

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА**

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

ПЕРУНІН ВІТАЛІЙ МИХАЙЛОВИЧ

УДК 342.922

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ УПРАВЛІНЬ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ
У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ В.М. Перунін

Науковий керівник – **Політанський В'ячеслав Станіславович**,
доктор юридичних наук, старший дослідник

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Перунін В. М. Адміністративно-правові засади діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2025.

Дисертацію присвячено дослідженню адміністративно-правових засад діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, запропоновано критерії оцінювання ефективності їхньої діяльності та обґрунтовано шляхи вдосконалення правового регулювання в умовах воєнного стану.

У дослідженні запропоновано запобіганням правопорушенням у сфері функціонування економіки вважати нормативно врегульовану, активну, послідовну й цілеспрямовану діяльність зацікавлених та уповноважених суб'єктів (зокрема закордонних і міжнародних), що здійснюється шляхом превентивних, профілактичних, попереджувальних заходів, а також заходів з припинення правових деліктів окремих осіб, груп чи схильних до цього соціальних середовищ, яка здійснюється на різних етапах розвитку правових деліктів у сфері функціонування економіки та ґрунтується на завчасному виявленні, усуненні або протидії причинам, умовам, виявам і негативним тенденціям, які зумовлюють вчинення правопорушень.

Сформульовано розуміння системи суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки як організованої сукупності фізичних та юридичних осіб, інституцій та інших утворень, які в межах визначених чинним законодавством повноважень здійснюють комплексну діяльність, спрямовану на попередження, виявлення та

мінімізацію правопорушень у сфері функціонування економіки, забезпечуючи стабільність і безпеку економічної системи держави. У системі суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки визначено такі групи: 1) загальні суб'єкти; 2) міністерства України; 3) інші центральні органи виконавчої влади; 4) правоохоронні органи; 5) органи судової влади.

Виокремлено особливості, які визначають провідне місце територіальних підрозділів БЕБ України в системі суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки: здійснюють діяльність щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки в межах окремої адміністративно-територіальної одиниці; їх правовий статус визначено як на підзаконному нормативно-правовому рівні, так і на рівні спеціального закону України; основним призначенням є саме запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки; на рівні спеціального законодавства встановлено особливі гарантії їх незалежності; виконують не лише правоохоронну функцію, а й аналітичну, економічну, інформаційну та інші, що є унікальним серед системи суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки; у межах своєї діяльності ці підрозділи виявляють та оцінюють ризики й загрози економічній безпеці держави, розробляють способи їх мінімізації; здійснюють аналітично-інформаційну та інформаційно-пошукову роботу, спрямовану на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють правопорушенням у сфері функціонування економіки.

Доведено, що адміністративно-правовий статус територіальних підрозділів БЕБ України складається з декількох ключових елементів: 1) цільовий блок, який визначає основне призначення органу, включає цілі та завдання, для досягнення яких створюється орган; 2) організаційний блок, який описує внутрішню структуру органу та охоплює такі аспекти, як: порядок утворення та ліквідації; підпорядкованість і взаємодія з іншими органами; наявність структурних підрозділів; штатний розпис;

3) компетенційний блок – є найважливішим елементом, оскільки визначає обсяг повноважень органу та його посадових осіб. Компетенція включає: а) предмет відання – коло питань, які орган може вирішувати; б) права та обов'язки – сукупність повноважень, які орган може реалізовувати; форми й методи діяльності – способи, якими орган виконує свої функції (наприклад, видання наказів, проведення перевірок); 4) гарантії діяльності – відповідна система засобів, що забезпечують безперебійну та ефективну роботу органу, до яких варто віднести: незалежність у межах своєї компетенції; правовий захист посадових осіб; фінансове та матеріально-технічне забезпечення; 5) юридична відповідальність, що визначає наслідки за порушення законодавства посадовими особами органу.

З'ясовано, що адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовуються територіальними підрозділами БЕБ України, тісно пов'язані й загалом співвідносяться із формами та методами такої діяльності. Водночас, аналізуючи співвідношення понять «інструмент», «метод» і «форма» у сфері адміністративного права, важливо враховувати не лише їхню теоретичну наповненість, а й практичну доцільність застосування в сучасному науковому дискурсі. Адже ефективність діяльності територіальних підрозділів БЕБ України значною мірою визначається здатністю впроваджувати комплекс адміністративно-правових інструментів, які гнучко поєднують елементи методологічних підходів і організаційно-правових форм, ураховуючи специфіку регіонів, динаміку економічних процесів та зміну правового середовища. Обґрунтовано, що адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України, варто розглядати як багатогранну систему засобів, яка інтегрує традиційні та інноваційні механізми впливу на суб'єктів економічної діяльності задля забезпечення стабільного розвитку національної економіки й захисту економічних інтересів держави. Крім того, сучасна практика

засвідчує, що адміністративно-правові інструменти мають багатовимірний характер: вони охоплюють як нормативне регулювання, так і превентивно-контрольні механізми, що спрямовані не лише на реагування, а й на запобігання появі правопорушень у сфері функціонування економіки. У контексті функціонування територіальних підрозділів БЕБ України до таких адміністративно-правових інструментів можна віднести як традиційні адміністративні процедури (перевірки, нагляди, складання адміністративних актів), так і сучасні інформаційно-аналітичні технології, які дозволяють оперативно виявляти аномальні економічні процеси й потенційні ризики.

Обґрунтовано положення про те, що ризиками й загрозами економічній безпеці держави слід вважати комплекс потенційних і реальних факторів, подій або явищ у бюджетній, податковій, митній, грошово-кредитній, інвестиційній та інших сферах, які можуть завдати шкоди стабільності й стійкості економіки, спричинити негативний вплив на функціонування підприємств, установ та організацій, а також держави загалом, призвести до тінізації економіки, фінансових втрат чи інших небажаних змін і негативних наслідків для національних інтересів у сфері функціонування економіки. Сукупність таких ризиків і загроз економічній безпеці держави спонукає до комплексного аналізу й управління ними з метою мінімізації їхнього впливу та забезпечення стабільного розвитку економічної системи, що передусім передбачає необхідність здійснення діяльності територіальними підрозділами БЕБ України щодо їх виявлення й оцінки.

Запропоновано виявленням ризиків і загроз економічній безпеці розуміти проактивний урегульований нормативно-правовими приписами процес системного пошуку, ідентифікації та фіксації потенційних або реальних факторів у відповідних сферах суспільного життя, які можуть завдати шкоди економічним інтересам і стабільності держави, здійснюваний територіальними підрозділами БЕБ України шляхом моніторингу економічного середовища з використанням спеціальних індикаторів ризику

(маркерів) та аналізу інформації з ключових інформаційних джерел з метою запобігання їх реалізації.

Оцінюванням ризиків і загроз економічній безпеці держави визнано нормативно регламентовану процедуру визначення рівня, причин, наслідків та прогнозування розвитку виявлених і потенційних ризиків та загроз, що здійснюється територіальними підрозділами БЕБ України шляхом їх якісного та кількісного аналізу з метою розроблення конкретних заходів їх мінімізації або усунення задля забезпечення стабільності функціонування сфери економіки, запобігання вчинення правопорушень у цій сфері та забезпечення національних економічних інтересів загалом. Причому якщо виявлення ризиків і загроз економічній безпеці держави територіальними підрозділами БЕБ України – це пошук і фіксація можливих і наявних з них, то їх оцінювання становить їх глибинний аналіз для прийняття відповідних управлінських рішень.

Запропоновано мінімізацією ризиків і загроз економічній безпеці територіальними підрозділами БЕБ України розуміти нормативно регламентовану системну діяльність, засновану на застосуванні правових, організаційних та аналітичних інструментів, що спрямована на ідентифікацію, попередження й усунення чинників, що можуть завдати шкоди економічній безпеці держави, шляхом нормативного регулювання, упровадження аналітичних продуктів й оперативного реагування на вияви протиправної діяльності у сфері економіки. До основних способів мінімізації ризиків і загроз економічній безпеці держави зараховано такі: надання практичних рекомендацій суб'єктам економічної діяльності щодо підвищення ефективності їх функціонування; підвищення ефективності нормотворчої діяльності шляхом подання пропозицій і рекомендацій у частині внесення змін до чинного національного законодавства, що регламентує питання запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки; формування аналітичних продуктів для структурних підрозділів БЕБ України; використання інших

адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки (блокування схем незаконного відшкодування ПДВ, корекція процедур державних закупівель, використання профілів ризиків тощо).

Наголошено, що інформаційно-пошукова й аналітично-інформаційна діяльність територіальних підрозділів БЕБ України тісно взаємопов'язані та є запорукою ефективного виявлення й усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень у сфері функціонування економіки. З огляду на це, інформаційно-пошуковою роботою з метою виявлення та усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України, визнано визначену на нормативно-правовому рівні комплексну діяльність, спрямовану на оперативний збір, систематизацію та аналіз відповідної інформації для ідентифікації соціальних, економічних, правових та організаційних факторів, які обумовлюють або сприяють виникненню і поширенню правопорушень у сфері функціонування економіки. Результати цієї роботи слугують основою для подальших заходів із мінімізації чи нейтралізації негативних чинників і попередження нових протиправних діянь, а також забезпечують ефективне реагування територіальних підрозділів БЕБ України згідно з їх повноваженнями. Своєю чергою аналітично-інформаційною роботою щодо виявлення та усунення причин й умов, які сприяють вчиненню правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України, є сукупність передбачених законодавством організаційних, інформаційно-аналітичних і управлінських дій, спрямованих на системний збір, обробку, аналіз і оцінку інформації про ризики та загрози у сфері функціонування економіки, розроблення та впровадження аналітичних продуктів і управлінських рішень з метою забезпечення ефективного запобігання, виявлення та нейтралізації правопорушень, що загрожують економічній безпеці держави.

Доведено, що взаємодією територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки слід розуміти визначену приписами чинного законодавства спільну, погоджену за часом і місцем діяльність територіальних підрозділів БЕБ України та інших правоохоронних органів, яка реалізується шляхом узгодження зусиль, об'єднання наявних ресурсів, засобів, методів і повноважень із чітким визначенням прав, обов'язків і відповідальності кожної зі сторін, з метою ефективного попередження, виявлення й припинення правопорушень у сфері функціонування економіки, забезпечення економічної безпеки держави, а також дотримання законності у сфері функціонування економічного сектору держави.

З'ясовано, що критерії оцінювання є обов'язковими складовими будь-якої адміністративно-управлінської діяльності та становлять інструменти й засоби виведення (отримання) обґрунтованих висновків щодо наявної ситуації або досягнень, які потрібні для прийняття подальших зважених управлінських рішень. Критеріями оцінювання діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України визнано комплексну багаторівневу систему якісних або кількісних конкретизованих показників досягнення бажаного результату або класифікації, яка відповідає та не суперечить критеріям оцінювання ефективності діяльності БЕБ, формується з урахуванням актуальних наявних умов і завдань територіальних управлінь Бюро та забезпечує можливість виведення обґрунтованих висновків, щодо успішності діяльності територіальних управлінь БЕБ і прийняття на їх основі управлінських рішень.

Визначено перспективні напрями розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Ключові слова: економічна безпека, сфера функціонування економіки, запобігання правопорушенням, система суб'єктів, адміністративно-

правовий статус, адміністративно-правові інструменти, ризики і загрози економічній безпеці, мінімізація загроз, інформаційно-пошукова робота, аналітично-інформаційна робота, Бюро економічної безпеки України, територіальні управління, взаємодія, форми взаємодії, критерії оцінювання.

SUMMARY

Perunin V.M. Administrative and legal principles of the activities of territorial departments of the Economic Security Bureau of Ukraine on the prevention of offenses in the sphere of the functioning of the economy. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

The thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Juridical Science in speciality 12.00.07 «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law» – Scientific Institute of Public Law, Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2025.

The dissertation is devoted to the study of the administrative and legal principles of the activities of territorial departments of the Economic Security Bureau of Ukraine on the prevention of offenses in the sphere of the functioning of the economy, the criteria for assessing the effectiveness of their activities are proposed and the ways of improving legal regulation in martial law are substantiated.

The study proposes that the prevention of offenses in the sphere of economic functioning should be understood as a normatively regulated, active, consistent and purposeful activity of interested and authorized entities (including foreign and international ones), carried out through preventive, prophylactic, precautionary measures, as well as measures to stop legal torts of individual individuals, groups, or social environments prone to this, which is carried out at different stages of development of legal torts in the sphere of economic functioning and is based on the early detection, elimination or counteraction to the causes, conditions, manifestations and negative trends that lead to the commission of offenses. The understanding of the system of subjects of prevention of offenses in the sphere of economic functioning is formulated as an organized set of individuals and legal entities, institutions and other entities that, within the powers defined by current legislation, carry out comprehensive activities aimed at preventing, detecting and minimizing offenses in the sphere of economic functioning, ensuring the stability and security of the state's economic system. The following groups are named in the

system of subjects of prevention of offenses in the sphere of functioning of the economy: 1) general subjects; 2) ministries of Ukraine; 3) other central executive bodies; 4) law enforcement bodies; 5) judicial bodies.

The features that determine the leading place of territorial divisions of the ESB of Ukraine in the system of subjects of prevention of offenses in the sphere of functioning of the economy are highlighted: they carry out activities to prevent offenses in the spheres of functioning of the economy within a separate administrative-territorial unit; their legal status is defined both at the subordinate regulatory legal level and at the level of a special law of Ukraine; their main purpose is precisely the prevention of offenses in the sphere of functioning of the economy; at the level of special legislation, special guarantees of their independence are established; they perform not only a law enforcement function, but also analytical, economic, informational and other, which is unique among the system of subjects of prevention of offenses in the sphere of functioning of the economy; within the framework of their activities, these units identify and assess risks and threats to the economic security of the state, develop ways to minimize them; such units carry out analytical, informational and informational search work aimed at identifying and eliminating the causes and conditions that contribute to offenses in the sphere of economic functioning.

It has been proven that the administrative and legal status of the territorial units of the Economic Security Bureau of Ukraine consists of several key elements: 1) a target block, which determines the main purpose of the body, and includes the goals and objectives to achieve which the body is created; 2) an organizational block, which describes the internal structure of the body and includes such aspects as: the procedure for formation and liquidation; subordination and interaction with other bodies; the presence of structural units; staffing; 3) a competency block - is the most important element, since it determines the scope of authority of the body and its officials. Competence includes: a) subject matter - a range of issues that the body can resolve; b) rights and obligations – a set of powers that the body can exercise; forms and methods of activity – the ways in

which the body performs its functions (for example, issuing orders, conducting inspections); 4) guarantees of activity constitute an appropriate system of means that ensure the smooth and effective operation of the body. These include: independence within the limits of its competence; legal protection of officials; financial and material and technical support; 4) legal liability, which determines the consequences for violation of the law by officials of the body.

It was found that the administrative and legal instruments for preventing offenses in the sphere of economic functioning, applied by the territorial divisions of the ESB of Ukraine, are closely related and generally correlate with the forms and methods of such activity. At the same time, analyzing the correlation of the concepts of “tool”, “method” and “form” in the sphere of administrative law, it is important to take into account not only their theoretical fullness, but also the practical expediency of application in modern scientific discourse. After all, the effectiveness of the activities of the territorial divisions of the ESB of Ukraine is largely determined by the ability to implement a complex of administrative and legal instruments that flexibly combine elements of methodological approaches and organizational and legal forms, taking into account the specifics of the regions, the dynamics of economic processes and changes in the legal environment. It is substantiated that administrative and legal instruments for preventing offenses in the sphere of economic functioning, applied by territorial divisions of the ESB of Ukraine, should be considered as a multifaceted system of means that integrates traditional and innovative mechanisms of influence on economic entities in order to ensure stable development of the national economy and protect the economic interests of the state. In addition, modern practice shows that administrative and legal instruments are multidimensional in nature: they include both regulatory regulation and preventive and control mechanisms aimed not only at responding to, but also at preventing the occurrence of offenses in the sphere of economic functioning. In the context of the functioning of territorial divisions of the ESB of Ukraine, such administrative and legal instruments include both traditional administrative procedures (inspections, supervision, drawing up administrative

acts), and modern information and analytical technologies that allow for the prompt detection of anomalous economic processes and potential risks.

It is justified that risks and threats to the economic security of the state should be understood as a set of potential and real factors, events or phenomena in the budgetary, tax, customs, monetary, investment and other spheres that can harm the stability and resilience of the economy, cause a negative impact on the functioning of enterprises, institutions and organizations, as well as the state as a whole, lead to the shadow economy, financial losses or other undesirable changes and negative consequences for national interests in the sphere of the functioning of the economy. The set of such risks and threats to the economic security of the state requires a comprehensive analysis and management of them in order to minimize their impact and ensure the stable development of the economic system, which primarily implies the need for activities by territorial divisions of the ESB of Ukraine to identify and assess them.

It is proposed that the identification of risks and threats to economic security should be understood as a proactive, regulated by regulatory and legal regulations, process of systematic search, identification and fixation of potential or real factors in relevant spheres of public life that may harm the economic interests and stability of the state, carried out by territorial divisions of the ESB of Ukraine by monitoring the economic environment using special risk indicators (markers) and analyzing information from key information sources in order to prevent their implementation.

It has been proven that the assessment of risks and threats to the economic security of the state should be understood as a regulatory procedure for determining the level, causes, consequences and forecasting the development of identified and potential risks and threats, which is carried out by the territorial divisions of the ESB of Ukraine through their qualitative and quantitative analysis in order to develop specific measures to minimize or eliminate them in order to ensure the stability of the functioning of the economic sphere, prevent the commission of offenses in this area and ensure national economic interests as a

whole. At the same time, if the identification of risks and threats to the economic security of the state by the territorial divisions of the ESB of Ukraine is the search and fixation of possible and existing ones, then their assessment is their in-depth analysis for making appropriate management decisions.

It is proposed that the minimization of risks and threats to economic security by territorial divisions of the ESB of Ukraine be understood as a normatively regulated systemic activity based on the application of legal, organizational and analytical tools, aimed at identifying, preventing and eliminating factors that may harm the economic security of the state, through regulatory regulation, the introduction of analytical products and a prompt response to manifestations of illegal activity in the economic sphere. Among the main ways to minimize risks and threats to the economic security of the state, we consider it necessary to name the following: providing practical recommendations to economic entities to improve the efficiency of their functioning; improving the efficiency of regulatory activities by submitting proposals and recommendations regarding amendments to the current national legislation regulating the prevention of offenses in the sphere of the functioning of the economy; forming analytical products for structural divisions of the ESB of Ukraine; using other administrative and legal instruments to prevent offenses in the sphere of the functioning of the economy (blocking illegal VAT refund schemes, correcting public procurement procedures, using risk profiles, etc.).

It is emphasized that the information-search and analytical-information work of the territorial divisions of the ESB of Ukraine is closely interconnected and is the key to effective identification and elimination of the causes and conditions that contribute to the commission of offenses in the sphere of economic functioning. In view of this, we propose to understand the information-search work for the purpose of identifying and eliminating the causes and conditions that contribute to the commission of offenses subordinate to the territorial divisions of the ESB of Ukraine as a comprehensive activity defined at the regulatory and legal level, aimed at the prompt collection, systematization and analysis of relevant

information to identify social, economic, legal and organizational factors that cause or contribute to the emergence and spread of offenses in the sphere of economic functioning. The results of this work serve as the basis for further measures to minimize or neutralize negative factors and prevent new illegal acts, and also ensure an effective response of the territorial divisions of the ESB of Ukraine in accordance with their powers. In turn, under analytical and information work aimed at identifying and eliminating the causes and conditions contributing to the commission of offenses subordinate to the territorial divisions of the ESB of Ukraine, we consider it appropriate to understand the set of organizational, information, analytical and managerial actions provided for by law, aimed at the systematic collection, processing, analysis and assessment of information about risks and threats in the sphere of economic functioning, the development and implementation of analytical products and management decisions in order to ensure effective prevention, detection and neutralization of offenses that threaten the economic security of the state.

It is proven that the interaction of territorial divisions of the ESB of Ukraine with other law enforcement agencies to prevent offenses in the sphere of economic functioning should be understood as the joint, coordinated in time and place activities of territorial divisions of the ESB of Ukraine and other law enforcement agencies, determined by the provisions of current legislation, which is implemented by coordinating efforts, combining available resources, means, methods and powers with a clear definition of the rights, duties and responsibilities of each party, in order to effectively prevent, detect and stop offenses in the sphere of economic functioning, ensuring the economic security of the state, as well as compliance with the law in the sphere of functioning of the economic sector of the state.

It was found out that the "criteria" of evaluation are mandatory components of any administrative and managerial activity and represent tools and means for deriving (obtaining) substantiated conclusions regarding the current situation or achievements, which are necessary for making further considered management

decisions. The "criteria" for assessing the activities of territorial departments of the Economic Security Bureau of Ukraine are proposed to be understood as a complex multi-level system of qualitative or quantitative specified indicators of achieving the desired result or classification, which corresponds to and does not contradict the "criteria" for assessing the effectiveness of the ESB activities, is formed taking into account the current existing conditions and tasks of the territorial departments of the Bureau and provides the opportunity to draw substantiated conclusions regarding the success of the activities of the territorial departments of the ESB and make management decisions based on them.

Promising directions for the development of administrative and legal regulation of the activities of territorial departments of the Economic Security Bureau of Ukraine in preventing offenses in the sphere of economic functioning under the legal regime of martial law have been formulated.

Key words: economic security, sphere of economic functioning, prevention of offenses, system of subjects, administrative and legal status, administrative and legal instruments, risks and threats to economic security, minimization of threats, information and search work, analytical and information work, causes and conditions contributing to the commission of offenses, Economic Security Bureau of Ukraine, territorial departments, territorial divisions, law enforcement agencies, interaction, forms of interaction, evaluation criteria, directions, administrative legislation.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Перунін В. М. Сутність адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи бюро економічної безпеки України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 824–826.

2. Перунін В. М. Виявлення, оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави територіальними підрозділами бюро економічної безпеки України. *Право та державне управління*. 2024. № 4. С. 552–557.

3. Перунін В. М. Критерії оцінювання діяльності територіальних управлінь бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. *Право та державне управління*. 2025. № 1. С. 394–401.

4. Перунін В. М. Контрольно-наглядова діяльність територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України у сфері запобігання економічним правопорушенням. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 2. С. 120–124.

5. Перунін В. М. Характеристика адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи Бюро економічної безпеки України. *KELM*. 2025. № 3 (71). С. 132–138 (Республіка Польща).

6. Перунін В. М. Роль та значення запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки в умовах сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 5. С. 394–398.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Перунін В. М. Поняття ризиків і загроз економічній безпеці держави. *Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20–21 квіт. 2023 р.)*. Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 144–146.

8. Перунін В. М. Профілактично-просвітницька діяльність територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України у сфері запобігання економічним правопорушенням. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18–19 верес. 2024 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2024. С. 136–139.

9. Перунін В. М. Контрольно-наглядові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи Бюро економічної безпеки України. *Перспективні напрями розвитку юридичної науки у XXI сторіччі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18–19 лют. 2025 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2025. С. 71–73.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	21
-------------------	-----------

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ УПРАВЛІНЬ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ.....

1.1. Запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки як об'єкт адміністративно-правового регулювання.....	33
1.2. Система суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки та місце в ній територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України.....	52
1.3. Адміністративно-правовий статус територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України та його структура.....	77
1.4. Адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи Бюро економічної безпеки України.....	92
Висновки до розділу 1.....	113

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗДІЙСНЕННЯ ОКРЕМИХ НАПРЯМІВ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ УПРАВЛІННЯМИ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....

2.1. Виявлення, оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації територіальними підрозділами Бюро економічної безпеки України.....	119
2.2. Інформаційно-пошукова та аналітично-інформаційна робота з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню	

правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам Бюро економічної безпеки України.....	139
2.3. Взаємодія територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки.....	158
Висновки до розділу 2.....	175

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ УПРАВЛІНЬ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ.....

3.1. Критерії оцінювання діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки.....	181
3.2. Шляхи розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки в умовах дії правового режиму воєнного стану.....	206
Висновки до розділу 3.....	226

ВИСНОВКИ.....	229
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	237
ДОДАТКИ.....	264

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Забезпечення економічної безпеки держави є однією з ключових функцій державного управління, особливо в умовах воєнного стану, що істотно підвищує ризики та загрози для національної економічної системи. Центральним елементом у цій сфері є діяльність правоохоронних органів, покликаних не лише розслідувати, а й ефективно запобігати економічним злочинам. Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБ) як центральний орган виконавчої влади, який формує та реалізує державну політику у сфері запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави, відіграє в цьому процесі вирішальну роль. Причому особливого значення набувають адміністративно-правові засади діяльності саме територіальних управлінь БЕБ, які безпосередньо взаємодіють з місцевим економічним середовищем та є першою ланкою в системі запобігання економічним правопорушенням. Попри відносну новизну цього органу, його ефективність значною мірою залежить від чіткості правового регулювання та оптимальності практичної діяльності. Таким чином, комплексний аналіз адміністративно-правових інструментів, організаційних форм і напрямів діяльності територіальних управлінь БЕБ є своєчасним і вкрай необхідним як для розвитку наукової думки, так і для вдосконалення правозастосовної практики.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Проблеми економічної безпеки, боротьби з економічними правопорушеннями та діяльності правоохоронних органів досліджували чимало вчених. Водночас, з огляду на нещодавнє створення БЕБ, адміністративно-правові аспекти функціонування його територіальних управлінь, особливо в частині запобігання правопорушенням, ще не стали предметом ґрунтовного та системного дослідження. Це стосується як їхнього правового статусу, так і специфіки застосування адміністративно-правових інструментів, а також

взаємодії з іншими суб'єктами. Відсутність ґрунтовних наукових праць у цій галузі свідчить про наявність прогалин, які потребують нагального дослідження.

З метою формування авторської позиції з досліджуваного питання було опрацьовано наукові праці: Ю. М. Кіяшка «Адміністративно-правове забезпечення протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами» (2025), І. А. Артеменка, О. В. Джафарової, С. О. Шатрави «Економічна безпека України як складова забезпечення національної безпеки» (2024), В. С. Зазулінського «Адміністративно-правові засади запобігання та протидії ризикам економічної безпеки України» (2024), С. М. Мунтяна «Адміністративно-правові засади запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки» (2024), О. В. Першина «Адміністративно-правові інструменти забезпечення економічної безпеки в Україні» (2024), К. В. Федосова «Механізми формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки України» (2024), А. М. Зобніва «До проблеми визначення поняття формування кадрового резерву Бюро економічної безпеки України» (2023), О. І. Карпенка «Забезпечення економічної безпеки національних економік в умовах глобальної регіоналізації» (2023), Д. В. Односталко «Система публічного управління у сфері економічної безпеки України» (2023), Е. В. Федорова «Формування економічної безпеки України в контексті сучасних глобальних викликів» (2023), Д. О. Кошикова «Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави» (2021), В. В. Люха «Адміністративно-правові засади оптимізації діяльності правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансової безпеки України» (2021), Л. Г. Уртаєвої «Теоретико-правові засади запобігання фінансовим правопорушенням» (2021) тощо. Проведений аналіз цих праць засвідчив, що вказана проблематика не втрачає своєї значущості, особливо в умовах

воєнного стану, що робить її окремим і важливим об'єктом для наукових досліджень.

Теоретико-методологічною основою для визначення базових категорій стали наукові доробки відомих українських учених-адміністративістів, а саме: В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, Ю. В. Гаруста, Є. А. Гетьмана, О. В. Джафарової, О. Ю. Дрозда, Є. В. Дуліби, О. Ф. Кобзаря, В. І. Курила, К. М. Куркової, Т. О. Коломоець, П. С. Лютікова, А. А. Манжули, В. С. Політанського, Д. В. Приймаченка, Є. Ю. Соболя, Р. А. Сербина, Л. В. Сороки, А. Г. Чубенка, С. О. Шатрави, Р. В. Шаповала та ін. Ураховуючи значні зміни, що відбулися в Україні, зазначене питання не було належним чином висвітлено. Це підтверджує актуальність і практичну значущість цього дослідження, особливо щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що здійснюється територіальними підрозділами БЕБ в умовах воєнного стану.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження спрямована на реалізацію основних положень законів України «Про Національну безпеку», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про захист економічної конкуренції»; указів Президента України «Про Стратегію національної безпеки України», «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року», «Про Стратегію забезпечення державної безпеки», «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки»; розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки»; Стратегії інституційного розвитку Бюро економічної безпеки України, затвердженої наказом БЕБ України, а також плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного

інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є опрацювання наукових праць щодо діяльності територіальних управлінь БЕБ України для підвищення ефективності виявлення та оцінювання ризиків у сфері економіки, розроблення ефективної моделі боротьби з правопорушеннями, що посягають на економічну безпеку держави.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації необхідно виконати такі основні *завдання*:

- визначити коло публічно-правових відносин щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки як об'єкта адміністративно-правового регулювання;

- з'ясувати систему суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки та місце в ній територіальних підрозділів БЕБ України;

- розкрити адміністративно-правовий статус територіальних підрозділів БЕБ України та його структуру;

- виокремити адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України;

- встановити особливості виявлення, оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави та напрацювання способів їх мінімізації територіальними підрозділами БЕБ України;

- проаналізувати інформаційно-пошукову й аналітично-інформаційну роботу щодо виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України;

- з'ясувати особливості взаємодії територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки;

– визначити критерії оцінювання діяльності територіальних управлінь БЕБ України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки;

– сформулювати перспективні шляхи розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності територіальних управлінь БЕБ України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Об’єктом дослідження є публічно-правові відносини, які виникають у процесі адміністративно-правового регулювання діяльності територіальних управлінь БЕБ України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади діяльності територіальних управлінь БЕБ України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки.

Методи дослідження. У дисертаційному дослідженні застосовано різноманітні методи наукового пізнання – від філософських і загальнонаукових до спеціальних, що дозволило виконати поставлені завдання. Визначення кола публічно-правових відносин щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки як об’єкта адміністративно-правового регулювання стало можливим завдяки *компаративістському підходу* (підрозділ 1.1). *Формально-юридичний і системний* методи надали можливість сформулювати систему суб’єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки та визначити місце в ній територіальних підрозділів БЕБ України (підрозділ 1.2). Методи *класифікації та групування* дозволили виокремити адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України (підрозділ 1.4). З метою оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації територіальними підрозділами БЕБ України було використано *структурно-функціональний* та

логіко-семантичний аналіз (підрозділ 2.1). Використання таких логічних методів, як *аналіз*, *синтез* та *аналогія*, дозволило розкрити зміст інформаційно-пошукової та аналітично-інформаційної роботи з метою виявлення й усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України (підрозділ 2.2). Під час з'ясування особливостей взаємодії територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки було застосовано *герменевтичний підхід* (підрозділ 2.3). Метод *неформалізованого (традиційного) аналізу документів* та *догматичний* метод сприяли розкриттю критеріїв оцінювання діяльності територіальних управлінь БЕБ України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки (підрозділ 3.1). *Синергетичний* метод уможливив формулювання перспективних напрямів розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності територіальних управлінь БЕБ України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки в умовах дії правового режиму воєнного стану (підрозділ 3.2).

Теоретичним підґрунтям дисертаційної роботи є комплексний аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених різних галузей права, що забезпечило можливість усебічного аналізу проблеми.

Нормативною основою дисертаційної роботи є сукупність законодавчих актів різної юридичної сили, які регулюють діяльність територіальних управлінь БЕБ України щодо запобігання економічним правопорушенням.

Інформаційною та емпіричною базою роботи слугували офіційні звіти й довідки органів, що займаються запобіганням економічним правопорушенням, а також публікації в медіа про результати діяльності БЕБ України. Крім того, було використано багаторічний досвід і знання здобувача, отримані під час роботи в державних органах, які займалися запобіганням правопорушенням в економічній сфері.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним монографічним дослідженням адміністративно-правових засад діяльності територіальних управлінь БЕБ України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, у результаті якого запропоновано критерії оцінювання ефективності їхньої діяльності й обґрунтовано шляхи вдосконалення правового регулювання в умовах воєнного стану. За результатами проведеного дослідження сформульовано низку наукових положень, висновків і пропозицій, зокрема:

вперше:

– запропоновано запобіганням правопорушенням у сфері функціонування економіки вважати нормативно врегульовану, активну, послідовну й цілеспрямовану діяльність зацікавлених та уповноважених суб'єктів (зокрема закордонних і міжнародних), що здійснюється шляхом превентивних, профілактичних, попереджувальних заходів, а також заходів з припинення правових деліктів окремих осіб, груп чи схильних до цього соціальних середовищ, яка здійснюється на різних етапах розвитку правових деліктів у сфері функціонування економіки та ґрунтується на завчасному виявленні, усуненні або протидії причинам, умовам, виявам і негативним тенденціям, які зумовлюють вчинення правопорушень;

– виокремлено особливості, які визначають провідне місце територіальних підрозділів БЕБ України в системі суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки: здійснюють діяльність щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки в межах окремої адміністративно-територіальної одиниці; їх правовий статус визначено як на підзаконному нормативно-правовому рівні, так і на рівні спеціального закону України; основним призначенням є саме запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки; на рівні спеціального законодавства встановлено особливі гарантії їх незалежності; виконують не лише правоохоронну функцію, а й аналітичну, економічну, інформаційну та інші, що є унікальним серед системи суб'єктів запобігання правопорушенням

у сфері функціонування економіки; у межах своєї діяльності ці підрозділи виявляють та оцінюють ризики й загрози економічній безпеці держави, розробляють способи їх мінімізації; здійснюють аналітично-інформаційну та інформаційно-пошукову роботу, спрямовану на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють правопорушенням у сфері функціонування економіки;

– ризиками та загрозами економічній безпеці держави запропоновано розуміти комплекс потенційних і реальних факторів, подій або явищ у бюджетній, податковій, митній, грошово-кредитній, інвестиційній та інших сферах, які можуть завдати шкоди стабільності і стійкості економіки, спричинити негативний вплив на функціонування підприємств, установ та організацій, а також держави загалом, призвести до тінізації економіки, фінансових втрат чи інших небажаних змін і негативних наслідків для національних інтересів у сфері функціонування економіки;

– серед основних способів мінімізації ризиків і загроз економічній безпеці держави виокремлено такі: надання практичних рекомендацій суб'єктам економічної діяльності щодо підвищення ефективності їх функціонування; оптимізація нормотворчої діяльності шляхом подання пропозицій і рекомендацій у частині внесення змін до чинного національного законодавства, що регламентує питання запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки; формування аналітичних продуктів для структурних підрозділів БЕБ України; використання інших адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки;

удосконалено:

– розуміння системи суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки як організованої сукупності фізичних та юридичних осіб, інституцій та інших утворень, які в межах визначених чинним законодавством повноважень здійснюють комплексну діяльність, спрямовану на попередження, виявлення та мінімізацію правопорушень у

сфері функціонування економіки, забезпечуючи стабільність і безпеку економічної системи держави;

– науковий підхід до визначення категорії «критерії оцінки діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України» як комплексної багаторівневої системи якісних або кількісних конкретизованих показників досягнення бажаного результату або класифікації, яка відповідає та не суперечить критеріям оцінювання ефективності діяльності БЕБ, формується з урахуванням актуальних умов і завдань територіальних управлінь БЕБ та забезпечує можливість виведення обґрунтованих висновків щодо успішності діяльності територіальних управлінь БЕБ і прийняття на їх основі управлінських рішень;

– теоретико-правове розуміння аналітично-інформаційної роботи з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України, як сукупності передбачених законодавством організаційних, інформаційно-аналітичних та управлінських дій, спрямованих на системний збір, обробку, аналіз й оцінку інформації про ризики та загрози у сфері функціонування економіки, розроблення і впровадження аналітичних продуктів та управлінських рішень з метою забезпечення ефективного запобігання, виявлення та нейтралізації правопорушень, що загрожують економічній безпеці держави;

– науковий підхід до визначення мінімізації ризиків і загроз економічній безпеці територіальними підрозділами БЕБ України як нормативно регламентованої системної діяльності, заснованої на застосуванні правових, організаційних та аналітичних інструментів, спрямованої на ідентифікацію, попередження й усунення чинників, що можуть завдати шкоди економічній безпеці держави шляхом нормативного регулювання, впровадження аналітичних продуктів й оперативного реагування на прояви протиправної діяльності у сфері економіки;

– наукові положення стосовно того, що виявлення ризиків і загроз економічній безпеці становить проактивний урегульований нормативно-

правовими приписами процес системного пошуку, ідентифікації та фіксації потенційних або реальних факторів у відповідних сферах суспільного життя, які можуть завдати шкоди економічним інтересам і стабільності держави, здійснюваний територіальними підрозділами БЕБ України шляхом моніторингу економічного середовища з використанням спеціальних індикаторів ризику (маркерів) та аналізу інформації з ключових інформаційних джерел з метою запобігання їх реалізації;

дістало подальшого розвитку:

– класифікація адміністративно-правових інструментів залежно від напрямку діяльності територіальних підрозділів БЕБ України, у межах яких вирішуються відповідні завдання щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки: контрольно-наглядові інструменти; адміністративно-правові інструменти, що застосовуються територіальними підрозділами БЕБ України у взаємодії з іншими правоохоронними органами; адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України в межах здійснення інформаційної роботи; адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України в межах профілактично-просвітницької діяльності; адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України в межах здійснення юрисдикційних проваджень;

– наукове розуміння адміністративно-правового статусу територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України через призму його структурних елементів, що включає: 1) цільовий блок; 2) організаційний блок; 3) компетенційний блок; 4) гарантії діяльності органу; 5) юридичну відповідальність;

– науковий підхід до змісту інформаційно-пошукової роботи щодо виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень,

підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України, як визначеної на нормативно-правовому рівні комплексної діяльності, спрямованої на оперативний збір, систематизацію й аналіз відповідної інформації для ідентифікації соціальних, економічних, правових та організаційних факторів, які обумовлюють або сприяють виникненню й поширенню правопорушень у сфері функціонування економіки;

– висновки про те, що причинами й умовами, які зумовлюють вчинення правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України, є комплекс соціальних, економічних, правових та організаційних факторів, що сприяють виникненню та поширенню правопорушень у сфері функціонування економіки, повноваженнями щодо реагування на які наділені територіальні підрозділи БЕБ України;

– положення стосовно розуміння взаємодії територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки як визначеної приписами чинного законодавства спільної, погодженої за часом і місцем діяльності територіальних підрозділів БЕБ України та інших правоохоронних органів, яка реалізується шляхом узгодження зусиль, об'єднання наявних ресурсів, засобів, методів і повноважень з чітким визначенням прав, обов'язків та відповідальності кожної зі сторін з метою ефективного попередження, виявлення й припинення правопорушень у сфері функціонування економіки, забезпечення економічної безпеки держави, а також дотримання законності у сфері функціонування економічного сектору держави;

– обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертаційному дослідженні висновки, теоретичні

положення та конкретні пропозиції використовуються та можуть бути використані в:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого розроблення питань стосовно сутності й особливостей діяльності територіальних підрозділів БЕБ України щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчій сфері* – для вдосконалення чинного законодавства, що регламентує діяльність територіальних управлінь БЕБ України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки;

– *правозастосовній сфері* – для покращення діяльності територіальних управлінь БЕБ України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки;

– *освітньому процесі* – під час викладання дисциплін «Адміністративне право», «Сучасні проблеми адміністративного права», «Адміністративна діяльність», «Судові та правоохоронні органи», для підготовки лекцій і навчальних посібників з цієї тематики (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, сформульовані узагальнення та висновки оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства» (м. Київ, 20–21 квітня 2023 р.), «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Київ, 18–19 вересня 2024 р.), «Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у XXI сторіччі» (м. Київ, 18–19 лютого 2025 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 265 сторінок. Список використаних джерел містить 236 найменувань на 27 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ УПРАВЛІНЬ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ

1.1. Запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки як об'єкт адміністративно-правового регулювання

Понад 10 років тому, аналізуючи у своєму дослідженні поняття «економіка» і «право», Д. Вовк та І. Єфіменко зазначили, що співвідношення цих категорій «є одним з важливих питань як економічної, так і юридичної науки, що має як теоретичне, так і суто практичне значення. Це зумовлено необхідністю переосмислення взаємодії економічної та правової систем в умовах, з одного боку, трансформації українського суспільства, розвитку ринкової економіки й демократії, а з другого – відмови від методологічного монізму радянської доби, за якої модель співвідношення економіки і права зводилася до конструкції “базис – надбудова”» [26, с. 135].

На підставі зазначеного доходимо висновку, що «економіка» та «право» – це окремі явища, взаємодія яких хоча й має певні закономірності, водночас є довільною та залежить від сучасних поглядів на неї суспільства, наукової спільноти і влади.

Слушно зауважує Н. Кантор, що всі наявні концепції взаємодії економіки та права ґрунтуються на одній з таких моделей: «1) економіка визначає право (або, застосовуючи марксистську термінологію, вони співвідносяться як базис і надбудова); 2) першість належить праву, порівняно з економікою; 3) право й економіку розглядають як такі, що взаємно діють, або такі, що взаємно впливають один на одного» [54, с. 43–44]. На переконання науковця, загальновизнаною є саме третя модель

співвідношення означених категорій. Своєю чергою нам цей підхід видається перспективним і найобґрунтованішим.

Утім зазначене має декілька важливих для нашого дослідження наслідків. Передусім зауважимо, що через наявність різних (зокрема історично обумовлених) поглядів на співвідношення категорій «економіка» та «право» необхідно з'ясувати, у чому сутність впливу аналізованих сфер одна на одну.

Цілком можна уявити ситуацію, у якій деякі «економічні» явища здатні існувати поза полем правового регулювання або незалежно від нього (наприклад, ціноутворення на певні групи товарів і навіть на більшість із них). Водночас сфера «правових» відносин також не обмежується виключно регулюванням «економіки». Отже, ці галузі за сферами впливу не ідентичні, а лише перетинаються (хоча площа такого перетину й доволі широка).

Сутність означеного перетину полягає в упорядкуванні відносин. На макрорівні таке регулювання, вочевидь, має забезпечити бажаний політико-правовий вплив, від якого залежать успішність держави та якість життя суспільства. На нижчому рівні (або під час розгляду проблеми в іншому ракурсі) сутність правового регулювання полягає у встановленні правил для адміністрування відносин між різноманітними суб'єктами економіки, що має сприяти належному забезпеченню реалізації прав, свобод і законних інтересів громадян та юридичних осіб. У цьому дослідженні нас цікавить саме другий тип явищ. Запропонований умовний розподіл має допомогти звузити й обмежити коло досліджуваних питань.

Акцентуємо й на тому, що встановлення певних правил, на жаль, не може стовідсотково гарантувати їх дотримання. Така особливість є причиною виникнення правопорушень, повне уникнення яких навряд чи взагалі можливе. Чинне національне законодавство зміст цього поняття чітко не визначає. Натомість воно оперує такими нормативно закріпленими термінами: фінансове правопорушення (2); бюджетне правопорушення (2); податкове правопорушення; митне правопорушення (7); кримінальне

правопорушення (3); адміністративне правопорушення; адміністративне корупційне правопорушення; корупційне правопорушення (3); правопорушення, пов'язане з корупцією, тощо [185].

Із назв перелічених вище термінів стає зрозумілим, що «правопорушення у сфері функціонування економіки» не лише стосуються різних галузей та підгалузей права, а й мають різний ступінь суспільної небезпечності (від злочинів і кримінальних правопорушень до адміністративних проступків).

Правопорушення у сфері функціонування економіки визначено, наприклад, у главі 12 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) – «Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницькій діяльності» [65]; у розділі VII Кримінального кодексу України (КК) – «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності» [70], а також в інших кодексах і законах. Отже, поняття «економічне правопорушення» є узагальненою категорією, зміст якої виходить за межі законодавчо визначених (тобто нормативно закріплених) дефініцій, або лише якоїсь однієї, окремої галузі права.

З цього приводу В. Киргізова зазначає, що наразі «у правовій доктрині відсутній уніфікований підхід щодо визначення поняття «економічний злочин» [58, с. 711]. Те саме, на наш погляд, стосується і понять «економічне правопорушення» та «правопорушення у сфері функціонування економіки». Дослідниця здійснює низку наукових спроб диференціювати та класифікувати «економічні злочини». Вирішити означеного питання намагалися, наприклад: Н. Гуторова та С. Романов («Злочини у сфері економіки: проблеми кримінологічної і кримінально-правової класифікації» 2001 року) [36]; Н. Бондаренко («Класифікація економічних злочинів на основі Кримінального кодексу України» 2004 року) [14]; В. Попович («Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки» 2004 року) [120]; І. Митрофанов, Т. Гайкова («Загальна характеристика та види злочинів у

сфері господарської діяльності» 2009 року) [88]; Ю. Канібер («Поняття та види економічних злочинів в контексті розвитку правової держави» 2012 року) [53]; О. Обаль («Взаємодія правоохоронних, контролюючих та інших органів при розслідуванні економічних злочинів» 2021 року) [93] та ін.

Перелічені вище напрацювання здійснено переважно в галузі кримінального права. Проте поняття «правопорушення у сфері функціонування економіки» за змістом ширше та має охоплювати й інші галузі права. Крім того, у цих прикладах розмірковування щодо питань сутності та класифікації «економічних правопорушень» має науково-теоретичне спрямування. Проте нас передусім цікавить практичне спрямування, а саме визначення того, як держава регулює загальну протидію «правопорушенням у сфері функціонування економіки».

Тому слід констатувати наявність таких особливостей. По-перше, сутність взаємозалежності «економіки» і «права», з одного боку, дає змогу державі забезпечувати не лише економічний розвиток, а й економічну та фінансову безпеку, а з іншого – вимагає від держави належної охорони й захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, юридичних осіб у відносинах між суб'єктами економіки, тобто потребує гарантувати ефективну протидію економічним правопорушенням.

По-друге, економіко-правові делікти різноманітні за своєю природою, «їхній характер динамічно змінюється, а перелік постійно розширюється» [191, с. 116] (цю особливість виокремлюють чимало дослідників). Означений факт становить значну небезпеку для громадян, юридичних осіб, суспільства й держави загалом.

З огляду на ці обидві особливості, ефективне забезпечення функціонування економіки та підтримання економічної безпеки не може зводитися лише до реактивної відповіді на вчинені «правопорушення у сфері функціонування економіки», а потребує проактивного, належно врегульованого адміністративно-правового підходу, сутність якого має бути спрямована на запобігання відповідним правопорушенням. Отже,

проблематикою, яку слід докладно дослідити, є особливості адміністративно-правового регулювання, здійснюваного з метою запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки.

Зауважимо, що проблему адміністративно-правового регулювання у сфері економіки активно досліджували науковці й раніше. Вагомий внесок у вивчення означеного питання зробили, наприклад, такі вчені: Н. Буга, О. Варич, Н. Галіцина, А. Куц, О. Лощихін, О. Миколенко, Є. Петров, О. Рябченко, Н. Свиридчук, В. Тисянчин та ін.

Окремі питання протидії правопорушенням у сфері економіки, підприємництва, фінансів, податків, мит, ліцензування тощо розглядали у своїх працях знані українські вчені-правники, серед яких: В. Авер'янов, С. Алексєєв, О. Андрійко, К. Афанасьєв, О. Бандурка, Д. Бахрах, В. Бевзенко, О. Безпалова, Ю. Битяк, Л. Біла-Тіунова, В. Білоус, І. Бородін, В. Галунько, В. Гаращук, О. Гетманець, І. Голосніченко, І. Гриценко, Н. Губерська, С. Гусаров, С. Денисюк, О. Джафарова, Е. Дмитренко, Є. Додін, Т. Кагановська, Р. Калюжний, С. Клімова, Н. Коваленко, І. Коліушко, І. Комарницька, А. Комзюк, О. Константний, С. Кузніченко, О. Кузьменко, А. Куліш, К. Левченко, Ю. Легеза, В. Лиховид, Д. Лук'янець, Д. Лученко, П. Лютіков, Р. Мельник, О. Музичук, В. Настюк, Н. Нижник, В. Ортинський, О. Остапенко, В. Плішкін, В. Працюк, Д. Приймаченко, О. Проневич, О. Савицька, О. Салманова, О. Синявська, М. Смокович, В. Сокурєнко, В. Шамрай, Р. Шаповал, С. Шатрава, В. Шкарупа, Х. Ярмачі та ін.

Окремо в контексті цього дослідження слід зазначити про такі сучасні науково-інформаційні матеріали: *наукова стаття* «Адміністративно-правові аспекти регулювання діяльності підрозділів Національної поліції України, що здійснюють запобігання правопорушень у фінансовій сфері та галузях економіки» (Ю. Поптанич, 2018) [121]; *дисертація* «Адміністративно-правовий механізм протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності в Україні» (В. Васильєв, 2019) [21]; *монографія* «Сучасні економіко-правові ризик-орієнтовані засоби регулювання розвитку ринку

фінансових послуг» (Н. Внукова, С. Глібка, 2020) [206]; *дисертація* «Адміністративно-правові засади оптимізації діяльності правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансової безпеки держави» (В. Люх, 2021) [81]; *керівництво із застосування* «Ризик-орієнтований нагляд» (FATF, 2021) [57]; *наукова стаття* «Адміністративно-правове регулювання реалізації економічної функції держави та економічна функція адміністративного права: питання співвідношення» (Т. Коломоєць, Д. Кремова, В. Колпаков, 2022) [66]; *наукова стаття* «Застосування ризик-орієнтованого підходу у практичній діяльності детективів Бюро економічної безпеки» (О. Карапетян, А. Колесніков, Р. Олійничук, 2024) [55]; *наукова стаття* «Особливості забезпечення державно-правового регулювання у галузі фінансів» (О. Рекуненко, 2025) [191] тощо.

Перелічені наукові джерела свідчать про стійкий інтерес з боку наукової спільноти до проблематики запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. Проте більшість зазначених досліджень вирізняються спрямованістю на вивчення діяльності окремих суб'єктів правопорядку або виявлення особливостей протидії та запобігання правопорушенням у вузьких економічних питаннях. Водночас у зазначених вище напрацюваннях наведено відомості, які свідчать про посилення загроз для національної економіки на сучасному етапі розвитку України.

Зокрема, Ю. Поптанич (2018), посилаючись на напрацювання В. Франчука (2016) [217], зауважує, що «однією з основних негативних тенденцій сучасного розвитку України є криміналізація багатьох сфер економіки. ...Сучасній економічній злочинності в Україні властиві як загальні ознаки, так і деякі специфічні особливості й тенденції розвитку, зокрема: 1) високий рівень латентності економічних злочинів; 2) швидкий спосіб злочинних посягань; 3) активна участь у здійсненні злочинів організованих злочинних груп; 4) зрощування економічної та загальнокримінальної злочинності; 5) посилення міжрегіонального і транснаціонального характеру економічної злочинності» [121, с. 101].

На негативних явищах у сфері економіки акцентує й В. Васильєв. У дисертаційному дослідженні 2019 року вчений зазначає, що у сфері підприємницької діяльності вчиняють значну кількість правопорушень, які здатні не тільки знизити ефективність підприємницької діяльності, а й завдати шкоди публічним інтересам, у яких відображаються інтереси суспільства загалом і кожного його члена зокрема. Про це свідчить статистика поширення адміністративних правопорушень у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, галузі фінансів і підприємницькій діяльності, питома вага яких у загальній кількості адміністративних проступків становить близько 10 %. До них слід ще додати проступки загального характеру, які вчиняють у різних сферах, зокрема у сфері підприємницької діяльності [21, с. 3].

З приводу викладеного зауважимо, що хоча адміністративні правопорушення і не становлять такої високої суспільної небезпеки, як злочини, проте небезпеку для суспільства створює їх кількість. Тож факт перевищення 10 % питомої ваги, яку становлять відповідні проступки від загальної кількості адміністративних правопорушень, насправді обумовлює доволі суттєві ризики для правопорядку, а також належного функціонування і розвитку національної економіки.

2024 року В. Киргізова так схарактеризувала тенденції щодо небезпеки, яку становлять правопорушення у сфері функціонування економіки: «Перехід України до ринкової економіки, розвиток підприємництва, заохочення конкуренції, розширення зовнішньої торгівлі сприяли створенню нових можливостей для злочинної діяльності у сфері економіки. Водночас низька ймовірність викриття та високі прибутки, пов'язані з економічною злочинністю, роблять економічну сферу дуже привабливою для правопорушників. Своєю чергою величезні втрати, пов'язані з економічною злочинністю, підривають системи соціального захисту й дестабілізують економічні системи...» [58, с. 711].

Розглядаючи фінансову безпеку держави, О. Рекуненко зосереджує увагу на низці суттєвих потенційних загроз економіці України, саме зниженні інвестиційної активності, тінізації економіки, нестабільності національної валюти та кредитно-фінансового ринку [191, с. 116].

Перелічене свідчить про значні загрози національній економіці, які вочевидь спричинені не лише зовнішнім негативним впливом чи невдалими внутрішньополітичними рішеннями, а й правовими деліктами.

До зазначеного доцільно додати відомості, які зазначає штучний інтелект Gemini. Чатбот ШІ стверджує, що аналіз динаміки правопорушень у сфері економіки в Україні протягом останніх десяти років є складним завданням, оскільки точна й повна статистика не завжди є загальнодоступною та може відрізнятися залежно від джерел (Офіс Генерального прокурора, МВС, аналітичні центри тощо). Проте загальна кількість зареєстрованих злочинів у сфері господарської діяльності, що є значною частиною економічної злочинності, демонструвала тенденцію до зниження. Наприклад, у період з 2013-го до 2017 року кількість таких злочинів зменшилася майже вдвічі. Однак це зниження може бути зумовлене не лише реальним спадом рівня злочинності, а й змінами законодавства, реформуванням правоохоронних органів, а також латентністю злочинів. У період з 2020-го до 2024 року тенденція до зменшення кількості економічних правопорушень продовжувалася. Причинами цього, зокрема, могли бути: пандемія COVID-19, повномасштабне вторгнення РФ і пов'язані з ними економічні та соціальні зміни. Водночас саме війна суттєво вплинула на структуру злочинності, породжуючи й стимулюючи нові виклики та ризики, такі як зростання рівня кіберзлочинності, шахрайства та корупції, які відбуваються на тлі недостатньої ефективності розслідувань і проблем у системі правосуддя.

З огляду на викладене, прослідковується доволі парадоксальна ситуація, за якої кількість правопорушень у сфері функціонування економіки нібито зменшується, а відповідні загрози й ризики зростають. Отже,

підвищується і ціна помилки (недосконалості або прорахунку) в протидії економічним правопорушенням. У такому випадку важливе значення передусім мають: завчасне виявлення негативних тенденцій, прогнозування ризиків і запобігання правопорушенням. Останні, вочевидь, актуалізують необхідність певних особливостей адміністративно-правового врегулювання, що й обґрунтовує актуальність цієї частини дослідження.

Мета роботи передбачає висвітлення особливостей адміністративно-правового регулювання запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. Предмет вивчення становлять відносини, що виникають під час адміністративно-правового регулювання запобігання економічним правопорушенням.

Тому завдання цієї частини дослідження такі: окреслити сутність поняття «запобігання правопорушенням»; висвітлити зміст адміністративно-правового регулювання запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки; визначити особливості сучасного адміністративно-правового підходу до запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки.

Для виконання поставлених завдань застосовано метод аналізу нормативно-правових актів національного законодавства й наукової правничої літератури.

З'ясовуючи значення ключових для цього дослідження понять, одразу зауважимо, що зміст терміна «запобігання» визначений національним законодавством України лише на підзаконному рівні й наразі має вузьку спрямованість, обмежену сферу застосування. Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики (Держспоживстандарт), виданий 24 грудня 2004 року за № 289, трактує «запобігання» як «зменшення кількості та шкідливості для довкілля: матеріалів та речовин, що містяться в пакуванні та відходах пакування...» [153]. Згодом, 8 квітня 2025 року, вимоги цього наказу було

скасовано [169]. Тож офіційного визначення цього правового терміна фактично досі немає в національному законодавстві.

Водночас таке формулювання не дає змоги докладно схарактеризувати явище «запобігання». На підставі цього однозначно можна стверджувати, що запобігання передбачає певну нормативно обґрунтовану та цілеспрямовану активність.

Утім слово «запобігання» доволі часто використовують нормотворці в назвах різноманітних термінів законодавства. Наприклад, воно є в складі таких нормативно закріплених понять: запобігання небезпеці; запобігання комп'ютерним атакам; запобігання домашньому насильству; мережа запобігання харчовому шахрайству; запобігання насильству за ознакою статі тощо. Загалом слово «запобігання» трапляється в понад чотирьох десятках термінів [187]. Причому деякі з цих термінів («Посібник із запобігання та протидії корупції») використовують у міжнародних документах (наприклад, угодах між Україною і Міжнародним банком реконструкції та розвитку [190]). Отже, поняття запобігання активно й успішно застосовують не лише в національній, а й у закордонній та міжнародній практиці, зокрема під час взаємодії та спільної діяльності України із закордонними партнерами.

Крім того, слово «запобігання» використовують також у назвах національних нормативно-правових актів, які мають вищу юридичну силу (тобто законах), серед яких: «Про запобігання корупції», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» тощо. Хоча ці закони й не містять визначень, проте їх зміст дає узагальнене розуміння характеристик, пов'язаних із сутністю явища «запобігання». Перший з названих нормативно-правових актів визначає «...засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст і порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів...» [129]. Другий стверджує, що запобігання та протидія дискримінації спрямовані на: «недопущення дискримінації; застосування позитивних дій; створення умов для своєчасного виявлення фактів дискримінації...» [131, ст. 7]. Тому «запобігання» здійснюють шляхом

реалізації превентивних заходів, спрямованих на завчасне виявлення імовірного настання негативних явищ з метою недопущення їх реалізації.

Перелічені вище ознаки не окреслюють усіх ознак і заходів, які безпосередньо пов'язані з явищем «запобігання». Наприклад, ще 2011 року В. Шендрик та І. Крепаков здійснили докладний аналіз співвідношення понять «профілактика», «попередження», «припинення» та «запобігання» щодо злочинів. Отже, проблема з'ясування сутності явища «запобігання» ускладнюється ще й наявністю низки схожих понять.

З цього приводу дослідники стверджують, що «попередженням» є: «напрям діяльності / обов'язок... (уповноважених на те суб'єктів)... що має за мету виявлення осіб з умислом на вчинення (правопорушення) та застосування стосовно них відповідних методів і заходів... спрямованих на недопущення вчинення готування до (правопорушення) чи вчинення замаху на злочин, тобто недопущення вчинення незакінчених злочинів». Водночас «запобігання» ці вчені тлумачать як діяльність, «...що має за мету виявити осіб, які вчиняють незавершене готування... до (правопорушення) з метою застосування певних методів і заходів... спрямованих на припинення таких діянь або схилення особи до добровільної відмови від доведення підготовчої діяльності до кінця, а так само від реалізації задуму на вчинення (певного правопорушення)» [227, с. 1132–1133]. Зазначимо, що такі визначення різняться, але їх схожість доводить близькість понять «попередження» і «запобігання».

Щодо викладеного, наприклад, Ю. Левченко обстоює радикальнішу позицію. Зокрема, науковець зауважує, що: «попереджувальна діяльність надзвичайно різноманітна, що відображено передусім у спеціальній термінології. Крім категорії «попередження злочинів», що застосовують для визначення родового поняття, використовують також «профілактика», «запобігання», «припинення». ...Запропонована термінологічна дискусія стосовно розмежування цих понять, що визначають одне й те саме явище, явно недоцільна, оскільки не має теоретичного та практичного сенсу, є

надуманою, поглиблює понятійну плутанину, змушує вчених “переключатися” з аналізу змісту явища до його етимологічної оболонки. ...Отже, можемо визначити кримінологічну *профілактику* як *попередження* негативного впливу криміногенних факторів (причин та умов) безвідносно до конкретного злочину» [78, с. 3]. У своєму твердженні Ю. Левченко використовує поняття «профілактика» та «попередження» як синонімічні, фактично визначаючи зміст одного через інше, що насправді знижує цінність запропонованого формулювання.

Хоча цей підхід і спрощує пояснення сукупності перелічених понять, водночас не дає змоги чітко ідентифікувати й розрізнити заходи, механізми та методи, які застосовують для кожного з них, що не цілком відповідає завданням нашого дослідження. В окреслених вище тлумаченнях ідеться про «злочини», тобто запропоновані пояснення стосуються галузі кримінального права. Натомість нас цікавить ширший, міжгалузевий спектр розгляду проблематики «запобігання».

У цьому контексті слід зосередити увагу на ст. 6 КУпАП «Запобігання адміністративним правопорушенням». Частина перша цієї статті проголошує, що: «органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, громадські організації, трудові колективи розробляють і здійснюють заходи, спрямовані на запобігання адміністративним правопорушенням, виявлення й усунення причин та умов, які сприяють їх вчиненню, на виховання громадян у дусі високої свідомості і дисципліни, суворого додержання законів України» [65]. Отже, і перелік суб'єктів, і зміст доступних їм заходів у цьому випадку суттєво відрізняється від тих, які реалізують під час здійснення оперативно-розшукової діяльності в межах «запобігання» злочинам.

Ця особливість змушує нас запропонувати власне визначення і розглядати запобігання як: нормативно врегульовану, активну, послідовну й цілеспрямовану діяльність зацікавлених та уповноважених суб'єктів, здійснювану шляхом превентивних, профілактичних, попереджувальних заходів, а також заходів із припинення правових деліктів окремих осіб, груп

чи схильних до цього соціальних середовищ, на різних етапах розвитку правових деліктів, що ґрунтується на завчасному виявленні, усуненні або протидії причинам, умовам, виявам і негативним тенденціям, які призводять до вчинення правопорушень.

Повертаючись до змісту ст. 6 КУпАП, спрямуємо увагу на науково практичний коментар до ч. 2 цієї статті. Зокрема, у ньому зазначено, що вимоги щодо розроблення і здійснення заходів, спрямованих на запобігання адмінправопорушенням, а також виявлення й усунення причин та умов, що їм сприяють, є доволі умовними, оскільки реальні механізми дотримання і виконання цих вимог пов'язані не лише з проведенням належної нормотворчої та правовиховної роботи, а й зі створенням відповідних соціально-економічних і суспільно-політичних умов, які залежать від обсягів державного фінансування ключових державних цільових програм, а також політичної волі законодавця підняти на якісно новий рівень ступінь нормативно-правового регулювання суспільних відносин та заходів відповідальності за посягання на ті з них, які справді потребують адміністративно-правової охорони [178].

Тобто вимоги щодо забезпечення відповідного «запобігання» нормативно закріплені, а практична реалізація залежить від низки факторів. Тобто механізм здійснення вимог не формалізовано. Тому фактично не відомо, як саме має відбуватися втілення нормативно-правових вимог.

Доводити, що така ситуація, передусім щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, занадто ризикована і неприйнятна, мабуть, буде зайвим. Отже, продовження нашого дослідження буде спрямовано на висвітлення питання наповнення практичним змістом реалізації адміністративно-правового регулювання щодо розв'язання означеної проблеми.

Одразу зауважимо, що значною є кількість випадків, які демонструють реагування держави на вже виявлені та добре усвідомлені ризики, зокрема ті, що пов'язані з правопорушеннями у сфері економіки. Інколи такі дії

безпосередньо спрямовані на запобігання окремим, чітко ідентифікованим видам правопорушень. Прикладом може бути масштабна антикорупційна робота, яку доволі давно реалізують в Україні. Остання передбачає не лише створення системи відповідальних уповноважених суб'єктів, а й залучення до активної взаємодії інших, уже наявних органів. До запобігання корупції, наприклад, залучають суб'єктів, які перебувають в сфері управління Міністерства внутрішніх справ України. Підтвердженням відповідних напрацювань можуть слугувати «Методичні рекомендації щодо організації роботи із запобігання корупції юридичних осіб, що належать до сфери управління МВС» [87], а також інші інформаційні матеріали, настанови та нормативно-правові акти.

Схожим за сутністю і, на нашу думку, навіть дієвішим адміністративним способом організації запобігання правопорушенням у сфері економічної діяльності є створення державного органу, спеціально спрямованого на розв'язання проблеми запобігання правопорушенням в аналізованій сфері. У цьому контексті досягненням з адміністративно-правового (управлінського) регулювання, безсумнівно, є прийняття Закону України «Про Бюро економічної безпеки України».

Бюро економічної безпеки України (БЕБ) – центральний орган виконавчої влади, на який покладено завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави [125, ст. 1]. Закон про БЕБ прийнято на початку 2021 року, але згідно з прикінцевими положеннями цього нормативно-правового акта Бюро розпочало роботу пізніше, адже його склад необхідно було сформувати й укомплектувати. Тож досвід роботи БЕБ ще порівняно незначний, порівняно з більшістю інших центральних органів виконавчої влади.

Утім прогресивним надбанням цього Закону є нормативно-правове закріплення «ризик-орієнтованого підходу», що передбачає виявлення, оцінювання та визначення ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки, а також вжиття відповідних заходів щодо управління

ризиками у спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня [125, ст. 2].

Отже, ризик-орієнтований підхід є складником протидії правопорушенням у сфері економіки, що передусім спрямований саме на запобігання означеним деліктам. Хоча «запобігання» є доволі традиційним підходом у діяльності органів правопорядку, у цьому випадку його реалізація не лише ґрунтується на статистиці тих правопорушень, що вже відбулися, а й має враховувати різні ймовірні моделі та прогнози розвитку ситуації. Саме завдяки цій особливості ризик-орієнтований підхід і забезпечує проактивну позицію БЕБ, що вкрай важливо з огляду на рухливість криміногенної ситуації та виникнення нових особливостей правопорушень у сфері економіки (про що ми зазначали раніше).

Водночас ризик-орієнтований підхід не є чимось зовсім новим як у світовій практиці, так і в діяльності правоохоронних органів України. Такі напрацювання вже були започатковані Україною в контексті співпраці з Групою з розробки фінансових заходів протидії відмиванню коштів (FATF), наприклад, щодо організації та здійснення фінансового моніторингу.

Наразі FATF є незалежним міжурядовим органом, який розробляє та просуває політику захисту глобальної фінансової системи від відмивання грошей, фінансування тероризму й фінансування розповсюдження зброї масового знищення. Рекомендації FATF (у світі) визнають як міжнародний стандарт протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму [57, с. 2].

Слід зауважити, що 2020 року в нашій державі набрав чинності Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [188]. Спрямованість цього нормативно-правового акта та його безпосередній зв'язок із протидією правопорушенням у сфері економіки чітко обумовлені власне назвою цього Закону. Одним із центральних заходів, передбачених цим актом, є фінансовий моніторинг – сукупність заходів, яких вживають суб'єкти

фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що передбачають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [130, ст. 1]. Відповідну діяльність, згідно з вимогами Закону, здійснюють, зокрема, і з огляду на ризик-орієнтований підхід.

FATF фактично пропонує державам певні правові інструменти. Крім того, стандарти, задані FATF, впливають на побудову міжнародної взаємодії, їх використовують для здійснення політичного впливу. До переліку умов, виконання яких визначила 2022 року Європейська комісія як необхідних для надання Україні статусу держави – кандидата на вступ у ЄС, включено рекомендацію: «забезпечення відповідності (національного) законодавства стандартам FATF та прийняття загального стратегічного плану реформування всього правоохоронного сектору як частини безпекового середовища України...» [235, с. 20–21]. Отже, упровадження ризик-орієнтованого підходу в цьому випадку є ще й політично обґрунтованою необхідністю для забезпечення належного стану правоохоронної роботи у сфері забезпечення економічної безпеки України.

Згідно з «Керівництвом із застосування ризик-орієнтованого нагляду», виданим FATF 2021 року, ризик-орієнтований підхід передбачає узгодження заходів реагування наглядових органів з оцінюваними ризиками. Він надає наглядовим органам змогу розподіляти обмежені ресурси для ефективного зниження рівня встановлених ризиків відмивання коштів / фінансового тероризму, що гармонізовано з національними пріоритетами [57, с. 5]. Отже, запровадження ризик-орієнтованого підходу в роботі БЕБ – це приклад творчого опанування сучасних ефективних міжнародних підходів і практик, яке цілком узгоджено як із розв’язанням безпекових проблем держави й реформування правоохоронного сектору, так і з політичним курсом України на вступ до ЄС.

На початку 2023 року в межах проведення форуму «Війна та право» т.в.о. заступника керівника департаменту – керівник управління стратегічного аналізу та прогнозування департаменту аналізу інформації та

управління ризиками Бюро економічної безпеки України О. Хороновський розповів про аналітичну модель і ризик-орієнтований підхід у діяльності БЕБ. Він зазначив, що в БЕБ є три інструменти реагування на ризики. Перший – це рекомендація державним органам щодо вчинення дій для того, щоб мінімізувати ризики у сфері економіки Другий інструмент – пропозиція суб'єктам законодавчої ініціативи, а також органам державної влади стосовно внесення змін у чинне законодавство. Третій інструмент – крайній захід – це метод кримінального примусу [44]. Отже, діяльність БЕБ потребує змістовної аналітичної роботи, співробітництва з іншими державними органами та передбачає здійснення оперативно-розшукової діяльності й досудового розслідування кримінальних правопорушень у межах власної компетенції.

Водночас зміст Закону України про БЕБ засвідчує такі особливості реалізації ризик-орієнтованої діяльності БЕБ: «критерії ризиків визначаються Бюро економічної безпеки України самостійно. ...(А) Порядок застосування ризик-орієнтованого підходу затверджується наказом Бюро економічної безпеки України. ...Порядок проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки затверджується Кабінетом Міністрів України» [125, ст. 12, 13]. Тож означена діяльність регламентована на підзаконному рівні й вимагає щільної взаємодії з іншими контролюючими суб'єктами та державними органами, а також ґрунтовної методологічної підготовки.

Щодо практики застосування ризик-орієнтованого підходу слід зазначити, що відповідно до ст. 13 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», на виконання вимог п. 9 та 13 Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 року № 1509, з метою визначення ризиків у сфері економіки, вплив яких призводить до її тінізації та послаблення економічної безпеки держави, а також розроблення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та/або зменшення

негативних наслідків таких ризиків, наказом БЕБ від 6 лютого 2025 року № 19 розпочато проведення Комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки, а також затверджено План його проведення на 2025–2026 роки [19]. Тож БЕБ активно напрацьовує практичний досвід реалізації ризик-орієнтованого підходу.

Узагальнюючи опрацьовані дані щодо особливостей адміністративно-правового регулювання запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, можна дійти таких висновків і запропонувати певні рекомендації.

Доведено, що наявність взаємозалежності між категоріями «право» і «економіка» створює основу для забезпечення державою економічного розвитку й економічної та фінансової безпеки України. Водночас означена взаємозалежність вимагає від держави належної охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, юридичних осіб у відносинах між суб'єктами економіки.

З'ясовано, що поняття «правопорушення у сфері функціонування економіки» й «економічні правопорушення» наразі не мають законодавчо визначеної дефініції, а перелік відповідних деліктів стосується різних галузей права (кримінального, адміністративного тощо) і вирізняється різноманітністю та динамічністю, що становить значну небезпеку для суспільства й держави, адже не дає змоги організовувати «запобігання» і «протидію» відповідним правопорушенням, орієнтуючись лише на попередній досвід і наявні статистичні дані.

Обґрунтовано, що, з огляду на окреслені вище особливості, ефективне забезпечення функціонування економіки та підтримання економічної безпеки держави потребують проактивного, належно врегульованого адміністративно-правового підходу, сутність якого має бути спрямовано на «запобігання» відповідним правопорушенням.

Запропоновано визначити запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки як нормативно врегульовану, активну, послідовну

й цілеспрямовану діяльність зацікавлених та уповноважених суб'єктів (зокрема закордонних і міжнародних), здійснювану шляхом превентивних, профілактичних, попереджувальних заходів, а також заходів із припинення правових деліктів окремих осіб, груп чи схильних до цього соціальних середовищ, на різних етапах розвитку правових деліктів у сфері функціонування економіки, що ґрунтується на завчасному виявленні, усуненні або протидії причинам, умовам, виявам і негативним тенденціям, які призводять до вчинення правопорушень.

Встановлено, що адміністративно-правове регулювання запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки» реалізує держава на рівні видання законів і підзаконних нормативно-правових актів. Відповідна нормотворча робота реалізується як частина політичної міжнародної взаємодії. У межах означеної діяльності держава врегульовує:

- правовий статус (а інколи й створення) державних органів і чітке встановлення їхніх повноважень;
- залучення вже наявних державних органів до активної взаємодії щодо запобігання окремим, чітко ідентифікованим видам правопорушень у сфері функціонування економіки;
- упровадження ризик-орієнтованого підходу щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки.

З огляду на те, що Бюро економічної безпеки України є порівняно нещодавно створеним органом, на який покладено завдання з протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави, а також те, що впровадження ризик-орієнтованого підходу вимагає врахування передусім актуальних загроз і ризиків (які за своєю суттю є динамічними), в осяжному майбутньому постане необхідність методологічного вдосконалення Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу, до якого доцільно залучати практичних фахівців, науковців, зацікавлених осіб і громадськість.

1.2. Система суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки та місце в ній територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України

Запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, захист економічної безпеки держави є вкрай важливими завданнями, оскільки така діяльність спрямована на збереження стабільності та процвітання країни. Правопорушення у сфері функціонування економіки можуть суттєво підривати соціальну й економічну структуру та чинити негативний вплив на економічний розвиток, а тому результативна протидія цим явищам сприяє підвищенню ефективності державного управління, забезпеченню справедливості та покращенню інвестиційного клімату [48]. Ось чому важливе значення має питання щодо визначення провідних суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, повсякденна діяльність яких спрямована на попередження, виявлення та нейтралізацію ризиків і загроз, що можуть негативно вплинути на економічну стабільність держави.

Суб'єкти відповідних суспільних відносин є їх провідним структурним елементом. Зокрема, досліджуючи загальнотеоретичний аспект особливого суб'єкта інформаційних правовідносин, О. С. Рождественська обґрунтовано зауважує, що відповідний суб'єкт є тією віссю, навколо якої формуються правові зв'язки, а також певні правовідносини загалом [193, с. 15]. У загальному значенні словом «суб'єкт» у сучасній українській мові позначають:

- людину як об'єкт дослідження;
- особу, групу осіб, організацію тощо, яким належить активна роль у певному процесі, акті;
- істоту, здатну до пізнання навколишнього світу, об'єктивної дійсності й цілеспрямованої діяльності;
- особу чи організацію як носіїв певних прав та обов'язків;

- людину як носія певних фізичних і психічних рис;
- людину, особу [25, с. 1408–1409].

Тобто фактично йдеться про особу як індивідуального суб'єкта відповідних суспільних відносин або ж про групу таких осіб уже як про колективних (групових) суб'єктів. З огляду на це слід зазначити, що в досліджуваному випадку йдеться про колективних суб'єктів, оскільки їх розглядаємо як певну систему. У монографічній праці «Конституційно-правові засади національної безпеки України» В. О. Антонов зауважує, що система – це певна сукупність окремих відносно самостійних і взаємопов'язаних елементів, матеріальне утворення, що має певну цілісність. Будь-яка система характеризується не тільки наявністю зв'язків і відносин між елементами, що її утворюють, а й нерозривною єдністю з навколишнім середовищем, у взаємодії з яким система виявляє свою цілісність [8, с. 94–95]. На думку В. М. Плішкіна, найважливішими, характерними (системоутворювальними) ознаками системи слід вважати: складність об'єкта, його цілісність, здатність ділитися на компоненти (елементи, частини, підсистеми), бути елементом системи вищого порядку, створювати особливу єдність із середовищем. На думку науковця, система як цілісність набуває нових властивостей, нових якісних характеристик, що не містяться окремо в елементах, що її утворюють [183, с. 153]. Тому як структурні елементи досліджуваної системи слід розглядати власне окремих суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, а її системоутворювальними зв'язками – спільну мету їхньої діяльності. Такою метою й буде запобігання цьому різновиду правопорушень, забезпечення економічної безпеки держави загалом.

У контексті досліджуваного питання додатково необхідно акцентувати на правильному розумінні категорії «суб'єкт» з позиції правової науки, оскільки вчені-правознавці задля позначення особливостей функціонування відповідної сфери суспільних відносин використовують декілька категорій – «суб'єкт правовідносин», «учасник правовідносин», «суб'єкт права» та ін.

Поширеними є випадки ототожнення цих категорій або ж підміни сенсу однієї категорії іншою. Не вдаючись у глибинний аналіз цієї проблематики, зауважимо, що, на нашу думку, категорії «суб'єкт правовідносин» й «учасник правовідносин» є рівнозначними, їх використовують задля позначення реального учасника відповідних суспільних відносин з огляду на наділення його в їхніх межах правовим статусом і можливістю його належної реалізації. Натомість суб'єктом права слід вважати лише потенційного учасника таких суспільних відносин, який у їх межах не реалізовує свій правовий статус, хоча й має потенційну можливість це здійснити.

Зокрема, ми поділяємо позицію стосовно того, що поняття «суб'єкт права» є загальним і первинним, а поняття «суб'єкт правовідносин» – конкретним і вторинним. На думку М. Хаустової, суб'єктом правовідносин є індивідуально визначений суб'єкт права, який реалізував свою правосуб'єктність у частині здійснення конкретних прав і свобод у конкретних правовідносинах, але не будь-який суб'єкт права є суб'єктом певного конкретного правовідношення [218, с. 38]. Тобто, коли йдеться про систему суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, ми маємо на увазі реальних учасників таких суспільних відносин, які в їх межах наділені відповідним правовим статусом і реалізують його в межах здійснення окресленого напрямку діяльності.

З огляду на це, системою суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки пропонуємо вважати організовану сукупність фізичних і юридичних осіб, інституцій та інших утворень, які в межах визначених чинним законодавством повноважень здійснюють комплексну діяльність, спрямовану на попередження, виявлення та мінімізацію правопорушень у сфері функціонування економіки, забезпечуючи стабільність і безпеку економічної системи держави. З огляду на те, що економічна безпека є одним з провідних компонентів національної безпеки, а правопорушення, які вчиняють у сфері функціонування економіки, становлять серйозну загрозу для її стабільності, питанням щодо запобігання

цим правопорушенням опікується значна кількість суб'єктів з найрізноманітнішим правовим статусом, детальний аналіз якого вимагав би від нас проведення не одного комплексного наукового дослідження. Тому розглянемо правовий статус провідних, на нашу думку, суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, з огляду на їх групову приналежність.

Першою групою суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки вважаємо за необхідне розглянути тих, які мають загальні повноваження, що поширюються на будь-яку сферу суспільних відносин, зокрема досліджувану. У цьому випадку йдеться про загальних суб'єктів, які представлені вищими органами державної влади: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України. Верховна Рада України як суб'єкт запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що згідно зі ст. 75 Основного Закону, є єдиним органом законодавчої влади [67]. З огляду на зазначене, цей орган державної влади наділений широкими повноваженнями щодо нормативно-правового забезпечення функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин. Зокрема, відповідно до приписів ст. 85 Конституції України, серед таких повноважень слід виокремити:

- внесення змін до Конституції України;
- прийняття законів;
- затвердження загальнодержавних програм економічного розвитку;
- розгляд і прийняття рішення щодо схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України [67].

Також слід зазначити про контрольно-наглядові повноваження Верховної Ради України як суб'єкта запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. Серед таких повноважень слід виокремити:

- контроль за виконанням Державного бюджету України, прийняття рішення щодо звіту про його виконання;

- заслуховування щорічних і позачергових послань Президента України про внутрішнє та зовнішнє становище України;
- здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України;
- затвердження рішень про надання Україною позик й економічної допомоги іноземним державам і міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України, здійснення контролю за їх використанням;
- здійснення парламентського контролю [67].

Слід зазначити, що Верховна Рада України як суб'єкт запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки реалізує частину своїх повноважень через інших суб'єктів, які фактично входять до її складу, з огляду на що також можуть бути віднесені до розглядуваної групи. Зокрема, у цьому контексті йдеться про особу, уповноважену здійснювати парламентський контроль, – Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, якого науковці розуміють як призначуваний Верховною Радою України незалежний, політично нейтральний, одноосібний контрольно-наглядовий, правозахисний орган державної влади у формі посадової особи, який покликаний за власною ініціативою чи зверненнями здійснювати на постійній основі парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини та громадянина в межах і порядку, передбачених Конституцією та законами України й міжнародно-правовими договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [85, с. 42–43].

Правовий статус цього суб'єкта запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки визначено в приписах Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року, відповідно до яких парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини та громадянина й захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, який у своїй

діяльності керується Конституцією України, законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [174]. Безумовно, належне забезпечення прав, свобод й інтересів особи від протиправних посягань, ефективне їх поновлення в разі порушення є необхідною умовою належного функціонування економічного сектору держави, з огляду на що діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в цьому напрямі набуває важливого значення.

Як ще одного суб'єкта запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, який здійснює свою діяльність при Верховній Раді України, слід назвати її комітети. Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» від 29 серпня 2019 року, комітет Верховної Ради України – це орган Верховної Ради України, який утворюється з-поміж народних депутатів України для здійснення за окремими напрямками законопроектної роботи, підготовки й попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій [156]. Відповідно до даних аналізу приписів постанови Верховної Ради України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» від 29 серпня 2019 року № 19-ІХ, функціонує 23 комітети [163]. Діяльність майже всіх з таких комітетів пов'язана з питанням запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, загалом забезпечення економічної безпеки. Водночас виокремимо тих суб'єктів, для яких така діяльність є однією з пріоритетних:

– Комітет з питань антикорупційної політики, до предмета відання якого належать: формування антикорупційної політики; запобігання та протидія корупції; фінансовий контроль стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави й місцевого самоврядування; відповідальність за вчинення корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, тощо;

– Комітет з питань бюджету, до предмета відання якого належать: державна бюджетна політика й міжбюджетні відносини; діяльність державних фінансових органів та органів державного фінансового контролю; проведення експертизи щодо впливу законопроектів, проектів інших актів на показники бюджету й відповідності законам, що регулюють бюджетні відносини; фінансування, фінансовий контроль, аудит у сфері з відновлення регіонів, територій та інфраструктури, що постраждали внаслідок збройної агресії РФ проти України, тощо;

– Комітет з питань економічного розвитку, до предмета відання якого належать: державна економічна політика; управління майном, що знаходиться в державній чи комунальній власності; регулювання публічних закупівель; ціни й тарифи, ціноутворення; антимонопольна політика, розвиток економічної конкуренції, захист прав споживачів; регуляторна політика; промислова політика і розвиток окремих галузей виробництва; зовнішньоекономічна, інвестиційна діяльність, спеціальні (вільні) економічні зони та території пріоритетного розвитку, технологічні парки; розвиток підприємницької діяльності та гарантування прав і законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності тощо;

– Комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки, до предмета відання якого належать: державна політика у сферах національної безпеки й оборони; законодавче забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони, зокрема щодо впровадження принципів і стандартів Організації Північноатлантичного договору (НАТО) та досягнення критеріїв, необхідних для набуття Україною членства в НАТО; демократичний цивільний контроль; національна безпека в кіберпросторі, сфері критичної інфраструктури, кібероборони, кіберрозвідки, протидії кібертероризму й кібершпигунству та безпеки урядового зв'язку тощо;

– Комітет з питань правоохоронної діяльності, до предмета відання якого належать: формування стратегії функціонування правоохоронної системи України; організація та діяльність органів прокуратури, поліції,

Національної гвардії, прикордонної служби, Державного бюро розслідувань, інших правоохоронних органів; оперативно-розшукова діяльність; організація та діяльність органів досудового розслідування; протидія організованій злочинності й міжнародній злочинності, протидія кіберзлочинності; міжнародне співробітництво та координація з питань правоохоронної діяльності тощо;

– Комітет з питань фінансів, податкової та митної політики, до предмета відання якого належать: грошово-кредитна політика; банки й банківська діяльність; валютне регулювання та валютний нагляд; ринок капіталів й інші регульовані ринки; функціонування фінансових ринків і запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом; функціонування платіжних систем; захист прав споживачів фінансових послуг, гарантування вкладів фізичних осіб; бухгалтерський облік і звітність, аудиторська діяльність тощо [163].

Наступним загальним суб'єктом запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки є Президент України, який відповідно до приписів Основного Закону є главою держави і виступає від її імені. Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини й громадянина [67]. Так само як і розглянутий вище суб'єкт запобігання та протидії правопорушенням у сфері функціонування економіки, Президент України має широке коло повноважень у цій сфері, серед яких, згідно зі ст. 106 Конституції України, доречно виокремити такі:

– забезпечує державну незалежність, національну безпеку та правонаступництво держави;

– представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори й укладає міжнародні договори України;

– підписує закони, прийняті Верховною Радою України;

- має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів (крім законів про внесення змін до Конституції України) з подальшим поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України;

- зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності [67].

Водночас у контексті досліджуваного питання увагу слід спрямувати на таке повноваження Президента України, відповідно до якого він очолює Раду національної безпеки і оборони України [67], яку також слід розглядати як одного з провідних суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. Відповідно до приписів Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року, Рада національної безпеки і оборони України відповідно до Конституції України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України. Серед функцій Ради національної безпеки і оборони України законодавець виокремлює такі;

- внесення пропозицій Президентові України щодо реалізації засад внутрішньої та зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони;

- координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в мирний час;

- координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного або надзвичайного стану та в разі виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України [166].

Наступним загальним суб'єктом запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки є Кабінет Міністрів України, який згідно з приписами ст. 113 Основного Закону є вищим органом у системі органів виконавчої влади, відповідальний перед Президентом України та Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України в межах, передбачених Конституцією України [67]. Детальніше правовий

статус Кабінету Міністрів України, зокрема як суб'єкта запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, визначено в приписах Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року [155]. Відповідно до аналізу зазначених законодавчих приписів, Кабінет Міністрів України має широке коло повноважень, що характеризує його як одного з провідних суб'єктів досліджуваної сфери суспільних відносин, серед яких вважаємо за доцільне зазначити про такі:

- забезпечує здійснення державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності;

- забезпечує розроблення та виконання програм структурної перебудови галузей національної економіки й інноваційного розвитку, здійснює заходи, пов'язані з реструктуризацією та санацією підприємств й організацій, забезпечує проведення державної промислової політики, визначає пріоритетні галузі промисловості, які потребують прищвидшеного розвитку;

- забезпечує захист і підтримку національного товаровиробника;

- сприяє розвитку підприємництва на засадах рівності перед законом усіх форм власності та соціальній спрямованості національної економіки, здійснює заходи щодо демонополізації та антимонопольного регулювання економіки, розвитку конкуренції, ринкової інфраструктури;

- забезпечує проведення державної фінансової та податкової політики, сприяє стабільності грошової одиниці України;

- здійснює контроль за дотриманням законодавства органами виконавчої влади, їх посадовими особами, а також органами місцевого самоврядування з питань виконання ними делегованих повноважень органів виконавчої влади;

- уживає заходів щодо боротьби зі злочинністю, запобігання і протидії корупції;

- забезпечує координацію та контроль за діяльністю органів виконавчої влади щодо запобігання і протидії корупції [155].

Як вищий орган у системі органів виконавчої влади Кабінет Міністрів спрямовує та координує діяльність найчисельнішої групи суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки – центральних органів виконавчої влади. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 року, систему центральних органів виконавчої влади становлять міністерства України й інші центральні органи виконавчої влади. Водночас міністерства забезпечують формування та реалізують державну політику в одній чи декількох сферах, а інші центральні органи виконавчої влади виконують окремі функції з реалізації державної політики [176]. Коли йдеться про перших, слід зауважити, що в нашій державі функціонує 15 міністерств [162], кожне з яких здійснює діяльність, спрямовану на запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. З огляду на це назвемо основні, на нашу думку, міністерства як суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки:

- Міністерство внутрішніх справ України, яке відповідно до Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 878, є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах, зокрема щодо забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг, захисту державного кордону й охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [140];

- Міністерство фінансів України, яке відповідно до Положення про Міністерство фінансів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 375, є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову, бюджетну та боргову політику, державну політику у сфері міжбюджетних відносин і місцевих бюджетів, державну

політику у сфері державного пробірного контролю, бухгалтерського обліку й аудиту, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного фінансового контролю, державного внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, забезпечує формування державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності та забезпечує формування і реалізацію єдиної державної податкової, митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, державної політики у сфері контролю за трансфертним ціноутворенням, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, їх обігу й обліку [141];

– Міністерство економіки України, яке відповідно до Положення про Міністерство економіки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 459, є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує: формування та реалізує державну політику економічного, соціального розвитку й торгівлі, державну цінову політику; формування та реалізацію державної політики у сфері праці, зайнятості населення, трудової міграції, трудових відносин, соціального діалогу; формування державної політики у сфері захисту прав споживачів, державної політики з контролю за цінами, державної регуляторної політики й державної політики з питань ліцензування,

дозвільної системи, нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності; реалізацію державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності; формування та реалізацію державної політики у сфері промислової безпеки, охорони праці, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами, здійснення державного гірничого нагляду, здійснення державного нагляду та контролю за додержанням вимог законодавства про працю та зайнятість населення [115];

– Міністерство юстиції України, яке відповідно до Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 228, є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику з питань банкрутства, у сфері нотаріату, організації примусового виконання рішень судів й інших органів (посадових осіб); забезпечує формування державної політики у сфері архівної справи й діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації; забезпечує реалізацію державної політики у сфері стягнення в дохід держави активів осіб, щодо яких застосовано санкції [142].

Своєю чергою, коли йдеться про інші центральні органи виконавчої влади, слід зазначити, що згідно із законодавчими приписами вони утворюються для виконання окремих функцій з реалізації державної політики як служби, агентства, інспекції, комісії, бюро [176]. У нашій державі функціонує 57 таких органів, діяльність більшості з яких також пов'язана з питаннями щодо запобігання вчиненню правопорушень у сфері функціонування економіки. Саме тому виокремимо лише основні з таких суб'єктів запобігання правопорушенням у цій сфері суспільних відносин, серед яких, на нашу думку, слід виокремити:

– Антимонопольний комітет України, який відповідно до приписів Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 року є державним органом зі спеціальним статусом, метою діяльності

якого є забезпечення державного захисту конкуренції в підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель [124];

– Фонд державного майна, який відповідно до Закону України «Про Фонд державного майна» від 9 грудня 2011 року є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що реалізує державну політику у сфері приватизації, оренди, використання та відчуження державного майна, управління об'єктами державної власності, зокрема корпоративними правами держави щодо об'єктів державної власності, що належать до сфери його управління, а також у сфері державного регулювання оцінки майна, майнових прав і професійної оцінної діяльності [175];

– Державну митну службу України, яка відповідно до Положення про Державну митну службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 227 є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну митну політику, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань митної справи [138];

– Державну податкову службу України, яка відповідно до Положення про Державну податкову службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 227, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну податкову політику, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [138];

– Державну аудиторську службу України, яка відповідно до Положення про Державну аудиторську службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 року № 43, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується

Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів та який реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю [137];

– Державну службу фінансового моніторингу України, яка відповідно до Положення про Державну службу фінансового моніторингу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 року № 537, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [139];

– Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, яке відповідно до Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 15 листопада 2015 року є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, та/або з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковано в кримінальному провадженні чи стягнено за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими [158];

– Національну поліцію України, яка відповідно до Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику

у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [143].

За результатами аналізу переліку інших центральних органів виконавчої влади як суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, більшість з них має правовий статус правоохоронних органів. Водночас такі органи слід розглядати як провідних суб'єктів досліджуваної сфери суспільних відносин, оскільки їх діяльність або частково, або повністю пов'язана із забезпеченням економічної безпеки, протидією правопорушенням у сфері функціонування економіки. Цілком слушно зауважують на сторінках фахової літератури, що роль правоохоронних органів на сучасному етапі розвитку Української державності є надзвичайно важливою. Повсякденно такі органи виконують складні завдання з охорони та захисту інтересів нашої держави, забезпечення спокою громадян, дотримання стану безпеки та правопорядку [180, с. 365; 181, с. 388; 182, с. 336]. Слід зауважити, що характеристика правоохоронних органів у контексті досліджуваного питання потребує додаткової уваги, оскільки їх сутність як у положеннях законодавства, так і на сторінках фахової літератури висвітлено неоднозначно.

Досліджуючи особливості контролю за діяльністю правоохоронних органів в Україні, О. М. Музичук цілком слушно зауважує стосовно того, що всупереч значній кількості наукових досліджень, предметом яких були правоохоронні органи, їх поняття, сутність й особливості визначають по-різному, інколи з протилежних позицій. Учений слушно виокремлює той факт, що на рівні чинного національного законодавства:

- немає чіткого визначення поняття правоохоронних органів;
- не визначено вичерпний перелік таких органів;
- не встановлено їхні спеціальні ознаки [90, с. 209–210].

Зокрема, у цьому контексті слід зазначити приписи ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»

від 23 грудня 1993 року, відповідно до яких правоохоронні органи – це органи прокуратури, Національної поліції, Служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи й установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [128]. Тобто законодавець сутність правоохоронних органів відображає через їх перелік, який не є вичерпним і може бути доповнений відповідним суб'єктом, з огляду на наділення його правозастосовними або правоохоронними функціями, сенс яких як у приписах цього нормативно-правового акта, так і загалом у чинному національному законодавстві не відображено.

Тому видається слушним зауваження Є. Ю. Подорожнього стосовно того, що відсутність чіткого визначення поняття та переліку правозастосовних і правоохоронних функцій є підставою для критичного коментування цих законодавчих положень щодо сутності правоохоронних органів, адже факт виконання таких функцій надає можливість доповнити систему правоохоронних органів України новими структурними елементами, попри те, що правозастосовна практика властива майже всім формам державної діяльності [117, с. 328–329]. Мабуть, саме нечітке законодавче визначення сутності правоохоронних органів стало підставою численних наукових дискусій стосовно цього питання. Більшість науковців, надаючи визначення досліджуваному явищу, акцентують на притаманних правоохоронним органам функціях, напрямках діяльності, повноваженнях тощо.

Зокрема, на сторінках юридичної енциклопедичної літератури зауважують, що правоохоронні органи – це державні органи, спеціально вповноважені здійснювати контроль і нагляд за додержанням Конституції України, законів й інших нормативно-правових актів, забезпечувати

правопорядок, застосовувати заходи державного примусу до правопорушників [232, с. 47]. Автори навчального посібника «Судові та правоохоронні органи України» вважають, що правоохоронні органи – це наявні в суспільстві та державі установи й організації, що здійснюють правозастосовну і правоохоронну функції, основне завдання яких полягає в забезпеченні законності, захисту прав, законних інтересів громадян, юридичних осіб, боротьбі зі злочинністю та іншими правопорушеннями [205, с. 19]. Тобто саме спрямованість функцій відповідного органу на охорону й захист прав, свобод та інтересів особи, відновлення їх у разі порушення слід розглядати як одну з основних ознак правоохоронного органу.

Досліджуючи роль і місце правоохоронних органів у правовій державі, В. В. Зайченко й А. В. Лаптева цілком слушно стверджують, що, на відміну від інших систем державних органів, система правоохоронних органів не має традиційної організаційної побудови, як, наприклад, система органів виконавчої влади, а є цілісною сукупністю, системоутворювальним чинником якої є не структурний (організаційний), а функціональний критерій – безпосередньо правоохоронна діяльність, що визначено їх спільним функціональним призначенням, яке полягає передусім в охороні й захисті права. Саме тому системоутворювальним чинником правоохоронних органів є правоохоронна діяльність, для здійснення якої держава і створює правоохоронні органи [43, с. 423]. Тож окремі з розглянутих вище суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки може бути віднесено одразу до двох груп – групи центральних органів виконавчої влади, а також групи правоохоронних органів.

Зокрема, до таких з розглянутих вище суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки пропонуємо віднести: Міністерство внутрішніх справ, Національну поліцію, Державну податкову службу України, Державну митну службу України. З огляду на те, що виконання правоохоронної функції для цих органів державної влади є одним з основних напрямів їхньої діяльності, їхній правовий статус як суб'єктів

запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки будемо розглядати надалі з огляду на їх приналежність до такої видової групи досліджуваної системи суб'єктів, як правоохоронні органи. Також до цієї групи суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки вважаємо за доцільне віднести:

– прокуратуру, яка відповідно до приписів Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому законодавством, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства й держави: підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законодавством; нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [165];

– Державне бюро розслідувань, яке відповідно до приписів Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 15 листопада 2015 року є державним правоохоронним органом, на який покладено завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції. Цей правоохоронний орган відповідно до законодавчих приписів виконує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, учинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, суддями та працівниками правоохоронних органів [127];

– Службу безпеки України, яка відповідно до приписів Закону України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, який

забезпечує державну безпеку України. На цей правоохоронний орган покладено в межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, науково-технічного й оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці [170];

– Національне антикорупційне бюро України, яке відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, на який покладено завдання з попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових [159].

У контексті досліджуваного питання слід акцентувати на органах судової влади, які також доцільно розглядати як повноцінних суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. Згідно з приписами Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року, систему судоустрою утворюють: місцеві суди; апеляційні суди; Верховний Суд. Суди спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення [173]. Найбільший інтерес у контексті досліджуваного питання для нас становлять суди, які спеціалізуються на розгляді й вирішенні кримінальних справ, справ про адміністративні правопорушення, господарських та адміністративних справ у порядку відповідного судочинства.

Наприклад, згідно з приписами ст. 2 КПК України від 13 квітня 2012 року, завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства й держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також

забезпечення швидкого, повного й неупередженого розслідування та судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [73]. Своєю чергою відповідно до ст. 1 КУпАП від 7 грудня 1984 року, його завданням є охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного й неухильного додержання Конституції та законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством [65]. Згідно з ч. 2 ст. 22 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», загальні суди розглядають кримінальні справи та справи про адміністративні правопорушення [173], провадження за якими і відкривають відповідні правоохоронні органи як суб'єкти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки.

Коли йдеться про господарські справи, слід зазначити, що їх розглядають у порядку господарського судочинства, завданням якого відповідно до приписів ч. 1 ст. 2 Господарського процесуального кодексу України від 6 листопада 1991 року є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності, розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави [35]. Таку категорію справ, згідно з аналізом ч. 3 ст. 22 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [173], розглядають господарські суди.

Суди як суб'єкти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки розглядають і вирішують адміністративні справи

в порядку адміністративного судочинства, завданням якого, відповідно до ч. 1 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року, є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод й інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. У контексті досліджуваного питання слід зазначити, що цей нормативно-правовий акт передбачає, зокрема, особливості здійснення провадження у справах за зверненням Служби безпеки України щодо включення фізичних осіб, юридичних осіб та організацій до переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, виключення фізичних осіб, юридичних осіб й організацій з такого переліку та надання доступу до активів, що пов'язані з тероризмом і його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням [64].

Важливе місце в системі досліджуваних суб'єктів посідає Бюро економічної безпеки та його територіальні підрозділи. Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року, БЕБ України – центральний орган виконавчої влади, на який покладено завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави [125]. Відповідно до приписів Положення про територіальні управління Бюро економічної безпеки України, затвердженого наказом БЕБ України від 21 січня 2022 року № 14, територіальні управління БЕБ України є територіальними органами БЕБ України та йому підпорядковуються. Територіальне управління забезпечує реалізацію повноважень БЕБ України на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці [144]. Тож можна стверджувати, що особливості територіальних підрозділів БЕБ України, які засвідчують їх місце в системі суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, будуть обумовлені особливостями, що зумовлені

правовим статусом БЕБ України загалом і будуть діяти в межах окремої адміністративно-територіальної одиниці.

На відмінну від розглянутих вище суб'єктів, основним призначенням БЕБ України є саме здійснення діяльності щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. Крім цього, з огляду на запропоноване законодавцем визначення сутності БЕБ України, можна стверджувати, що його слід віднести до такої групи суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, як інші центральні органи виконавчої влади, правовий статус більшості з яких, згідно з результатами аналізу наявного матеріалу, визначено на рівні відповідного підзаконного нормативно-правового акта. Натомість правовий статус БЕБ України визначений приписами спеціального закону України, що також слід розглядати як одну з провідних особливостей, яка вказує на його місце в системі суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки.

Серед особливостей, що визначають місце БЕБ України та його територіальних підрозділів у системі суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, слід виокремити законодавчо закріплені гарантії незалежності цього органу. Відповідно до ст. 5 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», незалежність БЕБ України гарантують:

- особливий порядок конкурсного відбору, призначення та звільнення Директора БЕБ України, його заступників, інших працівників, а також визначений законом вичерпний перелік підстав для припинення їхніх повноважень;

- заборона незаконного втручання в здійснення повноважень працівників Бюро економічної безпеки України;

- належна оплата праці та соціальні гарантії працівників Бюро економічної безпеки України;

- правовий захист і забезпечення особистої безпеки працівників Бюро економічної безпеки України, їхніх близьких родичів, майна;

– установлений законом порядок фінансування та матеріально-технічного забезпечення Бюро економічної безпеки України [125].

Також слід зазначити, що, з огляду на законодавчо закріплений правовий статус БЕБ України, його як суб'єкта запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки слід віднести до групи правоохоронних органів. У такому випадку слід виокремити ще одну особливість БЕБ України, яка обумовлює його місце в системі досліджуваних суб'єктів. Ідеться про те, що, згідно з приписами ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», БЕБ України, крім власне правоохоронної функції, відповідно до покладених на нього завдань виконує аналітичну, економічну, інформаційну й інші функції [125]. Можна стверджувати, що такий набір функцій є унікальним і не притаманний жодному іншому суб'єкту запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. У межах реалізації таких функцій територіальні підрозділи БЕБ України виявляють та оцінюють ризики й загрози економічній безпеці держави, а також напрацьовують відповідні способи їх мінімізації. У межах реалізації таких функцій здійснюють й інформаційно-пошукову та аналітично-інформаційну роботу з метою виявлення та усунення причин й умов, що сприяють вчиненню правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України. Зазначимо, що, з огляду на важливість окреслених напрямів діяльності територіальних підрозділів БЕБ України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, їх детальний аналіз буде здійснено в межах відповідних підрозділів представленого наукового дослідження.

Отже, можна сформулювати доволі розвинену й багатоаспектну систему суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, представники якої належать до всіх гілок влади, а окремі з них не входять до жодної, мають спеціальний правовий статус тощо. З огляду на значну кількість таких суб'єктів, їх правовий статус розглянуто відповідно до їх групової приналежності, а саме:

1) загальні суб'єкти: Верховна Рада України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Комітет з питань антикорупційної політики, Комітет з питань бюджету, Комітет з питань економічного розвитку, Комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки, Комітет з питань правоохоронної діяльності, Комітет з питань фінансів, податкової та митної політики; Президент України та Рада національної безпеки і оборони України; Кабінет Міністрів України;

2) міністерства України: Міністерство фінансів України, Міністерство економіки України, Міністерство юстиції України;

3) інші центральні органи виконавчої влади: Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна, Державна аудиторська служба України; Державна служба фінансового моніторингу України; Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів;

4) правоохоронні органи: Міністерство внутрішніх справ, Національна поліція, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, прокуратура, Державне бюро розслідувань, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України;

5) органи судової влади: загальні, господарські й адміністративні суди.

Важливе місце в системі суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки посідають територіальні підрозділи БЕБ України, які здійснюють діяльність щодо запобігання правопорушенням у сфер функціонування економіки в межах окремої адміністративно-територіальної одиниці; їх правовий статус визначено як на підзаконному нормативно-правовому рівні, так і на рівні спеціального закону України; їх основним призначенням є саме запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки; на рівні спеціального законодавства встановлено особливі гарантії їх незалежності; вони виконують не тільки правоохоронну функцію, а й аналітичну, економічну, інформаційну та інші, що є унікальним серед системи суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері

функціонування економіки; у межах своєї діяльності ці підрозділи виявляють та оцінюють ризики й загрози економічній безпеці держави, розробляють способи їх мінімізації; такі підрозділи здійснюють аналітично-інформаційну й інформаційно-пошукову роботу, спрямовану на виявлення та усунення причин та умов, що сприяють правопорушенням у сфері функціонування економіки.

1.3. Адміністративно-правовий статус територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України та його структура

Дослідження адміністративно-правового статусу територіальних підрозділів БЕБ України зумовлена низкою об'єктивних чинників, що впливають як із загального контексту реформування правоохоронної системи України, так і зі специфіки діяльності БЕБ як центрального органу виконавчої влади, на який покладено завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави [125]. Серед відповідних чинників слід виокремити: по-перше, створення Бюро економічної безпеки України є порівняно новим етапом у формуванні сучасної системи протидії економічній злочинності. Цей орган має замінити попередні структури з боротьби з економічними злочинами, які діяли в складі різних відомств, і забезпечити єдиний, скоординований підхід до розслідування правопорушень у сфері економіки. Ефективність функціонування БЕБ безпосередньо залежить від належного функціонування його територіальних підрозділів, які є виконавцями покладених на Бюро завдань на місцях. Отже, глибоке розуміння їхнього адміністративно-правового статусу є критично важливим для успішної реалізації поставлених завдань; по-друге, важливість економічної безпеки для національної безпеки України в умовах повномасштабної війни є беззаперечною. Економічні злочини, такі як корупція, тіньові схеми, розкрадання бюджетних коштів,

контрабанда, підривають фінансову стабільність держави, перешкоджають відновленню економіки та негативно впливають на обороноздатність країни. Територіальні підрозділи БЕБ відіграють ключову роль у виявленні та припиненні цих злочинів, забезпечуючи захист економічних інтересів держави на регіональному рівні. Тому визначення їхнього чіткого правового статусу та повноважень є запорукою ефективної протидії цим загрозам; по-третє, попри законодавче врегулювання, практична діяльність територіальних підрозділів БЕБ виявляє низку проблемних питань, що потребують наукового осмислення та вирішення. Зокрема, ідеться про оптимальне розмежування повноважень з іншими правоохоронними органами, забезпечення належного кадрового й матеріально-технічного забезпечення, ефективну взаємодію з органами прокуратури та судами, а також питання незалежності й підзвітності. Нечіткість або прогалини в адміністративно-правовому регулюванні можуть призвести до дублювання функцій, зниження ефективності розслідувань і створення умов для зловживань; по-четверте, дослідження адміністративно-правового статусу територіальних підрозділів БЕБ є важливим для вдосконалення їхнього організаційно-правового механізму, дають змогу розробити науково обґрунтовані рекомендації щодо оптимізації їхньої діяльності, підвищення професіоналізму співробітників і забезпечення реального верховенства права у сфері економічних розслідувань.

Отже, комплексне дослідження адміністративно-правового статусу територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України має теоретичну та практичну актуальність, оскільки сприятиме подальшому розвитку адміністративно-правової науки, підвищенню ефективності роботи нового правоохоронного органу та зміцненню економічної безпеки України.

Питання формування та функціонування БЕБ України, а також аспекти його адміністративно-правового статусу вже стали предметом наукових досліджень. Зокрема, це такі праці: «Економічна безпека України як складова забезпечення національної безпеки» (І. А. Артеменко, О. В. Джафарова,

С. О. Шатрава) [39]; «Адміністративно-правові засади запобігання та протидії ризикам економічної безпеки України» (В. С. Зазулінський) [42]; «До проблеми визначення поняття формування кадрового резерву Бюро економічної безпеки України» (А. М. Зобнів) [50]; «Забезпечення економічної безпеки національних економік в умовах глобальної регіоналізації» (О. І. Карпенко) [56]; «Роль та значення взаємодії суб'єктів правоохоронної діяльності з питань протидії явищу економічної злочинності» (Ю. М. Кіяшко) [61]; «Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави» (Д. О. Кошиков) [69]; «Адміністративно-правові засади оптимізації діяльності правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансової безпеки України» (В. В. Люх) [81]; «Система публічного управління у сфері економічної безпеки України» (Д. В. Односталко) [95]; «Економічна безпека як ключовий елемент державної політики: поняття, зміст та особливості» (О. В. Першин) [113]; «Теоретико-правові засади запобігання фінансовим правопорушенням» (Л. Г. Уртаєва) [209]; «Формування економічної безпеки України в контексті сучасних глобальних викликів» (Е. В. Федоров) [211] та ін.

Попри вагомий доробок зазначених учених та інших науковців, комплексне й системне дослідження саме адміністративно-правового статусу територіальних підрозділів БЕБ з огляду на практику їх функціонування є порівняно новим напрямом. Більшість наявних досліджень зосереджуються на загальних аспектах створення БЕБ, окремих елементах його діяльності щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави.

Мета підрозділу полягає в аналізі нормативно-правових актів, які регламентують діяльність територіальних підрозділів БЕБ, і наукових позицій учених, спрямованих на виокремлення складових адміністративно-правового статусу територіальних підрозділів БЕБ, а також виявленні

проблемних аспектів у діяльності останніх і розробленні конкретних пропозицій щодо їх усунення.

Для вирішення поставленої мети доцільно проаналізувати наукові праці вчених, які зосереджували увагу на висвітленні змісту адміністративно-правового статусу органів публічної влади та його елементів, зокрема у сфері забезпечення економічної безпеки.

На початку слід зазначити, що запобігання та протидія економічним злочинам і захист економічної безпеки держави є важливими завданнями, які постають перед територіальними підрозділами БЕБ України, оскільки вони спрямовані на збереження стабільності та процвітання країни. Правопорушення у сфері економіки можуть суттєво підривати соціальну й економічну структуру, справляти негативний вплив на економічний розвиток, а тому результативна протидія цим явищам сприяє підвищенню ефективності державного управління, забезпеченню справедливості та покращенню інвестиційного клімату [48]. Захист економічної безпеки охоплює санкції, правові механізми та співпрацю міжнародних організацій з метою запобігання вчиненню і припинення потенційно небезпечних економічних дій, спрямованих на державний економічний сектор. Важливість цих заходів полягає в тому, що економічна безпека є ключовою складовою національної безпеки. Стабільність економіки сприяє соціальному процвітання, розвитку бізнесу й забезпечує високий рівень життя громадян. Своєчасне та фахове реагування на економічні злочини працює на поліпшення репутації країни в міжнародному вимірі, її привабливості для залучення іноземних інвестицій [48]. Реалізація цього можлива завдяки нормативно визначеному та законодавчо закріпленому адміністративно-правовому статусу територіальних підрозділів БЕБ України.

Безпосереднє звернення до наукових напрацювань учених дасть змогу визначити основні (структурні) елементи адміністративно-правового статусу територіальних підрозділів БЕБ України, реалізація яких сприяє протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави.

Упродовж 2023 року в БЕБ зареєстровано 3426 заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесені законом до підслідності БЕБ. Навантаження на одного детектива становить 10 заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення. Протягом 2023 року в провадженні детективів БЕБ знаходилося 4558 кримінальних проваджень, з яких у звітному періоді безпосередньо детективи БЕБ розпочали 2072 провадження (зокрема виділені в окреме провадження згідно з ч. 3 ст. 217 КПК України), серед них – щодо вчинення кримінальних правопорушень, підслідних детективам БЕБ відповідно до ч. 3 ст. 216 КПК України [48]. У кримінальних провадженнях, що знаходилися в провадженні детективів БЕБ, протягом січня–грудня 2023 року забезпечено відшкодування збитків за направленими до суду кримінальними провадженнями на суму 544 257 тис. грн [48]. Зазначене засвідчує, що територіальні підрозділи БЕБ України реалізують у межах наданих повноважень, що є складовою їх адміністративно-правового статусу.

На початку діяльності цього органу з правоохоронними функціями зазначали, що створення єдиного державного органу, відповідального за боротьбу з економічними злочинами, й уникнення дублювання відповідних функцій у різних правоохоронних органах – це також одна з вимог Меморандуму про економічну та фінансову політику [126]. Крім того, у пояснювальній записці до проєкту закону «Про Бюро економічної безпеки України» передбачено, що закон закріплює та визначає мету, принципи, правові й організаційні засади створення та діяльності Бюро економічної безпеки України як правоохоронного органу, на який покладено виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень у сфері економіки, що створюють загрозу життєво важливим інтересам України, а також запобігання їх учиненню в майбутньому [126]. Окреслені складові й визначають елементи адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України загалом.

У монографічному дослідженні С. М. Мунтян доводив, що БЕБ України посідає важливе місце в системі суб'єктів запобігання та протидії

правопорушенням у сфері економічної безпеки, з огляду на низку обставин, серед яких: правовий статус як суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки визначено на рівні окремого спеціального закону України; протидія та запобігання правопорушенням у сфері економічної безпеки є основним напрямом його діяльності; проведення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень у цьому напрямі є основними функціями цього суб'єкта; діяльність БЕБ України щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки спрямовується та координується безпосередньо Кабінетом Міністрів України; на рівні спеціального закону України закріплені гарантії незалежності БЕБ України як суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки [91, с. 129–130].

Слід зауважити, що до часу створення БЕБ України правоохоронну функцію щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економіки здійснювали правоохоронні органи, як-то: Національна поліція, Служба безпеки України, податкові органи тощо. Тому з метою з'ясування та виокремлення структурних елементів адміністративно-правового статусу територіальних підрозділів БЕБ України доцільно розглянути наукові праці вчених, які протягом тривалого часу досліджували ці питання, на прикладі зазначених правоохоронних органів та інших органів публічної влади. У науковій літературі зазначають, що спеціалізованим законодавством України на рівні законів і підзаконних нормативно-правових актів закріплено елементи адміністративно-правового статусу правоохоронних органів, зокрема Департаменту захисту економіки Національної поліції України, Державної податкової служби, Головного управління контррозвідального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки СБУ, Національного антикорупційного бюро України як суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави, але сукупно їх адміністративно-правовий статус урегульовано фрагментарно, що актуалізує необхідність удосконалення

законодавства України в досліджуваній сфері та є додатковим аргументом доцільності створення єдиного правоохоронного органу – Бюро економічної безпеки України [80, с. 135; 81, с. 89].

Слушно О. Ю. Дрозд зауважував, що БЕБ України – це принципово новий правоохоронний орган, діяльність якого ґрунтується на новітніх засадах захисту економічної безпеки демократичних держав із розвинутою ринковою економікою, а також ураховує найпрогресивніші методи протидії економічним злочинам. Звісно, після того, як БЕБ України запрацює «на повну потужність», виникатимуть й інші проблемні питання, які об’єктивно неможливо було передбачити завчасно, а тому якість нормативно-правового регулювання діяльності БЕБ України слід визначати не кількістю виявлених у ньому прогалин, недоліків і суперечностей, а оперативністю й повнотою їх усунення [40, с. 105].

В. В. Макарчук доводить, що адміністративно-правовий статус правоохоронних органів, що забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері національної безпеки і оборони, – це сукупність суб’єктивних прав й обов’язків, закріплених нормами адміністративного права за правоохоронними органами, які безпосередньо впливають на формування та реалізацію державної політики у сфері національної безпеки і оборони держави. Структура адміністративно-правового статусу правоохоронних органів України як суб’єктів забезпечення національної безпеки і оборони держави є такою: 1) мета, завдання та функції правоохоронних органів, що забезпечують національну безпеку і оборону; 2) повноваження правоохоронних органів, що забезпечують національну безпеку і оборону; 3) організаційно-штатна структура правоохоронних органів, що забезпечують національну безпеку і оборону; 4) юридичні гарантії та юридична відповідальність правоохоронних органів, що забезпечують національну безпеку і оборону [83, с. 40].

У межах монографічного дослідження І. В. Іщенко доводить, що адміністративно-правовий статус Національної поліції України як суб’єкта

реалізації превентивної функції держави становить правову конструкцію, яка визначає її ієрархічне місце в системі органів публічної влади й органів сектору безпеки та оборони, врегульовану адміністративно-правовими нормами діяльність спрямовану на реалізацію превентивної функції держави й представлена такими структурними елементами – цільовим, організаційним і компетенційним блоками, які в сукупності становлять функціональний компонент, якими остання користується в процесі забезпечення прав і свобод людини й громадянина, публічної безпеки та порядку, а також протидії адміністративним і кримінальним правопорушенням, а також здатністю нести юридичну відповідальність за неправомірні дії чи бездіяльність, під час реалізації своїх повноважень та гарантії її діяльності [52, с. 157].

Крім того, І. В. Іщенко зазначає, що структура адміністративно-правового статусу Національної поліції забезпечує стабільність і збереження ключових функцій поліції незалежно від внутрішніх або зовнішніх змін і загалом, це її внутрішня будова, що дає змогу їй ефективно виконувати превентивну функцію, тобто запобігати правопорушенням у суспільстві за рахунок застосування відповідних форм і методів діяльності останньої. Адміністративно-правовий статус Національної поліції як суб'єкта реалізації превентивної функції держави має такі елементи, які представлені у вигляді блоків: 1) цільовий блок (мета, завдання, функції); 2) структурно-організаційний блок (структура, порядок взаємодії, зовнішні та внутрішні зв'язки); 3) компетенційний блок; 4) юридична відповідальність і гарантії діяльності [52, с. 157].

О. М. Кройтор запропонував адміністративно-правовий статус патрульної поліції у сфері профілактики правопорушень розглядати як систему визначених нормативно-правовими актами завдань, функцій, структурно-організаційних і компетенційних елементів, які в сукупності дають змогу підрозділам патрульної поліції самостійно та у взаємодії з іншими суб'єктами виявляти й усувати причини та умови, що сприяють учиненню правопорушень і здійснювати профілактичний вплив щодо осіб,

схильних до протиправної поведінки [75, с. 64]. Учений пропонує визначення адміністративно-правового статусу правоохоронного органу крізь призму його елементів. Своєю чергою О. М. Кройтор доводить, що адміністративно-правовий статус патрульної поліції України як суб'єкта профілактики правопорушень охоплює сукупність цільового, організаційно-структурного та компетенційного блоків норм адміністративного законодавства, що визначають мету, завдання, функції, організаційно-структурні особливості та компетенцію патрульної поліції у сфері профілактичної діяльності [75, с. 64].

Т. В. Білобров доводить, що зміст адміністративно-правового статусу Департаменту кіберполіції Національної поліції України становить характеристику правового становища відповідного суб'єкта забезпечення кібербезпеки й охоплює такі елементи: 1) порядок утворення та припинення, найменування та місце в структурі апарату й механізму держави; 2) правові норми, які встановлюють статус Департаменту кіберполіції України як міжрегіонального територіального органу поліції; 3) принципи служби в поліції; 4) мету й завдання; 5) компетенцію (предмет відання та функції); 6) повноваження; 7) правові форми та методи їх реалізації; 8) юридичні гарантії; 9) правові обмеження [13, с. 21].

Своєю чергою В. М. Шевченко стверджує, що адміністративно-правовий статус Національної поліції України як суб'єкта здійснення превентивної діяльності є складною юридичною категорією, яка: а) має багатoelementну блокову структуру, визначені адміністративно-правовими нормами функціонально-цільові, структурно-організаційні, компетенційні, обмежувально-забезпечувальні елементи якої цілісно та системно формують його зміст, що є значущими й індивідуалізаційними властивостями та характеристиками Національної поліції України як суб'єкта здійснення превентивної діяльності; б) визначає місце, роль і функціональне призначення Національної поліції як суб'єкта здійснення превентивної діяльності, що вирізняє її з-поміж інших центральних органів виконавчої влади та реалізується шляхом виконання визначених завдань у межах її

компетенції за конкретними напрямками діяльності (функціями) задля досягнення мети функціонування у сферах забезпечення публічної безпеки й порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; в) відображає характер правових зв'язків й особливості взаємодії Національної поліції як суб'єкта здійснення превентивної діяльності з органами правопорядку, іншими органами державної влади, населенням [225, с. 202–203].

Адміністративно-правовим статусом Національної поліції України як провідного суб'єкта здійснення превентивної поліцейської діяльності Г. Р. Парханов пропонує вважати нормативно закріплену конструкцію ієрархічного становища органу публічної влади (Національної поліції) в системі центральних органів виконавчої влади, наділення останньої певною адміністративно-процесуальною правосуб'єктністю, необхідною для спланованої та цілеспрямованої системи випереджувальних правоохоронних заходів загальносоціального й індивідуального характеру, спрямованих на усунення причин та умов, які сприяють вчиненню правопорушень [100, с. 76].

Запропоноване визначення та аналіз наукових напрацювань з цього приводу надали можливість ученому визначити особливості адміністративно-правового статусу Національної поліції як провідного суб'єкта здійснення превентивної поліцейської діяльності, серед яких такі: 1) мета створення корелює з колом превентивних поліцейських повноважень, якими наділені органи та підрозділи поліції; 2) функціонально-організаційна структура обумовлена колом функцій, які законодавчо покладені на Національну поліцію; 3) порядок створення, організації та функціонування визначають норми адміністративного права; 4) усі працівники поліції мають адміністративну правосуб'єктність щодо застосування превентивних поліцейських заходів на власний розсуд і несуть персональну відповідальність за наслідки їх застосування; 5) цілеспрямованість, системність, відокремленість і функціональна діяльність органів та

підрозділів Національної поліції щодо підтримання публічного порядку й безпеки, забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності [100].

Адміністративно-правовим статусом Національної гвардії України Д. О. Горбач вважає її правове становище в системі державного управління в адміністративно-політичній сфері, що визначають шляхом закріплення в чинному адміністративному законодавстві мети її створення, завдань, функцій, предметів відання, повноважень, гарантій діяльності та відповідальності, що дає змогу їй бути учасником адміністративно-правових відносин. Основними елементами, що становлять структуру адміністративно-правового статусу Національної гвардії України, визначено цільовий, організаційний та компетенційний блоки, а також гарантії діяльності цього органу та юридичну відповідальність його працівників [33, с. 14].

Водночас Р. М. Сиймовський на підставі аналізу нормативно-правових актів стверджує, що основні елементи адміністративно-правового статусу БЕБ як суб'єкта протидії бюджетним деліктам закріплено в законодавчих нормах. Ці елементи, на думку вченого, доцільно поділити на змістовні й організаційно-структурні, а адміністративно-правовий статус Бюро економічної безпеки України як суб'єкта протидії порушенням бюджетного законодавства слід розглядати як закріплену на нормативно-правовому рівні їх сукупність (змістовні – мета, завдання, функції, повноваження та організаційно-структурні – наявність структур та їх взаємодія), які дають змогу мінімізувати й усувати ризики вчинення деліктів у бюджетній сфері, впливати на бюджетну деліктність притаманними БЕБ методами [197, с. 173]. Учений у своїй науковій праці зосередив увагу саме на бюджетній сфері, але загалом таке розуміння адміністративно-правового статусу БЕБ України реалізується крізь призму загроз, що виявляють у бюджетній, податковій, митній, грошово-кредитній або інвестиційній сферах, вплив якої призводить до тінізації економіки та послаблення економічної безпеки держави [125].

Я. С. Ковальчук виокремлює особливості адміністративно-правового статусу працівників Бюро економічної безпеки України, стверджуючи, що такий статус є похідним від правового статусу цього органу, що утворений як єдиний правоохоронний орган, на який покладено виконання комплексу завдань у сфері забезпечення економічної безпеки держави, починаючи зі здійснення інформаційно-аналітичної роботи та закінчуючи проведенням розслідувань у кримінальних провадженнях [63, с. 54]. Адміністративно-правовий статус працівника Бюро економічної безпеки України, визначає Я. С. Ковальчук, – це закріплена нормами адміністративного законодавства та суміжних галузей права (конституційного, трудового тощо) система структурних елементів, що визначають правове становище відповідних працівників у сфері публічно-управлінських відносин, яке є похідним від правового статусу Бюро економічної безпеки України, завдяки яким забезпечують можливість виконання завдань і функцій щодо забезпечення економічної безпеки держави, що покладені на цей орган [63, с. 53]. Структуру адміністративно-правового статусу працівників Бюро економічної безпеки України становлять такі елементи: 1) порядок призначення працівників; 2) принципи та гарантії проходження служби; 3) контроль за діяльністю працівників Бюро економічної безпеки та їх відповідальність; 4) система повноважень працівників відповідного органу; 5) засади взаємодії з іншими державними органами й органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями; 6) порядок і підстави звільнення із займаної посади. Такі елементи адміністративно-правового статусу працівників Бюро економічної безпеки України, як порядок призначення та повноваження, можуть відрізнятися залежно від категорії посади, яку займає працівник [63, с. 53–54].

Логічним є розуміння адміністративно-правового статусу працівника БЕБ України від статусу як органу, що різниться за змістом його елементів.

А. О. Максютя, з огляду на наукові підходи до трактування поняття «правовий статус» й окремі позиції науковців-адміністративістів щодо

значення терміна «адміністративно-правовий статус органу виконавчої влади», формулює авторське бачення щодо визначення поняття адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України. Адміністративно-правовим статусом Бюро економічної безпеки України А. О. Максюта пропонує розуміти правове становище цього центрального органу виконавчої влади в системі органів державної влади, що визначають шляхом законодавчого закріплення в нормах адміністративного права його завдань і функцій, предмета відання, компетенції, гарантій діяльності, відповідальності тощо [84, с. 106]. Формулювання поняття адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України відображає його структурну побудову, а тому серед основних його елементів виокремлює: 1) завдання та функції; 2) предмет відання; 3) компетенцію; 4) гарантії здійснюваної цим центральним органом виконавчої влади діяльності; 5) відповідальність тощо [84, с. 107].

Аналіз позицій учених надає можливість стверджувати, що адміністративно-правовий статус органу публічної влади, зокрема територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України, – це сукупність правових норм, що встановлюють і регулюють мету, завдання, компетенцію, права й обов’язки органів публічної влади, а також гарантії їхньої діяльності та відповідальність посадових осіб. Слід зауважити, що адміністративно-правовий статус територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України має декілька ключових елементів: 1) цільовий блок, який визначає основне призначення органу, охоплює завдання, для досягнення яких створено орган; 2) організаційний блок, який описує внутрішню структуру органу, охоплює такі аспекти, як: порядок утворення та ліквідації; підпорядкованість і взаємодія з іншими органами; наявність структурних підрозділів; штатний розпис; 3) компетенційний блок – є найважливішим елементом, оскільки визначає обсяг повноважень органу та його посадових осіб. Компетенція передбачає: а) предмет відання – коло питань, які орган може вирішувати; б) права й обов’язки – сукупність

повноважень, які орган може реалізовувати; форми та методи діяльності – способи, якими орган виконує свої функції (наприклад, видання наказів, проведення перевірок); 4) гарантії діяльності становлять відповідну систему засобів, що забезпечують безперебійну й ефективну роботу органу. До них слід віднести: незалежність у межах своєї компетенції; правовий захист посадових осіб; фінансове та матеріально-технічне забезпечення; 5) юридична відповідальність, що визначає наслідки за порушення законодавства посадовими особами органу. Вона може бути дисциплінарною, адміністративною, цивільною або кримінальною залежно від характеру порушення.

Загалом виокремлені елементи працюють у відповідній сукупності, створюючи повну картину адміністративно-правового статусу територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України, забезпечуючи його легітимність, ефективність і підзвітність. У межах подальших підрозділів наукового дослідження буде досліджено елементи адміністративно-правового статусу територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України.

Водночас слід виокремити деякі напрями, які сприятимуть удосконаленню адміністративно-правового статусу територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України, що має ґрунтуватися на змінах у нормативно-правовій базі й дасть змогу їм ефективніше виконувати свої повноваження (функції), передусім в умовах воєнного стану.

Серед першочергових заходів, спрямованих на вдосконалення адміністративно-правового статусу територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України, необхідно: 1) *удосконалення норм Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» в частині:* а) чіткого розмежування підслідності шляхом внесення зміни до статей, що визначають підслідність БЕБ, конкретизувавши перелік економічних злочинів, які знаходяться виключно в компетенції Бюро, сприятиме уникненню конфлікту інтересів і дублювання функцій з іншими правоохоронними органами;

б) розширення повноважень для оперативного реагування, а саме: надати територіальним підрозділам БЕБ право на безперешкодний доступ до державних електронних реєстрів (наприклад, Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, Державного реєстру речових прав на нерухоме майно) за спрощеною процедурою, що значно пришвидшить виявлення та документування економічних правопорушень; в) надання права на проведення аудиту. Законодавчо закріпити за БЕБ право ініціювати та проводити фінансово-економічні аудити на підприємствах і в установах, що мають ознаки економічних злочинів, не очікуючи висновків інших контролюючих органів;

2) *посилення кадрової та фінансової незалежності*: а) децентралізація управління в частині надання керівникам територіальних підрозділів ширшу автономію в прийнятті рішень щодо кадрових питань, а також у розподілі фінансів, що дасть змогу швидше реагувати на оперативні потреби й підвищить відповідальність на місцях; б) стимулювання працівників. Забезпечити територіальні підрозділи достатнім фінансуванням для підвищення заробітної плати й надання премій, що мотивуватиме висококваліфікованих фахівців працювати в БЕБ і протидіяти корупції; в) професійна підготовка. Створити на базі територіальних управлінь спеціалізовані навчальні центри для підвищення кваліфікації працівників з акцентом на економічний аналіз, кібербезпеку та протидію фінансовим злочинам;

3) *удосконалення взаємодії з іншими державними органами*: а) міжвідомчі угоди. Укласти конкретні міжвідомчі угоди з такими органами, як Державна податкова служба, Державна митна служба та Служба фінансового моніторингу щодо постійного й автоматизованого обміну інформацією; б) створення спільних аналітичних груп. На базі територіальних підрозділів БЕБ створити постійні робочі групи, до яких залучатимуть фахівців з інших правоохоронних і контролюючих органів, що дасть змогу комплексно аналізувати інформацію та ефективніше ідентифікувати економічні загрози; в) *особливий статус в умовах воєнного*

стану. Надати територіальним підрозділам БЕБ особливий адміністративно-правовий статус в умовах воєнного стану, що надає можливість їм зосередитися на пріоритетних завданнях, пов'язаних із запобіганням розкраданню гуманітарної допомоги, коштів, призначених для Збройних сил України, й інших економічних злочинів, які становлять загрозу національній безпеці.

1.4. Адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи Бюро економічної безпеки України

У сучасних умовах розвитку економіки України актуальності набуває питання забезпечення належного рівня економічної безпеки держави, що неможливе без ефективного запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. Важливу роль у цьому напрямі діяльності держави відіграють територіальні підрозділи БЕБ України, які є спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії економічним правопорушенням і реалізують свої повноваження в цьому напрямі в межах окремої адміністративно-територіальної одиниці країни. З огляду на специфіку економічних процесів і складність виявлення економічних правопорушень, необхідним є використання дієвих адміністративно-правових інструментів, що дають змогу забезпечити превентивний вплив на суб'єктів економічної діяльності, своєчасне виявлення потенційних загроз і ризиків та запобігання їх матеріалізації у вигляді конкретних правопорушень. Ось чому значущими в контексті функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин є питання щодо визначення сутності й особливостей адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України, а також встановлення й характеристики найвагоміших із них.

Коли йдеться про понятійно-категоріальний апарат, який використано в науковому дослідженні, зокрема категорію «інструмент», слід зазначити, що вона є доволі новою для науки адміністративного права. У цьому контексті слушною видається позиція В. О. Кінзбурської стосовно того, що останніми роками в науці адміністративного права спостерігаються тенденції заміни «застарілих» понять і термінів, які не відповідають сучасним реаліям (наприклад, заміна термінів «державне управління» на «публічне управління» («публічне адміністрування»); «громадська безпека» на «публічна безпека» тощо). Логічним продовженням цього переліку, на думку вченої, є методи адміністративно-правового регулювання та його форми, які дедалі частіше позначають як адміністративно-правові інструменти [60, с. 116]. Ми поділяємо окреслену позицію в частині наявності тенденцій щодо оновлення понятійно-категоріального апарату, притаманного науці адміністративного права, вважаємо за необхідне висловити декілька уточнень, що стосуються як визначення сутності категорії «адміністративно-правові інструменти», серед іншого в контексті їх застосування територіальними підрозділами БЕБ України в діяльності щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, так і її порівняння зі схожими, на перший погляд, правовими категоріями, як, наприклад, «форма» та «метод».

З позиції семантики слово «інструмент» у сучасній українській мові використовують у таких значеннях:

- засіб, спосіб для досягнення чогось;
- знаряддя для праці, а також сукупність таких знарядь [25, с. 499].

У цьому випадку, на нашу думку, фактично йдеться про широке й вузьке значення категорії «інструмент». У першому випадку інструментом позначено всю сукупність можливих засобів, які можуть бути використані задля досягнення завдань відповідної діяльності, яким можуть бути як об'єкти матеріального світу, певні речі, так й абстрактні явища, розумова активність людини тощо. У другому, вузькому розумінні сутності

досліджуваного явища йдеться виключно про певні речі, які є знаряддям для праці. Коли йдеться про адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України, слід зазначити, що слід зазначати про їх широке значення, включаючи до їх переліку й певні засоби, використання яких не завжди пов'язано з об'єктами матеріального світу, хоча останні здатні й підвищити ефективність їх реалізації.

З огляду на окреслену вище позицію, вважаємо, що не цілком доречно використовувати категорію «інструмент» як заміну категорії «форма», хоча на необхідності цього й акцентують деякі вчені-адміністративісти, серед іншого в контексті запозичення провідного закордонного досвіду в цій сфері. Наприклад, досліджуючи особливості адміністративно-правових інструментів діяльності публічної адміністрації України, І. В. Патерило зауважує, що в європейських країнах не використовують такі категорії, як «форми державного управління», «форми управлінської діяльності», «правові» або «неправові форми управління» та «форми публічного адміністрування». Науковець на підставі аналізу європейської літератури дійшов висновків стосовно того, що задля позначення нормативних й адміністративних актів публічної адміністрації, адміністративних договорів тощо активно використовують категорію «інструменти» діяльності публічної адміністрації [101, с. 202–203]. Загалом поділяючи таку позицію, зауважимо, що форма відповідної діяльності вказує на зовнішній вияв певної дії, а не на те, як її буде здійснено. Зокрема, авторський колектив Великого тлумачного словника сучасної української мови, зауважує, що слово «форма» слід використовувати в таких значеннях:

- обриси, контури, зовнішні межі предмета, що визначають його зовнішній вигляд;
- пристрій-шаблон, за допомогою якого чому-небудь надають певних обрисів, якогось вигляду;
- тип, будова, спосіб організації чого-небудь;

– зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний з його сутністю, змістом;

– спосіб існування змісту, його внутрішня структура, організація і зовнішній вияв [25, с. 1543].

Тобто сутність категорії «форма» в її загальному значенні висвітлюють як зовнішній вияв певного явища або ж зовнішнього вияву протікання відповідних процесів, здійснення діяльності тощо. На схоже значення цієї категорії вказують і на сторінках фахової літератури з юриспруденції. Наприклад, на думку авторського колективу шеститомної юридичної енциклопедії, формою є:

– зовнішній вигляд, обрис речі, дії тощо або зовнішній вияв певного змісту;

– устрій, вид, тип, структура відповідних суспільних утворень або процесів, а також порядок чогось [233, с. 294].

У разі якщо йдеться про застосування певного адміністративно-правового інструменту, то формою слід вважати зовнішній вияв такої діяльності. Відповідний адміністративно-правовий інструмент буде вказувати на те, як і якими засобами здійснюють таку діяльність, реалізують її зовнішній вияв. Це і слід розглядати як ключовий аспект співвідношення й одночасно взаємозв'язку категорій «інструмент» і «форма». У такому разі досліджувана категорія за своєю суттю найбільше наближається до категорії «метод».

З позиції семантики у Великому тлумачному словнику сучасної української мови слово «метод» висвітлено в таких значеннях:

– спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя;

– прийом або систему прийомів, що застосовують у якій-небудь галузі діяльності;

– спосіб дії, боротьби тощо [25, с. 664].

Тобто відповідними методами й слід позначати ті способи, заходи або ж засоби, за допомогою реалізації яких і досягають мети відповідної

діяльності, що засвідчує співвідношення цієї категорії з категорією «форма». Цілком слушно з цього приводу зауважує О. М. Музичук під час дослідження особливостей здійснення контролю за діяльністю правоохоронних органів в Україні, методи діяльності відповідають на запитання стосовно того, як здійснюють (реалізують) її форми [90, с. 392], тобто її зовнішні вияви. Коли йдеться про співвідношення методів й інструментів відповідної діяльності, зазначимо, що, на нашу думку, перші є загальною, універсальною категорією, натомість другі (інструменти) – конкретними.

Зокрема, на сторінках фахової літератури універсальними методами будь-якої діяльності із загальнотеоретичних позицій визначають переконання та примус [28, с. 190]. Крім цього, універсальними методами діяльності державних органів, які становлять систему засобів впливу правоохоронних органів на свідомість і поведінку людей та є необхідною умовою їх нормального функціонування, є переконання та примус. Поєднання цих двох методів становить універсальний принцип соціального управління, який поширюється через систему методів стимулювання, серед яких адміністративні, соціально-психологічні й економічні [15, с. 45]. Також, зауважує А. Т. Комзюк, найвагомішими серед методів адміністративного права є переконання та примус, які визнають також універсальними та всеосяжними методами державного управління загалом. Їх найширше застосовують у всіх сферах управлінської діяльності, зокрема в боротьбі із правопорушеннями, і становлять систему засобів впливу держави (в особі її відповідальних органів та посадових осіб) на свідомість і поведінку людей, є необхідною умовою нормального функціонування суспільства, будь-якого державного або громадського об'єднання, усього процесу управління. Застосовуючи ці засоби, держава забезпечує функціонування всієї суспільної системи, організованість, дисциплінованість, охороняє працю та побут людей, нормальну соціальну обстановку в країні [3, с. 19]. Тож методами відповідної діяльності слід позначати найуніверсальніші й найзагальніші способи впливу на певні суспільні відносини, як, наприклад, зазначені вище

переконання та примус, натомість інструментами – уже конкретну сукупність засобів, реалізація, належне здійснення яких дає змогу досягти наперед визначених завдань або ж значно облегшити, підвищити ефективність роботи.

Слід зазначити, що в цьому випадку йдеться не просто про інструменти, а про ті, реалізація яких обумовлена адміністративно-правовими нормами. З огляду на що вони й позначені як адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України. У фаховій літературі зауважують, що адміністративно-правові норми – це встановлені, санкціоновані або ратифіковані державою, формально визначені, юридично обов'язкові, охоронювані засобами державного примусу правила поведінки учасників суспільних відносин у сфері реалізації виконавчої влади й управлінської діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, які забезпечують умови реалізації цими учасниками своїх прав і виконання покладених на них обов'язків [45, с. 68]. Автори підручника «Адміністративне право» зазначають, що адміністративно-правовим нормам властиві риси, притаманні нормам інших галузей права, однак вони вирізняються і певними особливостями, які дають змогу вирізнити їх серед норм інших галузей права. До таких особливостей науковці відносять:

- предмет регулювання адміністративно-правових норм – суспільні відносини, пов'язані із функціонуванням органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів, уповноважених на здійснення функцій публічного управління;

- у них відображається метод адміністративного права, тому в більшості випадків такі норми мають імперативний характер;

- нерідко встановлюють у процесі реалізації виконавчої влади безпосередньо її суб'єкти;

– характер відносин, урегульованих адміністративно-правовими нормами, визначає їх структуру [1, с. 49–50].

З огляду на окреслені позиції, адміністративно-правовими інструментами запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України, пропонуємо розуміти сукупність засобів адміністративного характеру, реалізацію яких забезпечують і регламентують адміністративно-правовими нормами, спрямовану на здійснення регульовального впливу на свідомість і поведінку учасників економічних правовідносин з метою попередження, виявлення та припинення правопорушень, забезпечення в їх межах стану організованості, дотримання дисципліни й порядку, належного функціонування економічної сфери загалом.

З огляду на кількість завдань, які виконують територіальні підрозділи БЕБ України, складність і багатоаспектність суспільних відносин у сфері економіки, можна назвати чималу кількість адміністративно-правових інструментів, що використовують зазначені суб'єкти у своїй повсякденній діяльності. Зокрема, адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України, слід розглядати як багатогранну систему засобів, яка інтегрує традиційні й інноваційні механізми впливу на суб'єктів економічної діяльності задля забезпечення стабільного розвитку національної економіки та захисту економічних інтересів держави. Ось чому вважаємо за необхідне розглянути адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України з огляду на їх групову приналежність.

Зокрема, ідеться про групу контрольно-наглядових інструментів запобігання вчиненню правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України. На сторінках фахової літератури слушно зауважують, що за сучасних умов розбудови й

становлення України держава надає важливого значення контрольно-наглядовій діяльності, оскільки така діяльність сприяє утвердженню демократичних засад й унеможливорює такі поширені явища, як корупція, хабарництво, неналежне виконання уповноваженими особами своїх функціональних обов'язків. Водночас контрольно-наглядову діяльність виконують усі державні органи і є найдієвішим і найрезультативнішим способом забезпечення дисципліни та законності, оскільки характеризується тим, що суб'єкти такої діяльності в більшості випадків мають повноваження щодо втручання в оперативну діяльність підконтрольних об'єктів, а також можуть самостійно застосовувати санкції до правопорушників [68, с. 17]. З огляду на це можна стверджувати, що використання контрольно-наглядових інструментів територіальними підрозділами БЕБ України буде пронизувати майже всі інші напрями діяльності цих органів щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки.

Яскравим прикладом контрольно-наглядових інструментів територіальними підрозділами БЕБ України є застосування ризик-орієнтованого підходу, що, відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року, передбачає виявлення, оцінювання та визначення ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки, а також ужиття відповідних заходів щодо управління ризиками в спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня. Згідно зі ст. 13 цього нормативно-правового акта, БЕБ України із залученням контролюючих органів та інших державних органів, що провадять діяльність у сфері протидії кримінальним правопорушенням і запобігання загрозам економічній безпеці держави, та суб'єктів господарювання проводить комплекс заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки [125]. Організаційні засади проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки, що проводить БЕБ із залученням контролюючих органів та інших державних органів, які провадять діяльність у сфері протидії кримінальним правопорушенням і запобігання загрозам

економічній безпеці держави, та суб'єктів господарювання визначено в Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 року № 1509. Відповідно до приписів цього нормативно-правового акта, учасники комплексу заходів – БЕБ України, залучені контролюючі органи, інші державні органи, що провадять діяльність у сфері протидії кримінальним правопорушенням і запобігання загрозам економічній безпеці держави, а також суб'єкти господарювання [150].

Отже, застосування такого адміністративно-правового інструменту територіальними підрозділами БЕБ України, як ризик-орієнтований підхід, пов'язано з необхідністю встановлення та налагодження відносин зі співпраці з іншими державними органами задля запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. У цьому випадку фактично йдеться про ще одну групу адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням в окресленій сфері суспільних відносин, реалізація яких обумовлена відносинами взаємодії територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами. У межах таких правовідносин територіальні підрозділи БЕБ України використовують численні адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, як, наприклад: обмін інформацією, проведення спільних нарад і навчань, спільні операції тощо. З огляду на важливість цього напрямку запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки територіальними управліннями БЕБ України, використання ними відповідних адміністративно-правових інструментів, це питання буде розглянуто в межах окремого підрозділу представленого наукового дослідження.

Одним з основних контрольно-наглядових інструментів, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України задля протидії правопорушенням у сфері функціонування економіки, є здійснення ними перевірок. У юридичній енциклопедичній літературі зазначають, що

перевірка є формою здійснення контролю, яку проводять з метою встановлення фактичного стану дотримання законодавства, виконання завдань і прийнятих рішень, доцільності застосування відповідних прийомів і способів тощо. Перевірка сприяє дотриманню чинного законодавства; зміцненню державної дисципліни; виконанню поставлених завдань; поліпшенню фінансового становища підприємств, установ, організацій; збереженню державного майна; запобіганню зловживань [231, с. 481]. Однією з ключових особливостей перевірок БЕБ України є їх цільове спрямування. Такі перевірки здійснюють територіальні підрозділи БЕБ України не тільки з метою виявлення порушень законодавства, а й для запобігання вчиненню економічних злочинів. Це дає змогу активно взаємодіяти із суб'єктами господарювання та сприяти формуванню ефективної системи превентивних заходів. Серед окремих різновидів перевірок, що здійснюють територіальні підрозділи БЕБ України задля запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, слід виокремити такі: документальні планові та позапланові перевірки; фактичні виїзні та невиїзні перевірки; інвентаризація товарно-матеріальних цінностей, розрахунків і зобов'язань підприємства тощо [103].

У межах здійснення перевірок, загалом контрольно-наглядової діяльності територіальні підрозділи БЕБ України задля запобігання та протидії правопорушенням у сфері функціонування економіки використовують арсенал адміністративно-правових інструментів, серед яких слід також назвати моніторинг. У монографічній праці «Адміністративно-правове забезпечення контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин» В. В. Пахомов цілком слушно зауважує, що моніторинг – це різновид контролю, певна його форма, що, порівняно з наглядом, за наслідками впливу можна віднести до його пасивної форми, яку здійснюють у вигляді збору й аналізу інформації та не має на меті прямого впливу з боку держави, але його результати використовують органи виконавчої влади для подальшого вдосконалення правової регламентації суспільних відносин,

прийняття управлінських рішень чи іншого впливу на ситуацію в цій сфері правовідносин [102, с. 439]. Водночас, зауважують В. Купрій і Л. Паливода, моніторинг – це постійне відстеження перебігу робіт (у межах проєкту, програми або організації) для порівняння поточної ситуації з планом. Систематичний збір інформації про перебіг робіт (у межах моніторингу) – свого роду «сканування» ситуації – проводять як рутинну процедуру, призначену передусім для того, щоб вчасно виявляти відхилення від накреслених планів. Добре налагоджена система моніторингу допомагає керівнику організації (проєкту, програми) своєчасно реагувати на зазначені вище відхилення. Моніторинг, зауважують науковці, забезпечує інформацією, необхідною для:

- визначення проблеми та пошуку рішень;
- дотримання плану діяльності;
- вимірювання прогресу у виконанні поставлених завдань і формулюванні/перегляді майбутніх завдань;
- прийнятті рішень про людські, фінансові й матеріальні ресурси;
- аналізу ситуації [77, с. 53].

За допомогою використання такого адміністративно-правового інструменту, як моніторинг, територіальні підрозділи БЕБ України виконують значну кількість завдань щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. Одним з таких завдань є протидія схемам з ухилення від сплати податків, що, наприклад, використовують окремі фізичні особи-підприємці задля виведення грошових коштів у готівку. З метою ефективною та своєчасною протидії таким схемам пропонується створити так званий Центр протидії податковим правопорушенням при БЕБ України. На переконання керівника детективів БЕБ, нині діє понад 50 тис. фізичних осіб – підприємців, що залучені до схожих протиправних схем. Переважно це молодь, тобто студенти, які за винагороду надають свої електронні ключі для відкриття банківських рахунків. Їх використання в комплексі з використанням персональних даних власників може надати можливість

знизити сплату податків підприємствами реального сектору економіки орієнтовно на 70 млрд грн щорічно. Створення Центру протидії податковим правопорушенням дасть змогу впровадити фінансово-податковий моніторинг підприємств, аби підвищити ефективність роботи БЕБ України [201].

Як адміністративно-правовий інструмент, що використовують територіальні підрозділи БЕБ України в межах здійснення контрольної наглядової діяльності з метою запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, слід розглянути контрольовану закупку. Реалізація цього адміністративно-правового інструменту, крім норм адміністративного права, буде регламентована нормами кримінального та кримінального процесуального права. Зокрема, згідно зі ст. 271 КПК України від 13 квітня 2012 року, контроль за вчиненням злочину може бути здійснений у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готують учинення або вчиняють тяжкий чи особливо тяжкий злочин, його проводять, зокрема, у формі контрольованої закупки [73]. Згідно з приписами Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженої спільним наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5, контрольована закупка полягає в імітації придбання або отримання, зокрема безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, який знаходиться у вільному обігу, з метою викриття і документування факту вчинення злочину й особи, яка його вчинила [133].

Яскравим прикладом успішного застосування цього адміністративно-правового інструменту запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки є те, що територіальні підрозділи БЕБ України у Львівській області в межах досудового розслідування здійснили дві

контрольовані закупки автомобілів із залученням викривача. Зокрема, встановлено, що група осіб заснувала благодійний фонд і з лютого 2024 року завезла 130 автомобілів під виглядом гуманітарної допомоги для ЗСУ. Фігуранти ухилилися від сплати 8 млн грн податків і митних платежів. Правоохоронці провели обшуки за адресою проживання фігурантів і вилучили документи, авто, кошти й комп'ютерну техніку [92].

Тож використання майже всіх адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України, пов'язано з необхідністю оперувати значним обсягом інформації. Як окрему групу адміністративно-правового інструментарію запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що використовують територіальні підрозділи БЕБ України, слід розглянути інформаційну роботу, що охоплює як інформаційно-пошукову, так й аналітично-інформаційну частини. Зокрема, БЕБ України – перший і єдиний нині орган, основою діяльності якого є аналітична складова. Для її реалізації в структурі центрального апарату й територіальних управлінь БЕБ України створено та функціонують інформаційно-аналітичні підрозділи. Відповідно до приписів чинного національного законодавства, аналітики БЕБ України:

- оцінюють загрози та ризики вчинення кримінальних правопорушень, віднесені законом до підслідності БЕБ;
- прогнозують їх поширення;
- напрацьовують способи їх мінімізації, усунення та попередження;
- здійснюють інформаційно-пошукову й інформаційно-аналітичну роботу;
- створюють аналітичні продукти на підставі інформаційних ресурсів і матеріалів кримінальних проваджень [51].

Серед основних адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України в межах інформаційної роботи задля

запобігання правопорушенням, слід виокремити такі: аналіз ризиків, кримінальний аналіз, оцінювання ризиків, застосування інформації з різних джерел тощо. Тому цілком слушною видається позиція стосовно того, що основною та однією з ключових функцій БЕБ України є аналітична діяльність щодо наявних і потенційних загроз у сферах економіки держави, що, з огляду на зміст закону, становить першооснову боротьби з економічно-фінансовими правопорушеннями. БЕБ України є передусім аналітичним органом, а не «силовим», на противагу ДФС України чи Національної поліції. Слідча функція БЕБ України є другорядною та фактично впливає з наслідків її аналітичної діяльності [20]. З огляду на зазначене, особливості інформаційно-пошукової та аналітично-інформаційної роботи з метою виявлення та усунення причин й умов, що сприяють вчиненню правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України, адміністративно-правовий інструментарій, що використовують у межах такої роботи, детально буде розглянуто в межах окремого підрозділу представленого наукового дослідження.

Як окрему, тісно пов'язану з попередньою групою адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України, слід розглянути ті, що реалізують у межах профілактично-просвітницької діяльності. Дослідники зауважують, що профілактично-просвітницька діяльність – це інформаційна робота, спрямована на запобігання вчиненню правопорушень [122, с. 4]. У межах такої роботи можуть використовувати такі адміністративно-правові інструменти, які можуть бути реалізовані й територіальними підрозділами БЕБ України задля запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки:

- 1) роз'яснення законодавства, що стосується захисту прав, свобод людини та громадянина;

2) роз'яснення законодавства, яке стосується компетенції та повноважень правоохоронних органів різних рівнів, правових засад їхньої діяльності;

3) роз'яснення необхідності дотримання законодавства, повідомлення про виявлені факти його порушення;

4) повідомлення на інформаційних офіційних сайтах і через медіа про стан законності в державі й відповідному регіоні, про можливі загрози публічній безпеці, причини їх появи та рекомендації щодо їх уникнення;

5) розміщення інформації на стендах і міських бігбордах, підготовка спеціальних інформаційних брошур, листівок з інформацією про способи реагування в разі порушення прав та свобод людини й громадянина, розміщення телефонів гарячих ліній, за якими можна звернутися з певного питання, що належить до відання відповідних правоохоронних органів, тощо [52, с. 248; 212, с. 25].

Значущість профілактично-просвітницької діяльності, належне використання територіальними підрозділами БЕБ України адміністративно-правового інструментарію в її межах полягають не лише в інформуванні суспільства, а й у формуванні в нього правової культури, яка здатна впливати на поведінку громадян і суб'єктів господарювання ще до виникнення правопорушень у сфері функціонування економіки. У сучасних умовах цифровізації такий напрям роботи набуває нових форм і постійно збагачується новим адміністративно-правовим інструментарієм: використовують інтерактивні платформи, соціальні мережі, проводять онлайн-семінари та вебінари, що дає змогу оперативно донести актуальну інформацію до широкого кола аудиторії. Наприклад, у листопаді 2023 року в приміщенні Київського університету імені Бориса Грінченка відбулася лекція керівника Територіального управління БЕБ у м. Києві Віталія Драгунова «Економічна безпека та розкриття її ролі для стабільності країни та добробуту громадян. Приклади конкретних випадків, коли дії Бюро

економічної безпеки сприяли запобіганню економічним правопорушенням та загрозам» [94].

Також слід зазначити, що увагу в межах профілактично-просвітницької діяльності територіальні підрозділи БЕБ України зосереджують на співпраці з громадськими організаціями, освітніми установами й бізнес-асоціаціями, оскільки саме партнерство між державою та суспільством створює фундамент для ефективного запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. Крім того, важливою частиною такої діяльності є й моніторинг ефективності профілактично-просвітницьких заходів: аналізують рівень обізнаності населення, відстежують динаміку змін у показниках правопорушень, вивчають відгуки та пропозиції громадськості. Такий підхід дає змогу гнучко реагувати на нові виклики й підвищувати результативність інформаційної політики правоохоронних органів у сфері економіки загалом. Згідно з результатами здійсненого аналізу, у межах окресленого напрямку діяльності територіальних підрозділів БЕБ України використовують й адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, характерні для інших напрямів, таких як контрольно-наглядова діяльність, інформаційна, взаємодія тощо, що є черговим свідченням їх тісного взаємозв'язку.

Наступна група адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки представлена тими, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України в межах здійснення юрисдикційних проваджень. У навчальному посібнику «Адміністративне право України» С. Г. Стеценко зазначає, що юрисдикційні провадження – це провадження, спрямовані на вирішення справ про адміністративні правопорушення та інші правові спори. Тобто у випадках юрисдикційних проваджень завжди є певний конфлікт. Важливо усвідомити, що, на відміну від неюрисдикційних проваджень (справ позитивного характеру), основне завдання юрисдикційних проваджень – вирішення спору. Слід додати, що одним із результатів юрисдикційних проваджень є негативні наслідки для

однієї зі сторін спору або застосування адміністративних стягнень для порушника норм адміністративного законодавства [203, с. 271]. Водночас, зауважує Т. О. Коломоець, юрисдикційні провадження – це провадження, яким притаманні такі ознаки:

- наявність спору;
- належне процесуальне оформлення;
- змагальність сторін у провадженні;
- розмаїття органів, уповноважених розглядати адміністративні справи;
- обов’язкове прийняття рішення у вигляді юридичного акта [3, с. 217].

Одним з основних різновидів юрисдикційних проваджень, що здійснюють територіальні підрозділи БЕБ України задля запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, є провадження в справах про адміністративні правопорушення. Провадження в справах про адміністративні правопорушення, зауважує Е. Ф. Демський на сторінках навчального посібника «Адміністративне процесуальне право України», – це врегульовані нормами права суспільні відносини у формі певної сукупності послідовно вчинених процесуальних дій (усіма) учасниками процесу щодо розгляду й вирішення адміністративних справ і виконання постанов про накладення адміністративних стягнень в адміністративно-деліктній сфері. Змістом провадження у справах про адміністративні правопорушення є суспільні відносини, що спрямовані на розгляд і вирішення адміністративної справи та виконання постанови про накладення стягнення, а не притягнення правопорушників до відповідальності [37, с. 417]. Відповідно до приписів ст. 255 КУпАП від 7 грудня 1984 року, БЕБ України має повноваження щодо складання протоколів у справах про адміністративні правопорушення за вчинення таких адміністративних правопорушень:

- зберігання або транспортування алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, на яких немає марок акцизного податку встановленого зразка (ст. 164-5 КУпАП);

– виготовлення, придбання, зберігання або реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів (ст. 177-2 КУпАП);

– незаконне використання найменування та ознак належності до Національної поліції України, БЕБ України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України (у частині незаконного використання найменування та ознак належності до БЕБ України) (ст. 184-3 КУпАП);

– невиконання законних вимог посадових осіб Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України, Державного бюро розслідувань, Служби безпеки України (у частині незаконного використання найменування та ознак належності до Бюро економічної безпеки України) (ст. 185-13 КУпАП) [65].

В окресленому напрямі повноваження територіальних підрозділів БЕБ України щодо застосування адміністративно-правового інструментарію запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки визначено на рівні Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення уповноваженими посадовими особами Бюро економічної безпеки України, затвердженої наказом БЕБ України від 20 вересня 2022 року № 234, яка визначає порядок складання уповноваженими на те посадовими особами БЕБ України протоколів про адміністративні правопорушення, ведення діловодства у справах про адміністративні правопорушення та подання органам, уповноваженим розглядати справи про адміністративні правопорушення, протоколів і матеріалів про адміністративні правопорушення. Відповідно до приписів цього нормативно-правового акта, уповноваженими посадовими особами БЕБ, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, є особи з-поміж працівників підрозділів детективів й інформаційно-аналітичних підрозділів центрального апарату БЕБ України, територіальних управлінь БЕБ України. У структурному підрозділі органу БЕБ України, у якому працює уповноважена посадова особа БЕБ України, що склала протокол,

формуються окремі справи щодо кожного адміністративного правопорушення, у яких накопичуються такі документи й матеріали: копії протоколів і всіх інших матеріалів, надісланих до суду; інформація про результати розгляду справи судом [132].

Також у межах окресленого напрямку запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки територіальні підрозділи БЕБ України застосовують такий адміністративно-правовий інструмент, як заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення. Заходи забезпечення провадження – це сукупність адміністративно-примусових дій уповноважених законам осіб, психічного або фізичного впливу з метою припинення правопорушень, встановлення особи, забезпечення своєчасного розгляду справи та притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності. Водночас, зауважує Е. Ф. Демський, заходи забезпечення провадження мають важливе значення для правильного й об'єктивного вирішення справи про адміністративне правопорушення та можуть бути застосовані у встановлених законом випадках представниками влади, посадовими або службовими особами правоохоронних органів, посадовими особами інших органів адміністративної юрисдикції, членами громадських формувань, а в окремих випадках – і громадянами [37, с. 419]. Зокрема, відповідно до ст. 260 (заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення) КУпАП, у випадках, прямо передбачених законами України, з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення допускаються адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів, зокрема посвідчення водія, тимчасове затримання транспортного засобу,

відсторонення осіб від керування транспортними засобами, морськими, річковими, малими, спортивними суднами або водними мотоциклами й огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції [65].

Отже, адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України, тісно пов'язані й загалом співвідносяться з формами та методами такої діяльності. Водночас, аналізуючи співвідношення понять «інструмент», «метод» і «форма» у сфері адміністративного права, важливо враховувати не лише їхню теоретичну наповненість, а й практичну доцільність застосування в сучасному науковому дискурсі. Адже ефективність діяльності територіальних підрозділів БЕБ України зумовлена здатністю впроваджувати комплекс адміністративно-правових інструментів, які гнучко поєднують елементи методологічних підходів й організаційно-правових форм, з огляду на специфіку регіонів, динаміку економічних процесів і зміну правового середовища. Крім цього, сучасна практика засвідчує, що адміністративно-правові інструменти мають багатовимірний характер: вони охоплюють як нормативне регулювання, так і превентивно-контрольні механізми, що спрямовані не лише на реагування, а й на запобігання появі правопорушень у сфері функціонування економіки. У контексті функціонування територіальних підрозділів БЕБ України, до таких адміністративно-правових інструментів можна віднести як традиційні адміністративні процедури (перевірки, нагляди, складання адміністративних актів), так і сучасні інформаційно-аналітичні технології, які дають змогу оперативно виявляти аномальні економічні процеси та потенційні ризики.

Складність і багатоаспектність суспільних відносин у сфері функціонування економіки зумовлює необхідність застосування територіальними підрозділами БЕБ України арсеналу адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у їх межах. З огляду на

це, адміністративно-правові інструменти ми розглядали залежно від напряму діяльності територіальних підрозділів БЕБ України, у межах яких вирішують відповідні завдання щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки:

1) контрольно-наглядові інструменти – застосування ризик-орієнтованого підходу, здійснення перевірок, проведення моніторингу, контрольована закупка тощо;

2) адміністративно-правові інструменти, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України у взаємодії з іншими правоохоронними органами – обмін інформацією, проведення спільних нарад, навчань, операцій тощо;

3) адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України в межах здійснення інформаційної роботи (інформаційно-пошукової та аналітично-інформаційної), – аналіз ризиків, кримінальний аналіз, оцінювання ризиків, застосування інформації з різних джерел тощо;

4) адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України в межах профілактично-просвітницької діяльності – роз'яснювальна робота, розміщення інформації на офіційних сайтах і в публічних місцях, формування правової культури, проведення онлайн семінарів і вебінарів, проведення відкритих лекцій тощо;

5) адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України в межах здійснення юрисдикційних проваджень – складання протоколів у справах про адміністративні правопорушення, застосування заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, ведення діловодства у справах про адміністративні правопорушення, подання органам, уповноваженим

розглядати справи про адміністративні правопорушення, протоколів і матеріалів про адміністративні правопорушення тощо.

Висновки до розділу 1

Дослідження загальної характеристики діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки дало підстави для формулювання таких висновків.

Доведено, що наявність взаємозалежності між категоріями «право» й «економіка» створює основу для забезпечення державою економічного розвитку й економічної та фінансової безпеки України. Водночас означена взаємозалежність вимагає від держави належної охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів громадян та юридичних осіб у відносинах між суб'єктами економіки.

З'ясовано, що поняття «правопорушення у сфері функціонування економіки» й «економічні правопорушення» наразі не мають законодавчо визначеної дефініції, а перелік відповідних деліктів стосується різних галузей права (кримінального, адміністративного тощо) і вирізняється різноманітністю та динамічністю, що становить значну небезпеку для суспільства й держави, адже не дає змоги організовувати запобігання і протидію відповідним правопорушенням, орієнтуючись лише на попередній досвід і накопичену статистику.

Обґрунтовано, що ефективне забезпечення функціонування економіки та підтримання економічної безпеки держави потребує проактивного, належно врегульованого адміністративно-правового підходу, сутність якого має бути спрямовано на запобігання відповідним правопорушенням.

Запропоновано визначити запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки як нормативно врегульовану, активну, послідовну

й цілеспрямовану діяльність зацікавлених та уповноважених суб'єктів (зокрема закордонних і міжнародних), здійснювану шляхом превентивних, профілактичних, попереджувальних заходів, а також заходів з припинення правових деліктів окремих осіб, груп чи схильних до цього соціальних середовищ, здійснювану на різних етапах розвитку правових деліктів у сфері функціонування економіки, що ґрунтується на завчасному виявленні, усуненні або протидії причинам, умовам, виявам і негативним тенденціям, які призводять до вчинення правопорушень.

Встановлено, що адміністративно-правове регулювання запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки держава реалізує на рівні видання законів і підзаконних нормативно-правових актів. Відповідна нормотворча робота реалізується, зокрема, як частина політичної міжнародної взаємодії. У межах означеної діяльності держава врегульовує: правовий статус (а інколи й створення) державних органів і чітке встановлення їх повноважень; залучення вже наявних державних органів до активної взаємодії щодо запобігання окремим, чітко ідентифікованим видам правопорушень у сфері функціонування економіки; упровадження «ризик-орієнтованого підходу» щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки.

З огляду на те, що Бюро економічної безпеки України є порівняно нещодавно створеним органом, на який покладено протидію правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави, а також те, що впровадження ризик-орієнтованого підходу вимагає врахування передусім актуальних загроз і ризиків (які за своєю суттю є динамічними), в осяжному майбутньому постає необхідність методологічного вдосконалення Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу, до якого доцільно залучати практичних фахівців, науковців, зацікавлених осіб і громадськість.

Акцентовано на доволі розвинутій та багатоаспектній системі суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, представники якої належать до всіх гілок влади, а окремі з них не входять до

жодної, мають спеціальний правовий статус тощо. З огляду на значну кількість таких суб'єктів, їх правовий статус розглянуто за їх груповою приналежністю:

1) загальні суб'єкти: Верховна Рада України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Комітет з питань антикорупційної політики, Комітет з питань бюджету, Комітет з питань економічного розвитку, Комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки, Комітет з питань правоохоронної діяльності, Комітет з питань фінансів, податкової та митної політики; Президент України та Рада національної безпеки і оборони України; Кабінет Міністрів України;

2) міністерства України: Міністерство фінансів України, Міністерство економіки України, Міністерство юстиції України;

3) інші центральні органи виконавчої влади: Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна, Державна аудиторська служба України; Державна служба фінансового моніторингу України; Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів;

4) правоохоронні органи: Міністерство внутрішніх справ, Національна поліція, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, прокуратура, Державне бюро розслідувань, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України;

5) органи судової влади: загальні, господарські й адміністративні суди.

Доведено важливе місце в системі суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки територіальних підрозділів БЕБ України, що знаходять свій вияв у таких аспектах: здійснюють діяльність щодо запобігання правопорушенням у сфер функціонування економіки в межах окремої адміністративно-територіальної одиниці; їх правовий статус визначено як на підзаконному нормативно-правовому рівні, так і на рівні спеціального закону України; їх основним призначенням є саме запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки; на рівні

спеціального законодавства встановлено особливі гарантії їх незалежності; вони виконують не тільки правоохоронну функцію, а й аналітичну, економічну, інформаційну та інші, що є унікальним серед системи суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки; у межах своєї діяльності ці підрозділи виявляють та оцінюють ризики й загрози економічній безпеці держави, розробляють способи їх мінімізації; такі підрозділи здійснюють аналітично-інформаційну та інформаційно-пошукову роботу, спрямовану на виявлення та усунення причин й умов, що сприяють правопорушенням у сфері функціонування економіки.

Встановлено, що адміністративно-правовий статус органу публічної влади, зокрема територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України, – це сукупність правових норм, що встановлюють і регулюють завдання, компетенцію, права й обов'язки органів публічної влади, а також гарантії їхньої діяльності та відповідальність посадових осіб.

Обґрунтовано, що адміністративно-правовий статус територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України має декілька ключових елементів: 1) цільовий блок, який визначає основне призначення органу, охоплює мету й завдання, для досягнення яких створено орган; 2) організаційний блок, який описує внутрішню структуру органу та передбачає такі аспекти, як: порядок утворення та ліквідації; підпорядкованість і взаємодія з іншими органами; наявність структурних підрозділів; штатний розпис; 3) компетенційний блок – є найважливішим елементом, оскільки визначає обсяг повноважень органу та його посадових осіб. Компетенція охоплює: а) предмет відання – коло питань, які орган може вирішувати; б) права й обов'язки – сукупність повноважень, які орган може реалізувати; форми та методи діяльності – способи, якими орган виконує свої функції (наприклад, видання наказів, проведення перевірок); 4) гарантії діяльності становлять відповідну систему засобів, що забезпечують безперебійну й ефективну роботу органу. До них слід віднести: незалежність у межах компетенції; правовий захист посадових осіб; фінансове та

матеріально-технічне забезпечення; 4) юридична відповідальність, що визначає наслідки за порушення законодавства посадовими особами органу. Вона може бути дисциплінарною, адміністративною, цивільною або кримінальною залежно від характеру порушення.

Виокремлено напрями, які будуть сприяти вдосконаленню адміністративно-правового статусу територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України, що має ґрунтуватися на змінах у нормативно-правовій базі й дасть змогу їм ефективніше виконувати свої повноваження (функції), передусім в умовах воєнного стану.

З'ясовано, що адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України, тісно пов'язані й загалом співвідносяться з формами та методами такої діяльності. Водночас, аналізуючи співвідношення понять «інструмент», «метод» і «форма» у сфері адміністративного права, важливо враховувати не лише їхню теоретичну наповненість, а й практичну доцільність застосування в сучасному науковому дискурсі. Адже ефективність діяльності територіальних підрозділів БЕБ України зумовлена здатністю впроваджувати комплекс адміністративно-правових інструментів, які гнучко поєднують елементи методологічних підходів й організаційно-правових форм, з огляду на специфіку регіонів, динаміку економічних процесів і зміну правового середовища. Крім цього, сучасна практика засвідчує, що адміністративно-правові інструменти мають багатовимірний характер: вони охоплюють як нормативне регулювання, так і превентивно-контрольні механізми, що спрямовані не лише на реагування, а й на запобігання появі правопорушень у сфері функціонування економіки. У контексті функціонування територіальних підрозділів БЕБ України, до таких адміністративно-правових інструментів можна віднести як традиційні адміністративні процедури (перевірки, нагляди, складання адміністративних актів), так і сучасні інформаційно-аналітичні технології, які дають змогу оперативно виявляти аномальні економічні процеси та потенційні ризики.

Адміністративно-правові інструменти досліджено залежно від напряму діяльності територіальних підрозділів БЕБ України, в межах яких вирішують відповідні завдання щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки: 1) контрольно-наглядові інструменти – застосування ризик-орієнтованого підходу, здійснення перевірок, проведення моніторингу, контрольована закупка тощо; 2) адміністративно-правові інструменти, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України у взаємодії з іншими правоохоронними органами, – обмін інформацією, проведення спільних нарад, навчань, операцій тощо; 3) адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України в межах здійснення інформаційної роботи (інформаційно-пошукової та аналітично-інформаційної), – аналіз ризиків, кримінальний аналіз, оцінювання ризиків, застосування інформації з різних джерел тощо; 4) адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України в межах профілактично-просвітницької діяльності, – роз'яснювальна робота, розміщення інформації на офіційних сайтах і в публічних місцях, формування правової культури, проведення онлайн семінарів і вебінарів, проведення відкритих лекцій тощо; 5) адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України в межах здійснення юрисдикційних проваджень, – складання протоколів у справах про адміністративні правопорушення, застосування заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, ведення діловодства в справах про адміністративні правопорушення, подання органам, уповноваженим розглядати справи про адміністративні правопорушення, протоколів і матеріалів про адміністративні правопорушення тощо.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗДІЙСНЕННЯ ОКРЕМИХ НАПРЯМІВ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ УПРАВЛІННЯМИ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1. Виявлення, оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації територіальними підрозділами Бюро економічної безпеки України

В умовах дії правового режиму воєнного стану, запровадженого у зв'язку зі збройною агресією проти України, питання забезпечення економічної безпеки держави набуває особливої гостроти й стратегічного значення. Територіальні підрозділи БЕБ України стають ключовими суб'єктами в системі протидії правопорушенням у сфері функціонування економіки, що виникають або загострюються під впливом воєнних викликів. Їхня діяльність спрямована не лише на виявлення та припинення вже вчинених правопорушень у сфері функціонування економіки, а й на розроблення ефективних превентивних заходів мінімізації ризиків і загроз економічній безпеці держави в умовах воєнного стану. У сучасних умовах нестабільної економічної ситуації, зокрема під впливом зовнішніх і внутрішніх викликів, діяльність територіальних підрозділів БЕБ України спрямована на впровадження ефективних механізмів ідентифікації потенційних ризиків та прогнозування загроз економічній безпеці держави. Оцінювання таких ризиків здійснюється з урахуванням специфіки регіональної економічної діяльності, структури місцевого бізнесу, рівня тінізації економіки й особливостей криміногенної ситуації. Ось чому особливої актуальності набуває питання щодо визначення особливостей діяльності територіальних підрозділів БЕБ України стосовно виявлення,

оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, а також напрацювання способів їх мінімізації.

Так, вирішення поставленого наукового завдання вважаємо за доречне розпочати з характеристики й аналізу одних з ключових категорій, що використовуються в досліджуваній сфері суспільних відносин. Не викликає сумніву, що однією з таких категорій є власне категорія «економічна безпека». Слід зазначити, що ця категорія є частиною ширшої за значенням категорії «національна безпека». Зокрема, як впливає з аналізу ч. 4 ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року, державна політика у сферах національної безпеки й оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки України та на інші її напрями [160]. З огляду на зазначене, слід погодитися з позицією авторів монографічної праці «Економічна безпека держави» стосовно того, що національна безпека охоплює політичну, економічну, соціальну, військову, екологічну, науково-технологічну, інформаційну та інші сфери. Поняття «безпека», на думку науковців, загалом означає конкретний стан і ступінь захищеності будь-якої держави та її спроможність протистояти змінам умов функціонування [41, с. 8]. Причому відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 1 наведеного нормативно-правового акта, національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу й інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз [160]. Так, варто погодитися з позицією Л. М. Акімова стосовно того, що економічну безпеку слід розглядати як базовий складник національної безпеки, її фундамент, матеріальну основу та водночас як взаємопов'язану систему певних рівнів. Це означає, що стан національної безпеки держави залежить від життєздатності економіки, її ефективності, мобільності, конкурентоспроможності [5]. З цього випливає, що економічна безпека є одним з провідних компонентів національної безпеки загалом, а отже,

існування одного явища поза належним забезпеченням іншого стає неможливим.

На підтвердження цьому слід зазначити, що Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» [172], чим затверджено Стратегію національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни». Як зазначено в приписах цього нормативно-правового акта, Стратегія є основою для розроблення таких документів щодо планування у сферах національної безпеки й оборони, які визначатимуть шляхи та інструменти її реалізації, серед іншого Стратегії економічної безпеки [168]. Так, Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021 було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» [171]. Зокрема, Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року визначає шляхи досягнення цілей і реалізації пріоритетів національних інтересів у сфері забезпечення економічної безпеки. У вказаному нормативно-правовому акті зазначено, що стан розвитку економіки України протягом останніх 10 років не давав змоги забезпечувати національні економічні інтереси. Протягом 2010–2019 років стан економічної безпеки оцінювався як незадовільний із погіршенням показників практично за всіма складниками до небезпечного рівня 2012 року та 2014–2015 роках [167].

Задля визначення рівня економічної безпеки України як однієї з основних частин національної безпеки держави, визначення переліку основних індикаторів стану економічної безпеки України, їхніх порогових значень, а також алгоритмів розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки було розроблено Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку й торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277. Слід зазначити, що цей правовий акт фактично є єдиним, що розкриває

сутність категорії «економічна безпека» як стану національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання. Причому вказано, що складовими економічної безпеки є: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки. Остання своєю чергою містить такі складові: банківська безпека; безпека небанківського фінансового ринку; боргова безпека; бюджетна безпека; валютна безпека; грошово-кредитна безпека [135]. Безперечно, у кожній з наведених вище сфер як складників й окремих показників стану забезпечення економічної безпеки держави може міститися значна кількість ризиків і загроз, що можуть мати вирішальне значення на належне функціонування даних суспільних відносин, забезпечення стану національної безпеки загалом.

З огляду на викладене вище, територіальні підрозділи БЕБ України в найбільш ефективний спосіб мають використовувати весь наявний арсенал адміністративно-правового інструментарію запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки в межах відповідних напрямів своєї діяльності. Одним з провідних серед таких напрямів є виявлення, оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, а також напрацювання способів їх мінімізації, що, серед іншого, відповідно до приписів ч. 1 ст. 4 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», є одним з основних завдань БЕБ України [125]. У цьому контексті слід зазначити, що законодавець не розкриває сутності категорій «загроза економічній безпеці», «ризик економічній безпеці», «ризик та загрози економічній безпеці». Вказані категорії вживаються непослідовно, сутність однієї визначається через розуміння іншої і в межах якогось єдиного нормативно-правового акта вони не застосовуються.

Так, наприклад, у приписах Закону України «Про національну безпеку України» категорія «ризик» вживається лише один раз у контексті «управління ризиками у сфері воєнної безпеки» як складника Стратегії воєнної безпеки України (п. 8 ч. 2 ст. 28). Своєю чергою, відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 1 наведеного нормативно-правового акта, загрози національній безпеці України – це явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів і збереження національних цінностей України [160]. Тобто в цьому контексті йдеться як про реальні, так і потенційні загрози економічній безпеці держави. Причому в останньому випадку, на нашу думку, слід вести мову про ризики, а не про загрози, оскільки перші, на відмінну від останніх, мають більше потенційний характер.

Зокрема, про це свідчить навіть семантичний аналіз категорії «ризик». Як зауважують автори великого тлумачного словника сучасної української мови, слово «ризик» слід вживати в таких значеннях:

- усвідомлена можливість небезпеки;
- сміливий, ініціативний вчинок, дія зі сподіванням щастя, успіху, позитивного результату;
- можливість збитків або неуспіху в якійсь справі [25, с. 1221].

Аналіз наведеної позиції засвідчує, що категорію «ризик» здебільшого пов'язують з можливістю настання певних негативних наслідків. Своєю чергою укладачі великого тлумачного словника сучасної української мови стверджують, що слово «загроза» необхідно розуміти в таких значеннях:

- груба, зухвала обіцянка заподіяти яке-небудь зло;
- погрожування, нахваляння;
- обіцянка зробити що-небудь незвичайне, на диво комусь;
- можливість або неминучість виникнення чогось небезпечного, прикрого, важкого для кого-, чого-небудь;
- те, що може заподіювати яке-небудь зло, якусь неприємність [25, с. 384].

З огляду на викладене, категорія «загроза» є ширшою за категорію «ризик», оскільки включає як потенційні, так і реальні складники. Водночас ми використовуємо єдину категорію – «ризики та загрози» з декількох причин. Зокрема, у цьому контексті слушною виглядає позиція Л. М. Акімової, яку вона наводить у межах сутнісної характеристики основних загроз в економічній безпеці держави. Так, ураховуючи те, що ризик супроводжує будь-яку діяльність, загрози також є її незмінним атрибутом. Ступінь загрози та її перехід у форму небезпеки означені рівнем ризику, який своєю чергою визначається ймовірністю настання та впливом на діяльність підприємства. За прийнятого рівня ризику негативний вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища розглядається як загроза діяльності, а за досягнення критичного рівня ризику загроза набуває форми небезпеки [5]. Тобто категорії «ризик» і «загроза» мають доволі тісний зв'язок, оскільки обумовлюють існування одна одної, а отже, їх цілком доречно вживати разом.

Крім того, в аспекті діяльності БЕБ України та його окремих структурних територіальних підрозділів, серед іншого в контексті запобігання правопорушенням у сфері економічної безпеки, найчастіше вживається саме категорія «ризик», сутність якої розкривається через категорію «загроза». Так, наприклад, відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», ризик – це загроза, що ідентифікується в бюджетній, податковій, митній, грошово-кредитній або інвестиційній сфері, вплив якої призводить до тінізації економіки та послаблення економічної безпеки держави [125]. Такий підхід до розуміння сутності досліджуваних явищ є черговим підтвердженням доречності вживання єдиної конструкції «ризики та загрози економічній безпеці держави» в межах представленої наукової праці задля позначення здійснення окремого напрямку запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки територіальними управліннями БЕБ України.

З урахуванням наведених позицій пропонуємо ризиками та загрозами економічній безпеці держави розуміти комплекс потенційних і реальних факторів, подій або явищ у бюджетній, податковій, митній, грошово-кредитній, інвестиційній та інших сферах, які можуть завдати шкоди стабільності й стійкості економіки, спричинити негативний вплив на функціонування підприємств, установ та організацій, а також держави загалом, призвести до тінізації економіки, фінансових втрат чи інших небажаних змін і негативних наслідків для національних інтересів у сфері функціонування економіки. Сукупність таких ризиків і загроз економічній безпеці держави вимагає комплексного аналізу й управління ними з метою мінімізації їхнього впливу та забезпечення стабільного розвитку економічної системи, що передусім передбачає необхідність здійснення діяльності територіальними підрозділами БЕБ України щодо їх виявлення й оцінки.

На сторінках фахової літератури цілком слушно зауважують, що загрози економічній безпеці держави можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми, тобто можуть виникати як безпосередньо в країні, так і за її межами. Причому вони можуть зникати автоматично в умовах нормального функціонування національної економічної системи (ринкові механізми регулювання), а можуть потребувати нейтралізації за допомогою механізмів державного регулювання. У цьому контексті система раннього виявлення та попередження ризиків і загроз економічній безпеці держави, яка є основою її забезпечення в сучасних умовах, має ґрунтуватися на всебічному багатокритеріальному поглибленому аналізі загроз економічній безпеці держави, що дозволить систематизувати їх та обрати найбільш ефективні засоби та механізми протидії цим загрозам [5]. Так, організаційні засади проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки (комплекс заходів), що проводиться БЕБ України із залученням контролюючих органів та інших державних органів, що провадять діяльність у сфері протидії кримінальним правопорушенням і запобігання загрозам економічній безпеці держави, та суб'єктів господарювання визначено в

Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 року № 1509 (далі – постанова № 1509). Як зазначено в приписах цього нормативно-правового акта, відповідальним за проведення комплексу заходів є безпосередньо БЕБ України, який проводить його не рідше ніж один раз на три роки. Причому досягнення мети комплексу заходів забезпечується шляхом виконання таких завдань:

- збирання та обробки інформації, що може бути використана з метою проведення комплексу заходів;
- визначення ризиків у сфері економіки, проведення їх аналізу й оцінювання;
- оцінювання ефективності функціонування механізму проведення комплексу заходів і заходів, вжитих для мінімізації та усунення ризиків у сфері економіки;
- розроблення та затвердження заходів для мінімізації та усунення ризиків у сфері економіки [150].

Організаційні засади здійснення діяльності територіальних підрозділів БЕБ України з виявлення, оцінювання та визначення ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки, а також вжиття відповідних заходів щодо управління ризиками у спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня визначено в Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України, затвердженого наказом БЕБ України від 1 лютого 2023 року № 36 (далі – наказ № 36). Як зазначено в цьому нормативно-правовому акті, метою застосування ризик-орієнтованого підходу є ідентифікація ризиків вчинення кримінальних правопорушень у бюджетній, податковій, митній, грошово-кредитній та інвестиційній сферах економіки та розроблення й здійснення за результатами їх оцінювання заходів щодо мінімізації та усунення таких ризиків. Причому ідентифікація ризику – це кінцевий результат процесу виявлення, оцінювання та визначення ризику вчинення кримінальних

правопорушень у сфері економіки [147]. З цього випливає, що важливою невіддільною частиною застосування ризик-орієнтованого підходу як одного з основних адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України є виявлення ризиків і загроз економічній безпеці держави.

На сторінках великого тлумачного словника сучасної української мови зауважують, що слово «виявлення» слід вживати як дію за значенням виявити або ж виявляти, тобто:

- показувати, робити явним, помітним (почуття, стан, наміри тощо);
- виражати, передавати почуття, стан, наміри тощо певними зовнішніми ознаками, виявами;
- розповідати про що-небудь, висловлювати щось;
- шукаючи, знаходити, викривати кого-, що-небудь;
- робити явним, помітним, проявлятися;
- перевіривши що-небудь, установлювати якийсь факт [25, с. 163].

У контексті досліджуваного питання найбільш доцільно використовувати останнє з наведених вище тлумачень сутності категорії «виявлення». За цих умов діяльність територіальних підрозділів БЕБ України щодо виявлення ризиків і загроз економічній безпеці держави передбачає оперування значним обсягом інформації, що, серед іншого, обумовлює необхідність встановлення її джерел. Як зауважує В. М. Шевчук, прийоми виявлення – це найбільш раціональна й ефективна сукупність дій, які ґрунтуються на законі та спрямовані на виявлення (розпізнання) фактів правопорушення [226, с. 111]. Так, згідно з приписами наказу № 36, виявлення ризику полягає в моніторингу сфер економічної діяльності та пошуку загроз, які впливають на економічну безпеку держави, та здійснюється шляхом вивчення джерел інформації, її аналізу та зіставлення з індикаторами (маркерами) ризиків вчинення кримінальних правопорушень у

сфері економіки. Причому джерелами інформації, яка використовується з метою виявлення ризиків, є:

1) автоматизовані інформаційні та довідкові системи, реєстри і банки (бази) даних, держателем (адміністратором), користувачем яких є БЕБ України або інші державні органи та органи місцевого самоврядування, міжвідомчі інформаційно-аналітичні системи, доступ до яких надано БЕБ України [147]. Зауважимо, що відповідно до ч. 3 ст. 7 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» БЕБ України в порядку, визначеному законом, має безпосередній, зокрема автоматизований, доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів і банків (баз) даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користується державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку та комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами [125]. Причому, згідно з приписами Положення про територіальні управління Бюро економічної безпеки України, затвердженого наказом БЕБ України від 21 січня 2022 року № 14 територіальне управління БЕБ України відповідно до покладених на нього завдань, серед іншого, отримує, обробляє та користується інформацією з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів, банків (баз) даних органів державної влади, органів місцевого самоврядування [144];

2) заяви або повідомлення про вчинення кримінальних правопорушень [147]. Так, порядок приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесені законом до підслідності БЕБ України визначено в приписах Інструкції про порядок приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесені законом до підслідності Бюро економічної безпеки України, затвердженої наказом БЕБ України від 23 березня 2022 року № 58. Як зазначено в цьому нормативно-правовому акті, заявою чи повідомленням про кримінальні правопорушення вважають усні чи письмові заяви чи повідомлення, у яких викладено обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального

правопорушення, наведені заявником. Причому в разі самостійного виявлення детективом, службовою (посадовою) особою іншого підрозділу БЕБ обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, складається повідомлення (рапорт) про виявлене кримінальне правопорушення. Повідомлення (рапорт) про виявлене кримінальне правопорушення реєструється діловодом структурного підрозділу БЕБ, що здійснює досудове слідство і дізнання, та невідкладно передається для розгляду керівнику відповідного підрозділу детективів, згідно із функціональними обов'язками. До повідомлення (рапорту) про виявлене кримінальне правопорушення можуть бути додані матеріали, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення, які формуються в справу [134];

3) матеріали, отримані за результатами інформаційно-аналітичної діяльності БЕБ України, а також під час виконання інших повноважень, покладених на БЕБ України. Зауважимо, що особливості інформаційно-аналітичної роботи БЕБ України як окремий напрям запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки територіальними управліннями БЕБ України, з огляду на його важливість і значущість, будуть розглянуті нами в межах наступного підрозділу представленого наукового дослідження. Аналіз наведеного припису засвідчує, що джерелами інформації в процесі виявлення ризиків і загроз економічній безпеці держави територіальними підрозділами БЕБ України можуть бути ті, що встановленні в межах виконання інших повноважень БЕБ України, наприклад: проведення досудових розслідувань економічних злочинів; здійснення моніторингу фінансових операцій; проведення експертиз, аудитів, аналізу економічної діяльності суб'єктів господарювання з метою виявлення ризиків шахрайства або недобросовісних практик тощо;

4) матеріали, отримані від державних органів, органів місцевого самоврядування, недержавних організацій, компетентних органів інших держав, міжнародних, міжурядових організацій у межах міжнародного

співробітництва відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України [147]. Науковці зазначають, що міжнародне співробітництво – це спільні дії суб'єктів у будь-якій сфері їх спільних інтересів, їх взаємопов'язана діяльність з узгодження власних позицій, координації дій, розв'язання проблем, що мають взаємне значення та ухвалення взаємоприйнятних рішень [27, с. 49]. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», БЕБ України здійснює співробітництво з компетентними органами інших держав, міжнародними, міжурядовими організаціями в межах своєї компетенції відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України. Працівники БЕБ України у випадках і порядку, визначених законодавством України, направляються до міжнародних організацій, іноземних держав як компетентні представники з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень БЕБ України, та залучаються до участі в міжнародних заходах, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки України, а також міжнародних заходах з обміну досвідом [125]. Причому, згідно з приписами ч. 1 ст. 24 Закону України «Про національну безпеку України», міжнародне співробітництво з питань національної безпеки є однією з форм реалізації державної політики у сфері національної безпеки і спрямовується на захист національних інтересів України [160].

Крім того, відповідно до ст. 7 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», БЕБ України у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими органами влади, підприємствами, установами та організаціями, банками та іншими фінансовими установами згідно із законом [125]. Слід зауважити, що питання, пов'язані з відносинами взаємодії територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, будуть детально

розглянуті нами в межах окремого підрозділу представленого наукового дослідження;

5) матеріали, оприлюднені в медіа, а також отримані з інших відкритих джерел [147]. Відповідно до приписів Закону України «Про медіа» від 12 грудня 2022 року, масова інформація – це інформація, що поширюється з метою її доведення до необмеженого кола осіб. Натомість медіа (засіб масової інформації) – це засіб поширення масової інформації у будь-якій формі, який періодично чи регулярно виходить у світ під редакційним контролем і постійною назвою як індивідуалізуючою ознакою [157]. Причому задля взаємодії БЕБ України та його територіальних управлінь з медіа в складі вказаного правоохоронного органу функціонує сектор комунікації, серед основних завдань якого є такі:

- здійснення реалізації інформаційної політики БЕБ України;
- забезпечення інформування суспільства про діяльність територіальних управлінь БЕБ України через медіа, офіційний вебсайт БЕБ України, соціальні мережі та месенджери;
- організація взаємодії територіальних управлінь БЕБ України з медіа та інститутами громадянського суспільства [196].

Таким чином, багатокomпонентний характер джерел інформації, що використовуються територіальними підрозділами БЕБ України для виявлення ризиків і загроз економічній безпеці, дозволяє здійснювати комплексний аналіз ситуації у сфері економіки. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від своєчасного доступу до актуальних і достовірних даних, а також від уміння працівників територіальних підрозділів БЕБ України здійснювати міжвідомчу взаємодію для отримання необхідної інформації. Застосування сучасних аналітичних інструментів у поєднанні з досвідом фахівців підвищує спроможність оперативно реагувати на потенційні економічні загрози та мінімізувати їхній вплив на державу. Саме інтеграція різних джерел інформації та постійне вдосконалення методів аналізу слугують запорукою підвищення результативності, загалом

ефективності діяльності територіальних підрозділів БЕБ України в справі захисту економічної безпеки України.

Саме виявлення ризиків і загроз економічній безпеці держави є першим кроком на шляху їх встановлення та ідентифікації. З урахуванням наведених позицій пропонуємо під виявленням ризиків і загроз економічній безпеці розуміти проактивний, урегульований нормативно-правовими приписами процес системного пошуку, ідентифікації та фіксації потенційних або реальних факторів у відповідних сферах суспільного життя, які можуть завдати шкоди економічним інтересам і стабільності держави, здійснюваний територіальними підрозділами БЕБ України шляхом моніторингу економічного середовища з використанням спеціальних індикаторів ризику (маркерів) та аналізу інформації з ключових інформаційних джерел з метою запобігання їх реалізації.

Причому на сторінках фахової літератури доречно констатують той факт, що виявлення – це лише перший крок. Як цілком слушно зауважує С. О. Лисенко, уповноваженим суб'єктам потрібно вміти точно визначити, що саме сталося, якою мірою це ризиковано, як мінімізувати загрозу і що для цього потрібно зробити [79, с. 52]. Саме тому уповноважені суб'єкти територіальних підрозділів БЕБ України як окремий напрям запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки здійснюють оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави.

О. О. Панова в цьому контексті стверджує, що особливого соціального значення оцінювання набуває тоді, коли використовується для вимірювання ефективності проведення різноманітних державних процесів, пов'язаних із реформами, охороною та захистом прав, свобод і законних інтересів громадян, діяльністю органів державної влади тощо. У цьому випадку, підкреслює науковець, процедура оцінювання є надважливою, оскільки від її проведення тою чи іншою мірою залежить функціонування численних сфер суспільного життя [98, с. 406]. На сторінках фахової літератури дослідники, розкриваючи сутність категорії «оцінювання» в її загальнотеоретичному

значенні, вказують на те, що йдеться про процес визначення переваг, вартості та цінності речей, а також відокремлення вартого від невартого, цінного від непотрібного. Причому оцінювання є провідною аналітичною процедурою в усіх організованих інтелектуальних та практичних діях [22, с. 20; 119, с. 284]. Тобто, переконує О. Г. Рувін, оцінювання – це процедура, яка дає змогу суб'єкту її здійснення з'ясувати показники якості та (або) ефективності чогось, встановити, наскільки певне явище, предмет, процес, діяльність тощо відповідають встановленим критеріям [194, с. 294]. Таким чином, діяльність з оцінювання певних фактів, процесів і явищ першочергово є аналітичною та притаманна для більшості органів державної влади, зокрема використовується ними як один з провідних адміністративно-правових інструментів досягнення поставлених перед ними цілей і задач. Причому в контексті запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави територіальними підрозділами БЕБ України набуває особливого значення, оскільки така діяльність дозволяє розробити ефективні стратегії управління ризиками, спрямовані на мінімізацію втрат та запобігання виникненню нових ризиків і загроз. Такий підхід сприяє формуванню комплексної системи захисту економічної безпеки держави, забезпечуючи її адаптивність до сучасних викликів і змін.

Так, відповідно до приписів постанови № 1509, оцінювання ризиків у сфері економіки – це ідентифікація ризиків, установлення їх рівня, визначення причин та умов, які на них впливають, потенційних або наявних наслідків для економіки держави, прогнозування їх розвитку, а також визначення можливих способів їх мінімізації та/або усунення [150]. Причому в наказі № 36 зазначено, що оцінювання ризику полягає в установленні його рівня, інших характеристик виявленої загрози, причин та умов її виникнення, прогнозуванні ризику (у разі потреби), потенційних або наявних наслідків, а також визначенні можливих способів реагування на таку загрозу з метою її мінімізації або усунення. Рівень ризику визначається на підставі якісного та

кількісного оцінювання негативних наслідків, які настали або можуть бути спричинені невжиттям заходів реагування або несвоєчасним реагуванням на виявлену чи потенційну загрозу економічній безпеці держави. З метою перевірки наявності раніше виявлених ризиків у певних сферах (галузях) економіки та/або визначення ефективності вжитих заходів щодо їх мінімізації або усунення може проводитися повторне оцінювання ризиків [147].

На підставі аналізу наведених позицій оцінюванням ризиків і загроз економічній безпеці держави пропонуємо розуміти нормативно регламентовану процедуру визначення рівня, причин, наслідків та прогнозування розвитку виявлених і потенційних ризиків і загроз, що здійснюється територіальними підрозділами БЕБ України шляхом їх якісного та кількісного аналізу з метою розроблення конкретних заходів їх мінімізації або усунення задля забезпечення стабільності функціонування сфери економіки, запобіганню вчинення правопорушень у цій сфері та забезпечення національних економічних інтересів загалом. Причому якщо виявлення ризиків і загроз економічній безпеці держави територіальними підрозділами БЕБ України – це пошук і фіксація можливих і наявних з них, то їх оцінювання становить їх глибинний аналіз для прийняття відповідних управлінських рішень.

У цьому контексті зауважимо, що 2023 року в діяльність аналітиків територіальних підрозділів БЕБ України було впроваджено профілі ризиків, що серед іншого дозволило мінімізувати вплив суб'єктивного фактора під час ідентифікації й оцінювання ризиків у сферах економіки, що дозволило підвищити ефективність їх діяльності [48]. Зауважимо, що більш детально питання щодо визначення сутності й особливостей інформаційно-пошукової й аналітично-інформаційної роботи з метою виявлення й усунення причин та умов, що сприяють учиненню правопорушень підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України, з огляду на важливість вказаного напрямку запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, будуть

розглянуті нами в наступному підрозділі представленого наукового дослідження. Причому варто зауважити, що наступним етапом реалізації заходів реагування територіальних підрозділів БЕБ України на наявні чи потенційні ризики й загрози економічній безпеці державі є напрацювання способів їх мінімізації.

Так, відповідно до приписів наказу № 36, за результатами виявлення, оцінювання та визначення ризиків вживаються заходи з управління ризиками, що полягають у своєчасному реагуванні на них шляхом мінімізації або усунення чинників ризику, які призвели або можуть призвести до їх виникнення, а також наслідків вияву таких ризиків. Причому до заходів реагування належать:

1) надання державним органам рекомендацій з метою підвищення ефективності прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки [147]. Так, аналітики БЕБ України системно працюють над оцінюванням ризиків у сфері економіки та прогнозуванням їх негативного впливу. За результатами такої роботи готують рекомендації для державних органів, а також пропозиції щодо внесення змін до нормативно-правових актів [49]. Зокрема, 2023 року надіслано 650 рекомендацій до державних органів, органів місцевого самоврядування, розпорядників / одержувачів бюджетних коштів для здійснення заходів, спрямованих на недопущення втрат бюджету, завдяки чому вдалося запобігти втратам держави в сумі 8,8 млрд грн, з них:

– від незаконного відшкодування податку на додану вартість – у сумі 2,1 млрд грн;

– не допущено розкрадання 1,5 млрд грн під час тендерних процедур у бюджетній сфері;

– упереджено розповсюдження ризикового податкового кредиту з ПДВ у сумі 5,2 млрд грн за рахунок анулювання свідоцтва платників ПДВ, чим унеможливлено подальше використання зазначених сум ліміту

підприємствами реального сектору економіки для формування податкового кредиту та мінімізації податкових зобов'язань [48].

Своєю чергою 2024 року надіслано до державних органів, органів місцевого самоврядування, розпорядників / одержувачів бюджетних коштів 564 рекомендації для здійснення заходів, спрямованих на недопущення втрат бюджету, що дозволило упередити втрати держави на суму 8,6 млрд грн [49]. Причому цьому року надіслано 881 рекомендацію до державних органів, органів місцевого самоврядування, розпорядників / одержувачів бюджетних коштів та у сфері санкційної політики для здійснення заходів, спрямованих на запобігання втратам бюджету, завдяки чому вдалося не допустити втрати держави в сумі 12 млрд грн, із них:

- попереджено втрат держави на суму 8,6 млрд грн під час тендерних процедур у бюджетній сфері та недекларування отриманих бюджетних коштів;

- попереджено поширення ризикового податкового кредиту з ПДВ на суму 2,5 млрд грн за рахунок анулювання свідоцтва платників ПДВ, чим унеможливлено подальше використання зазначених сум ліміту для формування податкового кредиту та мінімізації податкових зобов'язань;

- від незаконного відшкодування податку на додану вартість – 917,2 млн грн [49];

2) подання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки [147]. Так, протягом 2024 року в БЕБ України тривала робота з напрацювання пропозицій щодо вдосконалення законодавства України, що регулює діяльність органу, та виконання покладених завдань із протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. Зокрема, БЕБ України було розроблено з подальшим затвердженням Кабінетом Міністрів України декількох постанов, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки держави та окремі напрями взаємодії суб'єктів даних суспільних відносин. Крім того, Кабінет

Міністрів України як суб'єкт законодавчої ініціативи підтримав та вніс на розгляд Верховної Ради України три законопроекти, розроблені БЕБ України [49];

3) надання підрозділам детективів БЕБ України аналітичних продуктів та інформаційних документів для прийняття процесуальних рішень у передбаченому кримінальним процесуальним законодавством порядку або здійснення оперативно-розшукової діяльності [147]. Зокрема, 2023 року аналітики БЕБ України створили 1277 аналітичних продуктів щодо правопорушень, які впливають на економічну безпеку держави (у формі висновку аналітика – 1005 на суму 155,9 млрд грн, у формі аналітичної довідки – 272 на суму 51,6 млрд грн) на загальну суму 207,5 млрд грн, із них:

- на запити підрозділів детективів БЕБ України, які здійснюють розслідування кримінальних правопорушень, створено 564 аналітичні продукти на суму 55,1 млрд грн;

- інформаційно-пошукова робота (виявлення потенційних ризиків) – 201 аналітична довідка на суму 47,2 млрд грн;

- планова інформаційно-аналітична робота (виявлення наявних ризиків, оформлених в аналітичних продуктах) – 512 аналітичних продуктів на суму 105,2 млрд грн [48].

Відповідно до затверджених профілів ризиків, які включають типові схеми протиправної діяльності, 2024 року аналітики БЕБ створили 1605 аналітичних продуктів у формі висновків аналітика щодо правопорушень, які впливають на економічну безпеку держави, на суму 139,8 млрд грн, з них:

- на запити підрозділів детективів БЕБ, які здійснюють розслідування кримінальних правопорушень, створено 772 висновки аналітика на суму 57,5 млрд грн;

- планова інформаційно-аналітична робота (виявлення наявних ризиків, оформлених в аналітичних продуктах) – 833 висновки аналітика на суму 82,3 млрд грн [49].

З огляду на викладене вище, можна стверджувати, що напрацювання способів мінімізації ризиків і загроз економічній безпеці територіальними підрозділами БЕБ має тісний зв'язок з розглянутими вище компонентами застосування ризик-орієнтованого підходу. Тобто фактично це – один із завершальних етапів триєдиного адміністративно-правового механізму, що полягає в розробці та впровадженні конкретних адміністративно-правових заходів на основі результатів оцінювання ризиків, спрямованих на усунення причин загроз, зниження їх впливу та запобігання аналогічним ризикам у майбутньому. Мінімізацією ризиків і загроз економічній безпеці територіальними підрозділами БЕБ України пропонуємо розуміти нормативно регламентовану системну діяльність, засновану на застосуванні правових, організаційних та аналітичних інструментів, що спрямована на ідентифікацію, попередження й усунення чинників, що можуть завдати шкоди економічній безпеці держави, шляхом нормативного регулювання, впровадження аналітичних продуктів й оперативного реагування на вияви протиправної діяльності у сфері економіки. Серед основних способів мінімізації ризиків і загроз економічній безпеці держави вважаємо за доцільне назвати такі:

- надання практичних рекомендацій суб'єктам економічної діяльності щодо підвищення ефективності їх функціонування;
- підвищення ефективності нормотворчої діяльності шляхом подання пропозицій і рекомендацій у частині внесення змін до чинного національного законодавства, що регламентує питання запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки;
- формування аналітичних продуктів для структурних підрозділів БЕБ України;
- використання інших адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки (блокування схем незаконного відшкодування ПДВ, корекція процедур державних закупівель, використання профілів ризиків тощо).

Отже, у контексті досліджуваного питання доречно використовувати єдину конструкцію «ризиків та загроз економічній безпеці держави», оскільки її змістові частини мають доволі тісний характер, обумовлюють існування одна одної. Сукупність ризиків і загроз економічній безпеці держави вимагає комплексного аналізу й управління ними з метою мінімізації їхнього впливу та забезпечення стабільного розвитку економічної системи, що передусім передбачає необхідність здійснення діяльності територіальними підрозділами БЕБ України щодо їх виявлення й оцінки, а також напрацювання способів їх мінімізації, що слід розглядати як один з провідних напрямів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що здійснюється цим правоохоронним органом. Причому забезпечення економічної безпеки держави потребує системного підходу, що поєднує в собі аналітичну, нормативну й організаційну роботу. Виявлення, оцінка та мінімізація ризиків і загроз економічній безпеці держави мають здійснюватись у тісній взаємодії між аналітичними підрозділами, іншими правоохоронними органами й суб'єктами економічної діяльності, із застосуванням сучасних інструментів і практик. Такий підхід сприяє своєчасному реагуванню на виклики економічної безпеки держави, підвищує ефективність запобігання правопорушенням і забезпечує стабільний розвиток економічної системи України.

2.2. Інформаційно-пошукова та аналітично-інформаційна робота з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам Бюро економічної безпеки України

Забезпечення економічної безпеки є одним з ключових завдань сучасної держави, що вимагає не лише вжиття заходів реагування на правопорушення у сфері функціонування економіки, а й глибокого аналізу

причин та умов, які сприяють їх виникненню. Особливої ваги ці питання набувають у діяльності територіальних підрозділів БЕБ України, адже саме вони одні з найперших стикаються з виявами економічних правопорушень на місцях. Безперечно, ефективне виявлення слабких місць у системі економічної безпеки, аналіз ризиків і загроз, що виникають у певних регіонах, і розробка превентивних заходів є основою для побудови ефективної протидії правопорушенням у сфері функціонування економіки.

Саме тому особливого значення набуває інформаційно-пошукова та аналітично-інформаційна робота територіальних підрозділів БЕБ України, оскільки саме вона дозволяє своєчасно ідентифікувати ці ризики та загрози, оцінити тенденції розвитку протиправної діяльності у сфері функціонування економіки, а також виробити сучасні й дієві інструменти для їх мінімізації та по можливості повної нейтралізації. Системний підхід до аналізу інформації є ключовим чинником забезпечення правопорядку та стабільності економіки на всіх рівнях функціонування держави. Ось чому на особливу увагу заслуговують питання щодо визначення сутності й особливостей інформаційно-пошукової та аналітично-інформаційної роботи з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України.

Так, для вирішення поставленого наукового завдання вважаємо за необхідне здійснити визначення основних правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України. У контексті досліджуваного питання слід зазначити, що з огляду на законодавчі приписи щодо формування повноважень БЕБ України, мову слід вести здебільш про кримінальні правопорушення. Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 8 (повноваження БЕБ України) Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», БЕБ України відповідно до покладених на нього завдань, серед іншого, здійснює інформаційно-пошукову та аналітично-інформаційну роботу з метою виявлення й усунення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності [125]. З огляду на результати

аналізу наведених приписів, законодавець, на відмінну від досліджуваного випадку, замість категорії «підвідомчість», використовує категорію «підслідність», застосовуючи її суто щодо кримінальних правопорушень.

Учені-правознавці, так само як і законодавець, категорію «підслідність» використовують виключно стосовно кримінальних правопорушень, а точніше здійснення кримінального провадження загалом, їх досудового розслідування зокрема. Як зауважує А. В. Форостяний, підслідність у кримінальному провадженні є самостійним інститутом кримінального процесуального права, змістом якого є сукупність норм, що регламентують відносини під час визначення компетенції конкретного органу, уповноваженого на здійснення досудового розслідування, з метою виконання завдань кримінального провадження [216, с. 138]. Авторський колектив науково-практичного коментаря до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року доходить висновку, що підслідність – це якісна ознака процесу досудового розслідування, закріплена в кримінальному процесуальному законодавстві, за якою визначається конкретний слідчий підрозділ, компетентний здійснювати дізнання та досудове слідство за кримінальними правопорушеннями [72, с. 534].

Інакше кажучи, підслідність – це сукупність встановлених законом ознак кримінального провадження, які дозволяють визначити певний орган, уповноважений здійснювати досудове розслідування. Крім того, додають автори підручника «Кримінальний процес», поняття підслідності пов'язане з поняттями компетенції, юрисдикції та підсудності. Відмінність поняття підслідності від компетенції полягає в тому, що підслідність характеризує відносини між органом розслідування та кримінальним провадженням з погляду юридичних ознак провадження (об'єкта); компетенція ж – з погляду ознак відповідного органу (суб'єкта) [71, с. 346–347]. Тобто категорія «підслідність» застосовується до діяльності територіальних підрозділів БЕБ України в контексті здійснення досудового розслідування певної категорії кримінальних правопорушень через призму реалізації ними повноважень

органу досудового розслідування, у межах чого, серед іншого, здійснюється інформаційно-пошукова та аналітично-інформаційна робота з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню такого роду правопорушень.

У цьому контексті відмітимо, що відповідно до приписів ст. 11 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року (далі – КК України) кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення. Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка, хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого КК України, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі. Причому як зазначено в ст. 12 наведеного нормативно-правового акта, кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки та злочини [70]. З аналізу ст. 12 (підслідність) Кримінального процесуального кодексу України випливає, що детективи органів БЕБ України здійснюють досудове розслідування таких кримінальних правопорушень:

- привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (якщо предметом кримінального правопорушення є бюджетне відшкодування) (ст. 191 КК України);

- виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання під час продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, що існують у паперовій формі, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів (ст. 199 КК України);

- незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками й іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення (ст. 200 КК України);

- контрабанда лісоматеріалів та цінних порід дерев (ст. 201-1 КК України);
- контрабанда товарів (ст. 201-3 КК України);
- контрабанда підакцизних товарів (ст. 201-4);
- незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей (ст. 203-2 КК України);
- незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК України);
- підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців (ст. 205-1 КК України);
- протидія законній господарській діяльності (ст. 206 КК України);
- ухилення від сплати податків, зборів (обов’язкових платежів) (ст. 212 КК України);
- ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування (ст. 212-1 КК України);
- доведення банку до неплатоспроможності (ст. 218-1 КК України);
- доведення до банкрутства (ст. 219 КК України);
- порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності (ст. 220-1 КК України);
- фальсифікація фінансових документів та звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи (ст. 220-2 КК України);
- шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222 КК України);
- маніпулювання на організованих ринках (ст. 222-1 КК України);
- підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів (ст. 223-1 КК України);

- виготовлення, збут та використання підроблених цінних паперів (крім державних цінних паперів) (ст. 224 КК України);
- незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (ст. 229 КК України);
- незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (ст. 231 КК України);
- розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках (ст. 232 КК України);
- незаконне використання інсайдерської інформації (ст. 232-1 КК України);
- приховування інформації про діяльність емітента (ст. 232-2 КК України);
- незаконна приватизація державного, комунального майна (ст. 233 КК України);
- протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації (ст. 206-2 КК України); нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210 КК України); видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону (ст. 211 КК України) (у разі якщо досудове розслідування таких кримінальних правопорушень не віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань чи Національного антикорупційного бюро України) [70; 73].

З аналізу наведених законодавчих приписів випливає, що до підслідності територіальних підрозділів БЕБ України віднесено значну кількість кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері функціонування економіки. Водночас слід вказати й на компетенцію

територіальних підрозділів БЕБ України щодо здійснення провадження в справах про адміністративні правопорушення. Причому, як було зазначено вище, територіальні підрозділи БЕБ України наділені повноваженнями щодо складання протоколів у справах про адміністративні правопорушення, а не їх розгляду, тобто винесення постанов. Такими адміністративними правопорушеннями у сфері функціонування економіки фактично будуть:

- зберігання або транспортування алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, на яких немає марок акцизного податку встановленого зразка (ст. 164-5 КпАП України);

- виготовлення, придбання, зберігання або реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів (ст. 177-2 КпАП України) [65].

Решта ж адміністративних правопорушень, у межах здійснення провадження за якими територіальні підрозділи БЕБ України складають протоколи в справах про адміністративні правопорушення, безпосередньо не пов'язані зі сферою функціонування економіки:

- незаконне використання найменування та ознак належності до Національної поліції України, Бюро економічної безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України (у частині незаконного використання найменування та ознак належності до БЕБ України) (ст. 184-3 КпАП України);

- невиконання законних вимог посадових осіб Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України, Державного бюро розслідувань, Служби безпеки України (у частині незаконного використання найменування та ознак належності до Бюро економічної безпеки України) (ст. 185-13 КпАП України) [65].

З аналізу наведених позицій випливає, що в разі якщо в досліджуваному випадку використовувати категорію «підслідність», мову слід вести виключно про інформаційно-пошукову й аналітично-інформаційну роботу територіальних підрозділів БЕБ України з метою виявлення й

усунення причин та умов, що сприяють вчиненню виключно кримінальних правопорушень. Тоді як категорія «підвідомчість» охоплює як кримінальні, так і адміністративні правопорушення. Окремі науковці вказану категорію пов'язують виключно з провадженнями в справах про адміністративні правопорушення. Так, наприклад, на сторінках навчального посібника «Адміністративне процесуальне право України» Е. Ф. Демський вказує на те, що підвідомчість – це розмежування компетенції в системі відносин між різними органами адміністративно деліктної юрисдикції щодо розгляду і вирішення справ про адміністративні правопорушення на підставі й у межах закону та притягнення винуватих осіб до адміністративної відповідальності [37, с. 441]. Своєю чергою автори навчального посібника «Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції» вважають, що підвідомчість – це віднесення конкретної справи про адміністративне правопорушення до ведення визначеного суб'єкта адміністративної юрисдикції, органу управління, суду, громадської організації відповідно до виконуваної ним функції та кола покладених завдань в галузі правоохоронної діяльності [4, с. 30]. Тобто в наведеному випадку акцент ставиться не на органах державної влади, стосовно яких застосовується категорія «підвідомчість», а на конкретній категорії справ – справ про адміністративні правопорушення.

Окремі науковці, визначаючи сутність досліджуваної категорії, наголошують саме на органах державної влади. Наприклад, на думку Д. Є. Гладкого, підвідомчість – це юридична категорія, яка визначає, до якого виду суду (загальної юрисдикції, господарського, адміністративного) належить розгляд конкретної справи. Визначення підвідомчості здійснюється на основі предмета спору [31, с. 215]. Водночас вважаємо, що стосовно діяльності органів судової влади доцільніше використовувати категорію «юрисдикція», яка й буде вказувати на їх повноваження щодо розгляду й вирішення окремого правового спору, конфлікту, справи тощо. У цьому контексті влучною видається позиція, яку обстоює В. О. Басс, зазначаючи, що якщо підвідомчість – це розмежування компетенції між різними

юрисдикційними органами, як судовими, так і несудовими (адміністративними, громадськими, міжнародними тощо), у розв'язанні правових питань та спорів про право, то юрисдикція – це розмежування компетенції у вирішенні правових питань і спорів про право лише між судовими органами (наприклад, між загальними, господарськими й адміністративними судами). Отже, зазначає науковець, юрисдикцію можна визначити як судову підвідомчість, тобто коло справ, вирішення яких законом віднесено до відання судів [9, с. 12]. У наведеному випадку вважаємо доволі вдало підкреслено співвідношення категорій «підвідомчість» та «юрисдикції», зокрема влучно вказано, що перша є ширшою за другу, оскільки включає її до свого змісту.

Так само можна розглядати й співвідношення категорій «підвідомчість» і «підслідність». Тобто за своєю суттю категорія «підвідомчість» є ширшою, внаслідок чого використовується як задля позначення діяльності щодо здійснення кримінальних проваджень, зокрема досудового розслідування, так і проваджень в справах про адміністративні правопорушення. На універсальності цієї категорії наголошує й доволі значна кількість учених-правознавців. Так, у літературі існує стале уявлення про поняття підвідомчість – це розподіл компетенції між окремими юрисдикційними органами. Кожний державний орган чи організація можуть розглядати й вирішувати тільки ті питання, які віднесені до їх повноважень законодавчими чи іншими нормативними правовими актами, тобто діяти виключно в межах власної компетенції [17, с. 120; 97, с. 197]. У зв'язку з цим слушною здається позиція, що підвідомчість – це юридичний показник територіальних меж і предметної (змістовної) специфіки тих суспільних відносин, на які спрямована владна діяльність органу, а не безпосередньо ці відносини, так само як повноваження органу – це вказівка на вид і міру можливої поведінки органу, а не власне його поведінка [224, с. 34].

Таким чином, підвідомчість вказує на повноваження територіальних підрозділів БЕБ України щодо здійснення інформаційно-пошукової й

аналітично-інформаційної роботи з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню як кримінальних, так і адміністративних правопорушень. Причому важливо встановити, про які саме причини й умови йдеться, оскільки правильне визначення сенсу вказаних категорій має й вирішальний вплив на встановлення сутності та особливостей власне інформаційно-пошукової й аналітично-інформаційної роботи територіальних підрозділів БЕБ України в окресленому напрямі. Слід зауважити, що здебільшого вказану категорію застосовують у термінологічному апараті такої науки, як кримінологія. Зокрема, як зауважує А. В. Форостяний, категорії «причини» й «умови» за змістом не рівнозначні, значною мірою вони слугують предметом вивчення науки кримінології. Науковець підкреслює той факт, що вчені не мають єдиного погляду на визначення і розуміння причин злочину й умов, що сприяли його вчиненню [216, с. 77]. Причому, на думку Б. М. Ринажевського, з метою профілактичного впливу слід розрізняти причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень. Причини правопорушення – це ті чинники, які породжують порушення закону як свій прямий наслідок. Умови безпосередньо не породжують злочину або іншого правопорушення, але створюють обставини для дії причин, полегшують настання суспільно небезпечних наслідків [192, с. 157]. На таке положення справ вказує й семантичний аналіз досліджуваних категорій. Так, на сторінках великого тлумачного словника сучасної української мови йдеться про те, що слово «причина» слід вживати в таких значеннях:

- явище, яке обумовлює або породжує інше явище;
- підстава, привід для яких-небудь дій, вчинків;
- спонукання, міркування, мотиви, якими викликаються які-небудь вчинки;
- непередбачений випадок, скрутні обставини [25, с. 1140].

Своєю чергою з позиції семантичного аналізу, слово «умова» в сучасній українській мові слід вживати в таких значеннях:

- взаємна усна чи письмова домовленість про що-небудь, угода, договір;
- вимога, пропозиція, що висуваються однією зі сторін, які домовляються про що-небудь, а також під час укладання угоди, договору;
- взаємні зобов'язання сторін, що домовляються, запропоновані для укладення, дотримання договору, угоди;
- необхідна обставина, яка уможлиблює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь;
- обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь;
- правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь;
- правила, вимоги, виконання яких забезпечує що-небудь; сукупність даних, положень, що слугують основою чого-небудь [25, с. 1506].

З огляду на наведене вище, можна стверджувати, що досліджувані категорії мають тісні взаємозв'язки, оскільки в окремих випадках обумовлюють одна одну. Зокрема, в цьому контексті Н. Є. Філіпенко слушно зауважує, що причинами конкретного злочину є внутрішні (суб'єктивні) антисуспільні схильності особи, передусім кримінальна мотивація. Умовами, що сприяли вчиненню злочину, слугують узагальнені зовнішні (об'єктивні) чинники, які створюють певне підґрунтя для вчинення особою протиправного діяння. Тому причини й умови, що сприяють вчиненню злочину, більшою мірою – поняття юридичні, адже їх основою є порушення правових, соціальних або технічних норм [213, с. 476]. Крім того, зауважує А. В. Форостяний, причина конкретного правопорушення й умови, які сприяли його вчиненню, є сукупністю взаємозалежних обставин, що породжують протиправний намір чи визначають виникнення наміру й реальну готовність особи вчинити злочин (причини), створюють фактичну можливість для реалізації мотиву в досягненні злочинного результату

(умови) [216, с. 78]. Такі причини й умови окремі з науковців класифікують таким чином:

- за змістом – економічні, політичні, соціально-побутові, духовно-моральні, соціально-психологічні й культурно-виховні;
- за сутністю – соціальні та біологічні;
- за механізмом дії – причини, умови й фактори [86, с. 93; 230, с. 16].

Водночас О. Б. Андрєєва зауважує, що причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень, полягають у недоліках соціально-економічного характеру, економічних відносинах суспільства, помилках і недоліках в економічному плануванні, незбалансованості господарського механізму, системі розподільних відносин. Будь-які ринково-економічні відносини, їх суперечності породжують правопорушення. Вони засновані на конкуренції, боротьбі за прибуток, на запрограмованій надмірності робочої сили, тобто безробітті, на майновому та соціальному розшаруванні людей [6, с. 44]. Тобто на сьогодні можна назвати доволі значну кількість причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень у сфері функціонування економіки, підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України, унаслідок чого вони й здійснюють інформаційно-пошукову та аналітично-інформаційну роботу з метою їх виявлення та усунення.

Таким чином, причинами й умовами, що зумовлюють учинення правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України, пропонуємо вважати комплекс соціальних, економічних, правових та організаційних факторів, які спричиняють виникнення і поширення правопорушень у сфері функціонування економіки, повноваженнями щодо реагування на які наділені територіальні підрозділи БЕБ України. Ці фактори вивчаються з метою їх мінімізації та за можливості повної нейтралізації, а також для попередження нових протиправних діянь у сфері публічних фінансів, оподаткування, державних закупівель, фінансового моніторингу тощо. Саме задля цього здійснюється інформаційно-пошукова й аналітично-інформаційна робота територіальних підрозділів БЕБ України, у процесі якої

виявляються і як наслідок усуваються причини й умови вчинення правопорушень у сфері функціонування економіки.

Говорячи про ці напрями роботи територіальних підрозділів БЕБ України, слід констатувати їх тісний взаємозв'язок, оскільки обидва з них пов'язані з оперуванням значним обсягом інформації, з огляду на що вони в обох випадках і позначені як «інформаційні». Відповідно до приписів ст. 1 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року, інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [154]. Також у контексті досліджуваного питання особливого значення набуває такий різновид інформації, як публічна інформація, якою відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року є відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених законодавством [154].

Інформаційно-пошукову роботу територіальних підрозділів БЕБ України слід розглядати як первину, оскільки її результатом є встановлення необхідних для подальшої діяльності даних. Зокрема, на сторінках великого тлумачного словника сучасної української мови зазначено, що слово «пошук» слід вживати в таких значеннях: шукання, розшукування чогонебудь; творча робота, спрямована на відкриття нового в науці, мистецтві, на виробництві тощо. Причому окремо наводять визначення категорії «пошук даних» – аналіз елементів даних з метою знаходження даних з певними властивостями [25, с. 1099]. Як зауважує В. В. Тіщенко, пошукова діяльність – це частина пізнавальної діяльності (поряд з фіксаційно-засвідчувальною, дослідницькою та конструктивною), яка спрямована на пошук джерел інформації, виявлення інформації, що міститься в носії, а далі

– на пошук істини та варіантів адекватних ситуацій правових рішень [207, с. 188]. Як впливає з аналізу викладеного вище, інформаційно-пошукову роботу територіальних підрозділів БЕБ України слід пов’язувати не лише із встановленням (виявленням, фіксацією, ідентифікацією) певної інформації, а й здійсненням її аналізу.

Варто зауважити, що одним з провідних суб’єктів інформаційно-пошукової роботи територіальних підрозділів БЕБ України є детектив БЕБ України, яким, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», є службова особа БЕБ України, уповноважена в межах компетенції, визначеної Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [161] та Кримінальним процесуальним кодексом України [73], здійснювати оперативно-розшукову діяльність і досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності [125]. У такому разі мову слід вести про такий напрям інформаційно-пошукової роботи територіальних підрозділів БЕБ України щодо виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень у сфері функціонування економіки, як оперативно-розшукова діяльність. Згідно із Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року, оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. Причому завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України [161], розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства та держави [161].

Говорячи ж про інформаційно-пошукову роботу територіальних підрозділів БЕБ України щодо виявлення та усунення причин і умов, що

сприяють вчиненню адміністративних правопорушень у сфері функціонування економіки, її суб'єктами також можуть бути працівники підрозділів детективів. Зокрема, як встановлено в приписах Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення уповноваженими посадовими особами Бюро економічної безпеки України, затвердженої наказом БЕБ України від 20 вересня 2022 року № 234, уповноваженими посадовими особами БЕБ України, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, є особи з-поміж працівників підрозділів детективів та інформаційно-аналітичних підрозділів центрального апарату БЕБ України та територіальних управлінь БЕБ України. У наведеному випадку міститься згадка про ще одного провідного суб'єкта інформаційно-пошукової роботи територіальних підрозділів БЕБ України – аналітика БЕБ України.

Відповідно до ст. 21 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», аналітик БЕБ України – це особа, яка має спеціальне звання БЕБ України, основним завданням якої є здійснення кримінального аналізу з метою виконання завдань Бюро економічної безпеки України. Причому кримінальний аналіз – це інформаційно-аналітична діяльність, спрямована на встановлення взаємозв'язків між даними про злочинну діяльність та іншими даними, потенційно з ними пов'язаними, їх оцінювання та інтерпретацію, прогнозування розвитку досліджуваних подій з метою їх використання для виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави [125]. Тобто фактично основним напрямом діяльності аналітика БЕБ України є аналітично-інформаційна робота, яка здійснюється, серед іншого, задля виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень у сфері функціонування економіки. Така робота здійснюється й детективами БЕБ України у співпраці з аналітиками, що значно підвищує її ефективність.

Так, наприклад, аналітики БЕБ України виявили ймовірні порушення під час здійснення закупівель у державній сфері на суму майже 500 млн грн,

за якими відкрито кримінальні провадження. Також було ідентифіковано ризикові закупівлі за кошти державного бюджету, процедура щодо яких ще не була завершена, на загальну суму 550 млн грн. Загалом з початку року БЕБ встановило 171 процедуру публічних закупівель, у яких виявлено ризики завищення цін, необґрунтованого та нецільового використання бюджетних коштів на загальну суму понад 1 млрд грн. На основі аналітичного продукту детективи БЕБ внесли відомості до ЄРДР щодо 32 фактів імовірного привласнення, розтрата або заволодіння державними коштами. У межах досудових розслідувань проведено низку слідчих дій, зокрема тимчасові доступи до документів, обшуки та призначено 16 судових експертиз задля встановлення винних і притягнення посадових осіб розпорядників бюджетних коштів та службових осіб підприємств – переможців тендерних процедур до кримінальної відповідальності. За результатами інформаційно-аналітичної роботи співробітники БЕБ підготували та направили 64 рекомендаційних листи до державних установ. Від розпорядників бюджетних коштів отримано відповіді про розірвання раніше укладених договорів і припинення видаткових операцій. Завдяки діям БЕБ щодо попередження ризикових закупівель було не допущено понад 200 млн грн втрат бюджету [11].

Причому слід зазначити, що аналітично-інформаційна робота територіальних підрозділів БЕБ України, так само як інформаційно-пошукова діяльність, пов'язана з необхідністю оперування значними обсягами інформації, зокрема здійсненням її аналізу. Про це свідчить навіть семантичний аналіз категорії «аналітичний», сутність якої на сторінках великого тлумачного словника сучасної української мови розкривають як:

- те, що містить аналіз, детальний розбір чого-небудь;
- який володіє здатністю аналізувати;
- який призначений для аналізу [25, с. 28].

У цьому контексті слід зазначити, що сучасні методи аналізу дозволяють не лише оперативно реагувати на нові загрози, а й прогнозувати

тенденції, що можуть впливати на стан економічної безпеки держави. Водночас із розвитком цифрових технологій та зростанням обсягів відкритих даних дедалі більшого значення набуває використання аналітичних платформ та штучного інтелекту для обробки великих масивів інформації. Це сприяє кращій ідентифікації ключових індикаторів ризиків і загроз економічній безпеці, посиленню превентивних заходів та підвищенню ефективності протидії правопорушенням у сфері функціонування економіки на регіональному та загальнодержавному рівнях. Причому окрім власне здійснення кримінального аналізу, аналітична інформаційна робота територіальних підрозділів БЕБ України передбачає можливість застосування цілого арсеналу адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, одним з провідних серед яких, як було зазначено вище, є застосування ризик-орієнтованого підходу.

Так, на сьогодні можна стверджувати, що як БЕБ України загалом, так і його територіальні підрозділи відмовляються від «традиційної» моделі роботи, орієнтованої на явища та події, що вже відбулися. Застосування ризик-орієнтованого підходу у діяльності територіальних підрозділів БЕБ України дозволяє прогнозувати події та випереджати їх на основі комплексного аналізу значних масивів даних, зокрема інформації, отриманої з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів, банків (баз) даних органів державної влади, місцевого самоврядування, доступ до яких згідно з чинним національним законодавством надано БЕБ України й таким чином розширюються можливості оперативного реагування на наявні виклики та негативні тенденції у сфері економіки, повніше використовувати резерви в боротьбі з кримінальними правопорушеннями, які загрожують економічній безпеці держави, застосовувати найбільш ефективні моделі протидії [47]. Крім того, аналітично-інформаційна робота територіальних підрозділів БЕБ України щодо виявлення та усунення причин й умов, що сприяють вчиненню правопорушень, передбачає:

1) аналіз ризиків – інформаційно-аналітична діяльність щодо оцінки загроз економічній безпеці, ступеня її вразливості та рівня негативного впливу на неї;

2) комплекс заходів з оцінювання ризиків, який передбачає збирання, обробку, оцінювання та аналіз інформації щодо результатів діяльності Бюро економічної безпеки України, контролюючих органів і державних органів, що провадять діяльність у сфері протидії кримінальним правопорушенням та запобігання загрозам економічній безпеці держави, а також затвердження за результатами такого аналізу відповідних заходів для мінімізації та усунення ризиків у сфері економіки;

3) управління ризиками – розроблення на основі оцінювання ризиків та реалізація управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію таких ризиків, а також на підвищення спроможності державних інституцій щодо нейтралізації загроз економічній безпеці [125];

4) використання профілю ризиків, що включає: інформацію про ризик вчинення кримінального правопорушення у сфері економіки; типові схеми протиправної діяльності; критерії ризику; індикатори (маркери) ризику; типові заходи, спрямовані на управління ризиком [147];

5) створення аналітичних продуктів – результат аналітичного дослідження, складений у письмовій формі, з використанням інформації, що міститься в інформаційних системах Бюро економічної безпеки України та інших джерелах, зокрема інформації, що міститься в заявах або повідомленнях про вчинення кримінального правопорушення [125]. Причому, відповідно до приписів Положення про аналітичні продукти Бюро економічної безпеки України, затвердженого наказом БЕБ України від 26 травня 2023 року № 170Є аналітичні продукти поділяються на такі види:

– аналітичний продукт, який містить відомості щодо ризику вчинення кримінального правопорушення конкретним суб'єктом (суб'єктами) у сфері економіки. Такий аналітичний продукт створюється у формі висновку аналітика;

– аналітичний продукт, який містить інформацію про ризик (зони ризиків) у певних операціях, процесах, явищах, зокрема в окремих галузях (сферах) економіки та/або на окремих територіях держави, або відомості про кримінальні правопорушення, які готуються, що створюється з метою запобігання вчиненню кримінальних правопорушень, усунення передумов створення схем протиправної діяльності та вжиття заходів щодо управління ризиками в спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію та/або усунення ризиків. Такий аналітичний продукт створюється у формі аналітичної довідки [136].

Наведені компоненти аналітично-інформаційної роботи територіальних підрозділів БЕБ України є одними з основних її складників, реалізація яких спрямована на виявлення й усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень у сфері функціонування економіки. Не викликає сумніву, що вдосконалення аналітично-інформаційної роботи територіальних підрозділів БЕБ України, що базується на впровадженні сучасних методів і процедур оцінки та управління ризиками та загрозами, забезпечує формування правових і організаційних основ для ефективного виявлення, попередження та протидії правопорушенням у сфері функціонування економіки, а також сприяє підвищенню рівня економічної безпеки держави. Реалізація зазначених заходів відповідає вимогам чинного законодавства й орієнтована на мінімізацію негативних наслідків протиправної діяльності у сфері функціонування економіки, що, своєю чергою, є запорукою стабільності й розвитку інституційної спроможності держави у сфері економічної безпеки.

З огляду на викладене вище, інформаційно-пошукова й аналітично-інформаційна робота територіальних підрозділів БЕБ України слід визнати запорукою ефективного виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень у сфері функціонування економіки. Таким чином, інформаційно-пошуковою роботою з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, підвідомчих територіальним

підрозділам БЕБ України, пропонуємо вважати визначену на нормативно-правовому рівні комплексну діяльність, спрямовану на оперативний збір, систематизацію й аналіз відповідної інформації для ідентифікації соціальних, економічних, правових та організаційних факторів, які обумовлюють або сприяють виникненню й поширенню правопорушень у сфері функціонування економіки. Результати цієї роботи слугують основою для подальших заходів із мінімізації чи нейтралізації негативних чинників і попередження нових протиправних діянь, а також забезпечують ефективне реагування територіальних підрозділів БЕБ України згідно з їх повноваженнями. Своєю чергою аналітично-інформаційною роботою з метою виявлення та усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України, вважаємо за доречне розуміти сукупність передбачених законодавством організаційних, інформаційно-аналітичних і управлінських дій, спрямованих на системний збір, обробку, аналіз і оцінку інформації про ризики й загрози у сфері функціонування економіки, розроблення та впровадження аналітичних продуктів та управлінських рішень з метою забезпечення ефективного запобігання, виявлення та нейтралізації правопорушень, що загрожують економічній безпеці держави.

2.3. Взаємодія територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки

У сучасних умовах розвитку національної економіки питання забезпечення ефективної взаємодії між правоохоронними органами, зокрема територіальними підрозділами БЕБ України та іншими суб'єктами запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, набуває особливого значення. Поглиблення економічних трансформацій, зростання

рівня організованості злочинних угруповань у сфері економіки та збільшення складності протиправних фінансових схем обумовлюють необхідність пошуку нових підходів до попередження й розслідування правопорушень у цій сфері суспільних відносин. Саме тому дослідження механізмів взаємодії між територіальними підрозділами БЕБ України з іншими правоохоронними органами є надзвичайно актуальним і має важливе практичне значення для підвищення рівня економічної безпеки держави та забезпечення стабільності фінансової системи України.

Безперечно, ефективна взаємодія територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами є однією з ключових умов для забезпечення стабільності та прозорості економічного середовища. В умовах сучасних викликів, коли економічні правопорушення стають дедалі складнішими, лише скоординовані дії різних інституцій можуть забезпечити своєчасне виявлення, запобігання й розслідування правопорушень у сфері функціонування економіки. Саме тому актуалізується питання щодо визначення сутності, особливостей й окремих напрямів взаємодії територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки.

Зауважимо, що як одну з основних категорій в досліджуваному випадку слід розглядати таку категорію, як «взаємодія». На сторінках філософського енциклопедичного словника вказують на те, що ця категорія є філософською та відображає особливий тип відношення між об'єктами, при якому кожний з об'єктів діє (впливає) на інші об'єкти, приводячи до їх зміни, і водночас зазнає дії (впливу) з боку кожного з цих об'єктів, що, своєю чергою, зумовлює зміну його стану. Причому, підкреслюють науковці, дія кожного об'єкта на інший об'єкт зумовлена як власною активністю об'єкта, виявом його динаміки, так і реакцією об'єкта на дію інших об'єктів. Фундаментальне значення категорії «взаємодія» для філософії і наукового пізнання зумовлене тим, що вся людська діяльність у реальному світі,

практика, власне наше існування і відчуття його реальності (неілюзорності) ґрунтується на різноманітних, передусім предметних взаємодіях, які людина здійснює і використовує як засіб пізнання, знаряддя дії, спосіб організації буття [215, с. 77–78]. З позиції семантики автори великого тлумачного словника сучасної української мови слово «взаємодія» пропонують розуміти в таких значеннях:

– взаємний вплив тіл чи частинок, який зумовлює зміну стану їхнього руху;

– взаємний зв'язок між предметами в дії, а також налагоджена дія між ким-, чим-небудь [25, с. 125].

На сторінках фахової літератури вчені-правознавці наголошують на тому, що значення взаємодії як форми взаємозв'язку та взаємної підтримки виявляється в тому, що правоохоронні органи загалом, конкретні їхні служби та структурні підрозділи або працівники під час взаємодії один з одним досягають значно більших результатів у менші строки з найменшими витратами сил. Причому В. І. Гаєнко та О. М. Литвинов зауважують, що необхідність взаємодії різних суб'єктів обумовлена спільністю цілей і завдань, поставлених перед ними, та слугує необхідною умовою ефективної діяльності з виконання спільних завдань [29, с. 58]. У дещо схожий спосіб сутність категорії «взаємодія» розкривають більшість учених-правознавців. Причому вказану категорію зазвичай розглядають саме в контексті спільної діяльності декількох правоохоронних органів.

Так, наприклад, під час аналізу форм взаємодії Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення публічної безпеки та порядку в державі В. Ю. Кікінчук дійшов висновку стосовно того, що взаємодія – це суто правовідносини двох видів:

1) правовідносини, у яких сторони мають рівноправне становище (відсутні зв'язки типу «влада – підпорядкування»);

2) правовідносини, у яких одна зі сторін займає керівне, а інша сторона – підпорядковане становище [59, с. 82].

З такою позицією можна лише частково погодитися, оскільки у відносинах взаємодії одна зі сторін не може займати якесь керівне положення через те, що в такому випадку йдеться про звичайні субординаційні відносини. Сторони ж взаємодії завжди мають рівноправне становище, доповнюючи одна одну за певним критерієм, чим і підвищується ефективність їх діяльності, досягнення спільних цілей. Саме на погодженні діяльності під час взаємодії суб'єктів відповідних суспільних відносин наголошує більшість учених-правознавців. Зокрема, досліджуючи проблематику взаємодії Національної поліції України з громадськістю та іншими органами державної влади у сфері забезпечення прав і свобод дитини, Л. Могилевська вказує на те, що взаємодія являє собою спільну взаємоузгоджену діяльність Національної поліції України з громадськістю та іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, яка спрямована на досягнення спільної мети – забезпечення належного захисту та реалізації прав і свобод людини в Україні [89, с. 226].

На думку О. В. Пчеліної, взаємодією під час розслідування злочинів слід розуміти один з методів протидії злочинності, який полягає в узгодженості та поєднанні в порядку та на основі закону зусиль декількох осіб, підрозділів, органів тощо заради забезпечення оптимізації досудового розслідування кримінальних правопорушень [183, с. 172]. Досліджуючи можливі напрями вдосконалення нормативно-правового забезпечення координації та взаємодії у сфері боротьби з організованою злочинністю, С. А. Шепетько та О. А. Клименко зазначають, що взаємодія – це спільні дії працівників зазначених підрозділів за наявності єдиної мети, коли дії одного суб'єкта пристосовані до потреб іншого з урахуванням його інтересів шляхом поєднання повноважень, методів і засобів для досягнення ефективності боротьби з організованою злочинністю. Причому, на думку науковців, взаємодія – обов'язковий елемент змісту організації зовнішньо функціональних видів діяльності органів боротьби з організованою злочинністю [228, с. 18]. З аналізу наведеного випливає, що як одну з

основних ознак взаємодії суб'єктів відповідних суспільних відносин слід розглядати спільне погодження їх діяльності за певними критеріями (часом, місцем, метою, методами тощо). На вказану ознаку взаємодії вказують більшість учених-правознавців.

Таку позицію, наприклад, обстоюють автори навчального посібника «Поліцейська діяльність: адміністративно-правове регулювання», наголошуючи, що взаємодію слід тлумачити як узгодження зусиль (дій) двох або більше учасників для спільного вирішення конкретного завдання. Причому взаємодія полягає в узгоджених за метою, місцем і часом зусиллях та у взаємній допомозі для досягнення завдань, що стоять перед суб'єктами, які взаємодіють [118, с. 310]. На думку В. І. Шкіндюка, яку він висловлює в межах дослідження адміністративно-правових засад взаємодії та координації у сфері правоохоронної діяльності на регіональному рівні, взаємодія – це необхідний елемент змісту діяльності правоохоронних органів, вона становить чинник, спрямований за концентрацію наявних ресурсів, поєднання форм і методів реалізації повноважень правоохоронних органів у сфері протидії злочинності, збільшення можливостей своєчасного припинення та попередження протиправної діяльності, ефективного проведення розслідування та забезпечення прав і свобод громадян під час реалізації правоохоронної функції держави [229, с. 29]. Як цілком слушно в цьому контексті зауважує В. М. Плішкін, взаємодія досягається передусім чітким визначенням прав і обов'язків спільно діючих сторін, їх взаємною відповідальністю та відповідальністю перед вищою системою управління. Це необхідно для успішного функціонування всієї системи [116, с. 253]. Досліджуючи адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ України щодо протидії злочинам, пов'язаним з тероризмом, О. В. Соколовський наводить такі загальні ознаки цієї категорії:

- наявність не менш двох суб'єктів взаємодії;
- наявність єдиної спільної мети;

– узгодженість спільних заходів принаймні за одним з аспектів (місце, час, методи тощо) [199, с. 82].

Погоджуючись загалом з наведеними позиціями стосовно сутності досліджуваної категорії, зазначимо, що усім з них притаманний недолік, який полягає у відсутності вказівки на те, що взаємодія, особливо правоохоронних органів, має ґрунтуватися на законодавчих приписах. Зокрема, як цілком слушно з цього приводу зауважує М. М. Клемпарський, будь-яка взаємодія здійснюється на основі чітко закріплених норм права, які й визначають основні аспекти її здійснення: засади взаємодії, коло суб'єктів взаємодії, їх компетенція та правовий статус, форми й види взаємодії, межі взаємодії між різними державними органами, визначається перелік організаційно-правових засобів взаємодії тощо [62, с. 385]. Ось чому більш слушною виглядає позиція В. Д. Пчолкіна, який, досліджуючи поняття, сутність і завдання взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ, вказує на те, що взаємодію слід розуміти як засновану на спільності цілей і завдань, погоджену за часом, місцем і змістом, визначену законодавством діяльність компетентних суб'єктів щодо раціонального застосування наявних сил, засобів і методів для забезпечення охорони громадського порядку та громадської безпеки [184, с. 97].

Схожий, але більш розширений підхід до визначення сутності досліджуваного явища пропонує Н. Є. Філіпенко в межах дослідження особливостей співвідношення понять «взаємодія» і «координація» в теорії оперативно-розшукової діяльності. На думку науковця, взаємодія – це заснована на законах і підзаконних нормативних актах, узгоджена за цілями, місцем і часом діяльність незалежних один від одного підрозділів чи окремих працівників щодо поєднання можливостей, сил, методів і засобів, які є у їх розпорядженні, для успішного проведення комплексу процесуальних, оперативно-розшукових, організаційно-технічних, профілактичних та інших заходів боротьби зі злочинністю [214, с. 85]. У наведених випадках доволі вдало підкреслено нормативно-правову основу взаємодії правоохоронних

органів, що, серед іншого, відображає одну зі сторін принципу законності в їх діяльності.

Таким чином, взаємодією територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки пропонуємо вважати визначену приписами чинного законодавства спільну, погоджену за часом і місцем діяльність територіальних підрозділів БЕБ України та інших правоохоронних органів, яка реалізується шляхом узгодження зусиль, об'єднання наявних ресурсів, засобів, методів і повноважень із чітким визначенням прав, обов'язків і відповідальності кожної зі сторін, з метою ефективного попередження, виявлення й припинення правопорушень у сфері функціонування економіки, забезпечення економічної безпеки держави, а також дотримання законності у сфері функціонування економічного сектору держави.

Як було зазначено вище, у нашій державі функціонує доволі розвинута система правоохоронних органів, діяльність більшості з яких пов'язана із забезпеченням як національної безпеки загалом, так і такої її частини, як економічна безпека. З огляду на це, на сьогодні можна назвати й доволі значну кількість напрямів взаємодії територіальних підрозділів БЕБ України з відповідними правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. Причому залежно від кількості сторін такої взаємодії, вона може бути двосторонньою або ж багатосторонньою. Так, ще на початку створення БЕБ України – у 2002 році, одним з найважливіших завдань стало налагодження взаємодії з державними органами України, що здійснюють правоохоронні та контрольні функції: Офіс Генерального прокурора, підрозділи системи Міністерства внутрішніх справ України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань України, Національний банк України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів,

Державна аудиторська служба України, Державна служба фінансового моніторингу України. У межах такої взаємодії одним з головних завдань було забезпечення доступу до автоматизованих і довідкових систем, реєстрів і банків (баз) даних, їх наповнення новою інформацією. Зокрема, здійснювалися заходи з отримання доступу БЕБ до баз даних 38 державних органів. На сьогодні БЕБ отримало доступи до баз декількох державних органів, але цей напрям інформаційного забезпечення розвивається, робота триває [47].

2023 року за результатами вжитих заходів територіальні підрозділи БЕБ України мали доступ вже до 21 інформаційної системи 14 органів, а саме: Державної податкової служби України, Державної митної служби України, Міністерства юстиції України, Адміністрації морських портів України, Національного банку України, Державної казначейської служби України, Національного агентства України з питань державної служби, Київської міської адміністрації, Офісу Генерального прокурора України, Кабінету Міністрів України, Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, Міністерства внутрішніх справ України, Державної судової адміністрації України, Державного агентства лісових ресурсів України. З метою посилення міжвідомчої взаємодії БЕБ України укладено низку меморандумів та угод про взаємодію і співпрацю з: Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Енергетичною митницею, Національною академією внутрішніх справ, Радою національної безпеки і оборони України, ДП «Державний інформаційно-аналітичний центр моніторингу зовнішніх товарних ринків», Рахунковою палатою, Національним агентством боротьби з організованою злочинністю поліції Чеської Республіки, Силами територіальної оборони Збройних Сил України, Службою зовнішньої розвідки України, CLEARVIEW AI, INC, Державною регуляторною службою України, Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Міністерством освіти і науки України, Національним

інститутом стратегічних досліджень [48]. Тобто фактично в цьому випадку йдеться про такий один з основних напрямів взаємодії територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами, як інформаційна взаємодія.

На сторінках фахової літератури йдеться про те, що інформаційна взаємодія – це своєчасна, систематична передача об'єктивної інформації з питань забезпечення охорони правопорядку та боротьби з правопорушеннями від одного суб'єкта взаємодії до іншого. Система взаємного інформування ґрунтується на доборі інформації відповідно до потреб сторін, що взаємодіють. Причому І. Ю. Хомишина зауважує, що добре налагоджена інформаційна взаємодія позитивно впливає на поінформованість суб'єктів про стан оперативної обстановки, про хід проведення окремих правоохоронних заходів, можливість проведення правоохоронних заходів тощо, дозволяє значно інтенсифікувати діяльність взаємодіючих суб'єктів без додаткових витрат на штати та технічні засоби [219, с. 117]. Причому одним з провідних аспектів інформаційної взаємодії територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки є налагодження спільного доступу до відповідних інформаційних систем, реєстрів, баз даних тощо.

Так, відповідно до приписів ст. 7 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», порядок обміну інформацією, у тому числі оперативною, проведення спільних заходів БЕБ України та інших державних органів, що відповідно до закону здійснюють оперативно-розшукову діяльність, встановлюється спільними наказами БЕБ України та відповідних державних органів. БЕБ України в порядку, визначеному законом, має безпосередній, зокрема автоматизований, доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів і банків (баз) даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користується державними, зокрема урядовими, засобами

зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами. Порядок такого доступу визначається відповідними міжвідомчими угодами (договорами), спільними наказами (розпорядженнями) та протоколами до них або в порядку електронної інформаційної взаємодії, якщо інше не передбачено законом [125]. Причому серед нормативно-правових актів, якими регламентовано підстави та порядок інформаційної взаємодії БЕБ України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, як приклад слід навести такі:

– спільний наказ БЕБ України та Міністерства фінансів України від 31 серпня 2022 року № 206/265, яким затверджено Порядок надання Державною податковою службою України інформації з Державного реєстру фізичних осіб – платників податків про доходи фізичних осіб на запити Бюро економічної безпеки України, який регламентує обмін інформацією між Державною податковою службою України та БЕБ України, правила складання та подання БЕБ України до Державної податкової служби України запитів на отримання з Державного реєстру фізичних осіб – платників податків інформації, необхідної для запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до компетенції БЕБ України, а також формування і надання Державною податковою службою України відповідей на запити [148];

– спільний наказ БЕБ України та Міністерства внутрішніх справ України від 22 листопада 2022 року № 342/760, яким затверджено Порядок електронної інформаційної взаємодії Бюро економічної безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України, який визначає механізм інформаційної взаємодії БЕБ України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної міграційної служби України, Національної поліції

України, Державної прикордонної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій [146];

– спільний наказ Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів та БЕБ України від 22 лютого 2022 року № 54/50, яким затверджено Порядок взаємодії АРМА і Бюро економічної безпеки України щодо виявлення та розшуку активів, який визначає засади взаємодії між АРМА та БЕБ України з питань: виконання АРМА звернень БЕБ України щодо виявлення та розшуку активів (коштів, майна, майнових та інших прав), на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні; виконання БЕБ України запитів АРМА щодо надання інформації, необхідної для складання АРМА відповіді на запит відповідного органу іноземної держави; розгляду БЕБ України інформації АРМА щодо ознак кримінальних правопорушень, виявлених ним під час виконання визначених законом функцій та повноважень АРМА, інших питань, пов'язаних з виконанням повноважень АРМА [145].

Варто зауважити, що інформаційна взаємодія територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушень у сфері функціонування економіки полягає не лише в налагодженні доступу та подальшого користування відповідними інформаційними системами, реєстрами, базами даних тощо, а й обміні інформації, серед іншого здійсненням інформування таких органів стосовно «слабких місць» у сфері забезпечення економічних інтересів. Так, наприклад, підрозділи БЕБ України активізували протидію кримінальним виявам у вказаній сфері. Зокрема, 2022 року інформаційно-аналітичні підрозділи БЕБ України виявили ризики щодо вчинення правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом тютюнових виробів, на загальну суму 1,5 млрд грн. За результатами відпрацювання виявлених ризиків складено та передано до підрозділів детективів БЕБ України 3 аналітичні продукти та 6 інформаційних документів на зазначену суму. За ініціативою БЕБ України

Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України заблоковано діяльність 23 сайтів, які використовували з метою незаконної реалізації тютюнових виробів [47]. Завдяки рекомендаціям БЕБ України, надісланим до Національного центру оперативно-технічного управління електронними комунікаційними мережами України та Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, за 2024 рік заблоковано діяльність понад 400 вебсайтів, за допомогою яких здійснюється реалізація алкогольної та тютюнової продукції без марок акцизного податку та відповідної ліцензії в мережі Інтернет [49].

Крім наведеного вище, слід назвати такий напрям взаємодії територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, як проведення спільних операцій, оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій. Так, наприклад, головний підрозділ детективів БЕБ України та територіальні підрозділи БЕБ проводили 24 одночасних обшуки на виробництвах і в складських приміщеннях чотирьох виробників сигарет, які підозрюються у незаконному виготовленні тютюнової продукції (зокрема, у виробництві сигарет за формою 2 та їх подальшій реалізації в Україні та країнах ЄС). Під час обшуків детективи виявили виробничі лінії та понад 1 млн пачок сигарет «Marshal», «URTA», «BRUT», «BL», «Marvel», «Compliment» тощо без марок акцизного податку. Також було виявлено орієнтовно 18 тонн тютюну. До відповідних перевірок й досліджень були залучені криміналісти та Державна податкова служба України [10].

У цьому контексті варто звернути уваги й на такий напрям взаємодії територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, як надання такими органами матеріалів, необхідних для розслідування відповідних правопорушень. Так, наприклад, детективи БЕБ України співпрацюють з Державною аудиторською службою України, яка

скеровує на адресу БЕБ України матеріали ревізій, на підставі яких розпочинається розслідування. Крім того, працівники Державної аудиторської служби України, залучаються як спеціалісти під час розслідування кримінальних проваджень [49]. Тобто фактично вказано ще на один напрям взаємодії територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки – залучення фахівців таких органів до досудового розслідування економічних кримінальних правопорушень.

Серед напрямів взаємодії територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки слід назвати також проведення спільних робочих зустрічей, нарад, семінарів, тренінгів тощо. Так, наприклад, за участю представників територіальних підрозділів та керівництва БЕБ України, а також представників Державної служби фінансового моніторингу України та Державної податкової служби України було проведено робочу зустріч, під час якої було обговорено співпрацю відомств, взаємодію в розслідуванні фінансових злочинів, а також роботу Центру протидії податковим правопорушенням. Також ішлося про подальші кроки для ефективної взаємодії між інституціями, зокрема в процесі виявлення активів підсанкційних суб'єктів, типові схеми ухилення від сплати податків під час проведення міжнародних господарських операцій та специфіку застосування єдиного стандарту автоматичного обміну податковою інформацією між країнами (CRS) [177].

Крім зазначеного, БЕБ України спільно з Державним податковим університетом України та Навчально-науковим інститутом економічної безпеки та митної справи провели круглий стіл «Контроль без тиску: як побудувати довіру між бізнесом та державою під час війни». До заходу долучилися представники Державної податкової служби України, Державної служби фінансового моніторингу України, Державної аудиторської служби, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Офісу

Генерального прокурора, Кіберполіції, Ради бізнес-омбудсмена, а також правозахисники й експерти провідних бізнес-асоціацій та науковці. Учасники обговорили заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, особливості та перспективи правового регулювання операцій з криптовалютою, модель контролю за використанням коштів Європейського Союзу, аналітичну роботу БЕБ, специфіку розслідування ухилення від сплати податків і діалог між бізнесом та Бюро економічної безпеки України [123].

Територіальні підрозділи БЕБ України активно взаємодіють з іншими правоохоронними органами в напрямку нормативного забезпечення діяльності щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. Так, наприклад, за результатами опрацювання постанови Верховної Ради України від 30 жовтня 2024 року № 4045-IX «Про попередній звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих протиправних дій посадових осіб органів державної влади, інших державних органів та суб'єктів господарювання державного сектору економіки, що могли завдати шкоди економічній безпеці України» [164] БЕБ України поінформувало Кабінет Міністрів України про результати взаємодії з Тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України з питань розслідування можливих протиправних дій посадових осіб органів державної влади, інших державних органів та суб'єктів господарювання державного сектору економіки, що могли завдати шкоди економічній безпеці України, зокрема щодо надання необхідної для діяльності цієї слідчої комісії інформації, документів, матеріалів та інших відомостей, що стосуються предмета розслідування, а також щомісячного інформування за визначеною цією слідчою комісією структурою для моніторингу діяльності БЕБ України [49].

Визначаючи окремі напрями взаємодії БЕБ України з правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, слід урахувувати й міжнародні організації, діяльність яких спрямована на забезпечення економічної безпеки. Як

зауважує С. А. Путілова, міжнародна взаємодія – це змістовна та комплексна робота, що провадиться на міждержавному рівні із залученням як високопосадовців органів державної влади, так й інших суб'єктів державно-владних повноважень [179, с. 208]. Причому, відповідно до приписів ст. 6 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», БЕБ України здійснює співробітництво з компетентними органами інших держав, міжнародними, міжурядовими організаціями в межах своєї компетенції відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України. Працівники БЕБ України у випадках і порядку, визначених законодавством, направляються до міжнародних організацій, іноземних держав як компетентні представники з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень БЕБ України, та залучаються до участі в міжнародних заходах, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки України, а також міжнародних заходах з обміну досвідом [125].

Так, ще на початку свого функціонування БЕБ України задля встановлення та розвитку подальшої співпраці було надіслано листи понад 90 дипломатичних представництв іноземних країн, які діють в Україні, дев'яти міжнародних організацій. Понад 20 дипломатичних представництв і міжнародних організацій підтвердили готовність співпрацювати з БЕБ України. Налагоджено контакти з офіцерами зв'язку 18 дипломатичних представництв іноземних держав в Україні, зокрема здійснюється активна комунікація зі Швецією, Італією, Польщею, Німеччиною, США та Великою Британією. Відповідно до напрацьованих контактів компетентні органи Литви, Латвії, Чехії та Грузії забезпечують методологічну та експертну підтримку розвитку БЕБ. Відпрацьовуються справи (спільні розслідування) з компетентними органами Чехії, Литви, Латвії. З метою формування нормативно-договірної бази для співпраці з компетентними органами іноземних країн БЕБ розробило проєкт Меморандуму про стратегічне партнерство та взаємодію, який направлено до відповідних організацій

39 країн світу, до 6 міжнародних організацій, що діють у сфері повноважень БЕБ, а також Генеральному інспектору казначейства з податкового адміністрування (TIGTA) та Служби внутрішніх доходів (IRS) Сполучених Штатів Америки з пропозицією щодо налагодження співпраці та підписання Меморандуму [47]. Серед провідних міжнародних правоохоронних організацій, з якими взаємодіють територіальні підрозділи БЕБ України в межах діяльності щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, як приклад слід назвати такі:

– Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) – міжнародна організація, членами якої на сьогодні є 38 країн. 70 країн мають статус партнерів ОЕСР, беручи участь у багатьох сферах її діяльності. За впливом ОЕСР належить до трійки провідних світових економічних установ разом з МВФ та Світовим банком. Від самого початку існування ОЕСР її діяльність спрямована на зміцнення й підвищення ефективності економік держав-членів, покращення соціально-економічних умов та ситуації із зайнятістю, забезпечення економічного зростання як індустріально розвинених країн, так і тих, що розвиваються [96];

– Агентство Європейського Союзу з підготовки співробітників правоохоронних органів (European Union Agency for Law Enforcement Training – CEPOL) – агентство Європейського Союзу, яке займається розробкою, впровадженням та координацією навчання для правоохоронців. CEPOL сприяє безпечнішій Європі, стимулюючи співпрацю та обмін знаннями між співробітниками правоохоронних органів держав-членів ЄС та певною мірою з третіх країн з питань, що впливають з пріоритетів ЄС у сфері безпеки, зокрема тих, що пов'язані з організованою злочинністю [164];

– Європейське бюро з питань протидії шахрайству (OLAF), що проводить зовнішні адміністративні розслідування від імені Європейської Комісії. Основна мета цих розслідувань – посилити боротьбу з шахрайством, корупцією та іншою незаконною діяльністю, що завдає шкоди фінансовим інтересам;

– Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (КМЄС), яка тісно співпрацює зі своїми українськими партнерами з метою пришвидшення сталого реформування сектору цивільної безпеки. Для цього Місія надає стратегічні консультації та практичну підтримку конкретним заходам, необхідним для проведення реформ, відповідно до стандартів ЄС і міжнародних принципів належного врядування та прав людини [234]. Причому під час однієї з останніх зустрічей представників БЕБ України та КМЄС було обговорено цифровізацію аналітичної роботи, механізми розслідування економічних злочинів, з врахуванням міжнародних стандартів, та шляхи підвищення інституційної спроможності БЕБ України [12].

Отже, з аналізу наведеного матеріалу випливає, що ефективно запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки вимагає від територіальних підрозділів БЕБ України вступати у відносини із взаємодії з іншими правоохоронними органами. З огляду на складність суспільних відносин у сфері функціонування економіки, забезпечення національних економічних інтересів, взаємодія територіальних підрозділів БЕБ України відбувається зі значною кількістю правоохоронних органів, відповідальних за окремі напрями забезпечення економічної безпеки. Серед таких правоохоронних органів слід назвати: Міністерство внутрішніх справ, Офіс Генерального прокурора, Службу безпеки України, Державне бюро розслідувань України, Національну поліцію України, Державну аудиторську службу України, Державну службу фінансового моніторингу України, Державну податкову службу України, Державну митну службу України, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів тощо. Причому йдеться також про міжнародні правоохоронні організації, з якими активно взаємодіють територіальні підрозділи БЕБ України з питань запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, забезпечення економічної безпеки держави загалом. З огляду на викладене, можна констатувати, що взаємодія територіальних підрозділів БЕБ України з

іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки відбувається за багатьма напрямками, а саме:

- інформаційна взаємодія, що включає налагодження доступу та подальше використання інформаційних систем, реєстрів, баз даних тощо, а також спільний обмін необхідною інформацією;

- надання рекомендацій правоохоронним органам щодо усунення ризиків і загроз вчинення правопорушень у сфері функціонування економічної безпеки;

- проведення спільних операцій, оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій;

- залучення фахівців правоохоронних органів до здійснення досудового розслідування правопорушень у сфері функціонування економіки;

- надання правоохоронними органами матеріалів, необхідних для розслідування правопорушень у сфері функціонування економіки;

- проведення спільних робочих зустрічей, нарад, семінарів, тренінгів тощо;

- здійснення нормативного забезпечення діяльності щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки;

- обмін досвідом з питань запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, забезпечення економічної безпеки загалом.

Висновки до розділу 2

Дослідження організації здійснення окремих напрямів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки територіальними управліннями Бюро економічної безпеки України сприяло отриманню таких висновків.

Обґрунтовано, що ризиками та загрозами економічній безпеці держави слід розуміти комплекс потенційних і реальних факторів, подій або явищ у бюджетній, податковій, митній, грошово-кредитній, інвестиційній та інших сферах, які можуть завдати шкоди стабільності і стійкості економіки, спричинити негативний вплив на функціонування підприємств, установ та організацій, а також держави загалом, призвести до тінізації економіки, фінансових втрат чи інших небажаних змін і негативних наслідків для національних інтересів у сфері функціонування економіки. Сукупність ризиків і загроз економічній безпеці держави потребує комплексного аналізу й управління ними з метою мінімізації їхнього впливу та забезпечення стабільного розвитку економічної системи, що передусім передбачає необхідність здійснення діяльності територіальними підрозділами БЕБ України щодо їх виявлення й оцінки.

Встановлено, що виявлення ризиків і загроз економічній безпеці становить проактивний, урегульований нормативно-правовими приписами процес системного пошуку, ідентифікації та фіксації потенційних або реальних факторів у відповідних сферах суспільного життя, які можуть завдати шкоди економічним інтересам і стабільності держави, здійснюваний територіальними підрозділами БЕБ України шляхом моніторингу економічного середовища з використанням спеціальних індикаторів ризику (маркерів) та аналізу інформації з ключових інформаційних джерел з метою запобігання їх реалізації.

Оцінюванням ризиків і загроз економічній безпеці держави визнано нормативно регламентовану процедуру визначення рівня, причин, наслідків та прогнозування розвитку виявлених і потенційних ризиків та загроз, що здійснюється територіальними підрозділами БЕБ України шляхом їх якісного та кількісного аналізу з метою розроблення конкретних заходів їх мінімізації або усунення задля забезпечення стабільності функціонування сфери економіки, запобігання вчинення правопорушень у цій сфері та забезпечення національних економічних інтересів загалом. Причому якщо виявлення

ризиків і загроз економічній безпеці держави територіальними підрозділами БЕБ України – це пошук і фіксація можливих та наявних з них, то їх оцінювання передбачає глибинний аналіз для прийняття відповідних управлінських рішень.

Запропоновано мінімізацією ризиків і загроз економічній безпеці територіальними підрозділами БЕБ України розуміти нормативно регламентовану системну діяльність, засновану на застосуванні правових, організаційних та аналітичних інструментів, що спрямована на ідентифікацію, попередження й усунення чинників, що можуть завдати шкоди економічній безпеці держави, шляхом нормативного регулювання, впровадження аналітичних продуктів й оперативного реагування на вияви протиправної діяльності у сфері економіки. Серед основних способів мінімізації ризиків і загроз економічній безпеці держави вважаємо за доцільне назвати такі: надання практичних рекомендацій суб'єктам економічної діяльності щодо підвищення ефективності їх функціонування; підвищення ефективності нормотворчої діяльності шляхом подання пропозицій і рекомендацій у частині внесення змін до чинного національного законодавства, що регламентує питання запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки; формування аналітичних продуктів для структурних підрозділів БЕБ України; використання інших адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки (блокування схем незаконного відшкодування ПДВ, корекція процедур державних закупівель, використання профілів ризиків тощо).

Наголошено, причинами й умовами, які зумовлюють вчинення правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України, є комплекс соціальних, економічних, правових та організаційних факторів, що сприяють виникненню та поширенню правопорушень у сфері функціонування економіки, повноваженнями щодо реагування на які наділені територіальні підрозділи БЕБ України. Ці фактори вивчають з метою їх

мінімізації та за можливості повної нейтралізації, а також для попередження нових протиправних діянь у сфері публічних фінансів, оподаткування, державних закупівель, фінансового моніторингу тощо. Саме задля цього й здійснюється інформаційно-пошукова та аналітично-інформаційна робота територіальних підрозділів БЕБ України, у процесі якої виявляються і як наслідок усуваються причини та умови вчинення правопорушень у сфері функціонування економіки.

Наголошено, що інформаційно-пошукова й аналітично-інформаційна робота територіальних підрозділів БЕБ України тісно взаємопов'язана й слугує запорукою ефективного виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень у сфері функціонування економіки.

Інформаційно-пошуковою роботою в межах виявлення та усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України, визнано визначену на нормативно-правовому рівні комплексну діяльність, спрямовану на оперативний збір, систематизацію й аналіз відповідної інформації для ідентифікації соціальних, економічних, правових та організаційних факторів, які обумовлюють або сприяють виникненню й поширенню правопорушень у сфері функціонування економіки. Результати цієї роботи слугують основою для подальших заходів із мінімізації чи нейтралізації негативних чинників і попередження нових протиправних діянь, а також забезпечують ефективне реагування територіальних підрозділів БЕБ України згідно з їх повноваженнями.

З'ясовано, що аналітично-інформаційною роботою з метою виявлення та усунення причин і умов, які сприяють вчиненню правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України, є сукупність передбачених законодавством організаційних, інформаційно-аналітичних і управлінських дій, спрямованих на системний збір, обробку, аналіз та оцінку інформації про ризики й загрози у сфері функціонування економіки, розроблення та впровадження аналітичних продуктів й управлінських рішень

з метою забезпечення ефективного запобігання, виявлення та нейтралізації правопорушень, що загрожують економічній безпеці держави.

Доведено, що взаємодією територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки слід вважати визначену приписами чинного законодавства спільну, погоджену за часом і місцем діяльність територіальних підрозділів БЕБ України та інших правоохоронних органів, яка реалізується шляхом узгодження зусиль, об'єднання наявних ресурсів, засобів, методів і повноважень з чітким визначенням прав, обов'язків і відповідальності кожної зі сторін, з метою ефективного попередження, виявлення й припинення правопорушень у сфері функціонування економіки, забезпечення економічної безпеки держави, а також дотримання законності у сфері функціонування економічного сектору держави.

З огляду на складність суспільних відносин у сфері функціонування економіки, забезпечення національних економічних інтересів, констатовано, що взаємодія територіальних підрозділів БЕБ України відбувається зі значною кількістю правоохоронних органів, відповідальних за окремі напрями забезпечення економічної безпеки. Серед таких правоохоронних органів слід назвати: Міністерство внутрішніх справ, Офіс Генерального прокурора, Службу безпеки України, Державне бюро розслідувань України, Національну поліцію України, Державну аудиторську службу України, Державну службу фінансового моніторингу України, Державну податкову службу України, Державну митну службу України, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів тощо. Причому йдеться також про міжнародні правоохоронні організації, з якими активно взаємодіють територіальні підрозділи БЕБ України з питань запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки держави.

Зауважено, що взаємодія територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у

сфері функціонування економіки відбувається за багатьма напрямками: інформаційна взаємодія, що передбачає налагодження доступу та подальше використання інформаційних систем, реєстрів, баз даних тощо, а також спільний обмін необхідною інформацією; надання рекомендацій правоохоронним органам щодо усунення ризиків і загроз вчинення правопорушень у сфері функціонування економічної безпеки; проведення спільних операцій, оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій; залучення фахівців правоохоронних органів до здійснення досудового розслідування правопорушень у сфері функціонування економіки; надання правоохоронними органами матеріалів, необхідних для розслідування правопорушень у сфері функціонування економіки; проведення спільних робочих зустрічей, нарад, семінарів, тренінгів тощо; здійснення нормативного забезпечення діяльності щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки; обмін досвідом з питань запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, забезпечення економічної безпеки загалом.

РОЗДІЛ 3
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ УПРАВЛІНЬ
БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ
ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ

3.1. Критерії оцінювання діяльності територіальних управлінь
Бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням
у сфері функціонування економіки

У попередніх розділах ми вже звертали увагу на те, що запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки потребує від влади належним чином врегульованої та організованої діяльності, спрямованої проти широкого спектру правових деліктів різного ступеня суспільної небезпеки у сфері економіки. Причому власне факт практичної реалізації державою відповідних активних дій не викликає сумнівів. Адже в Україні створено цілу низку правоохоронних органів і суб'єктів забезпечення правопорядку, зокрема тих, що зосереджені на сфері економіки. Серед них органом виконавчої влади, на який безпосередньо покладено «завдання щодо протидії правопорушенням, які посягають на функціонування економіки держави» [125], визначено Бюро економічної безпеки України. Своєю чергою його територіальні управління є територіальними органами БЕБ, які йому підпорядковані та забезпечують «реалізацію повноважень БЕБ на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці» [144]. Отже, відповідно до свого призначення та компетенції, територіальні управління БЕБ мають здійснювати запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки.

Проте власне факт наявності певних дій ще не засвідчує ані їх ефективність, ані їх якість, рівень досягнутих результатів або загальну успішність реалізації. З цього випливає питання стосовно того, як зрозуміти, чи є означена діяльність справді успішною з точки зору задоволення потреб суспільства й держави щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки.

Зазначене питання передусім стосується точності й методології оцінювання. І воно не нове, адже необхідність його вирішення так чи інакше постає під час розгляду досягнень кожного державно-владного органу. Крім того, з такою самою потребою стикаються й інші суб'єкти, незалежно від підпорядкування, форми власності чи сфери діяльності. Таким чином, розв'язання проблеми адекватного оцінювання досягнутих результатів становить одну з важливих складових управління загалом.

Варто зазначити, що оцінювання в контексті адміністративно-управлінської діяльності має свої особливості, які роблять його методологічну організацію навіть дещо складнішою, ніж провадження оцінювання в інших сферах практики та пізнання. Наприклад, Д. Денищук з цього приводу зазначає: «Специфіка управлінської діяльності полягає в продукуванні управлінських рішень. Особливість цієї діяльності виявляється в тому, що перевірити “правильність” прийнятих адміністративних рішень вкрай складно не лише на етапі їх прийняття, а й після їх реалізації. Справа в тому, що приймаючи управлінське рішення, відповідні владні суб'єкти орієнтуються передусім не на об'єктивні закономірності (які існують, наприклад, у фізиці або хімії та в межах цих наук називаються законами), а на суб'єктивне сприйняття ситуації та різні обґрунтування прогнозів. Причому вже прийняте рішення виключає можливість перевірки результатів всіх інших варіантів дій» [38, с. 69].

Тобто отримані недостатньо високі показники можуть бути не проблемою виконання, а методологічним управлінським прорахунком або обмеженням обраної моделі, теорії чи підходу, зміни умов їх застосування. У

такому випадку навіть наявність якісного встановленого еталону чи індикатора оцінювання насправді ніяк не допоможе досягнути бажаного рівня здобутків. Причому власне оцінювання перетвориться на суто механічну процедуру фіксування статистики. Отже, обрання належного «критерію» оцінювання надважливе ще на етапі обрання цілі та постановки завдання.

Наразі існує декілька варіантів щодо практики розв'язання означеної проблеми. Перший передбачає пошук, формування або навіть докорінну зміну наявної парадигми, яка застосовується в роботі. Тобто від суб'єкта управління вимагається обрання панівної робочої концепції таким чином, щоб забезпечити точний збіг між максимально чітко визначеним бажаним результатом і найефективнішими умовами його досягнення.

Доречний приклад реалізації означеного підходу, на нашу думку, обґрунтовує у своїх дослідженнях А. Стрижак. Наведена інформація стосується напрацювань шведського парламенту. Останній 1997 року ухвалив довгострокову стратегію безпеки дорожнього руху Vision Zero. Її завдання полягає в тому, щоб ніхто не загинув, чи не отримав серйозні травми внаслідок ДТП. Наразі Vision Zero – це етична позиція, яка стверджує, що людські помилки (неминучі), але вони не повинні мати фатальних наслідків. Упровадження нової концепції призвело до того, що усвідомлення відповідальності за безпеку дорожнього руху поширюється, окрім користувача дорожнього руху, також на всіх тих, хто причетний до управління, проектування та навантаження транспортної системи [204, с. 296; 236], що в сукупності згодом забезпечило досягнення якісно нових результатів дорожньої безпеки.

Другий підхід, який наразі застосовується під час оцінки діяльності багатьох державних органів, передбачає не стільки порівняння досягнень із бажаним еталоном, скільки реалізує постійне, або періодичне відслідковування динаміки заздалегідь визначених показників. У контексті його застосування ідеться про накопичення статистичних даних та їх

зіставленні з попереднім звітним періодом. У цьому випадку саме відсутність позитивної динаміки, а не кількісні показники, є підставою незадовільної оцінки.

Застосування обох зазначених підходів щодо БЕБ, на наш погляд, має свої особливості та обмеження, які зумовлені об'єктивними обставинами. Бюро економічної безпеки України є порівняно молодого державною структурою, становлення якої прийшлося на складний період повномасштабного воєнного російського вторгнення, а отже, стандартний прийом оцінювання діяльності, який передбачає порівняння досягнень із попереднім звітним періодом, застосовувати до територіальних управлінь БЕБ буде не зовсім коректно. Адже попри те, що певна статистика результатів діяльності вже напрацьована, представлені дані мають свою специфіку.

Так, наразі Звіти про діяльність БЕБ, видані відповідно до ст. 35 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», з даними за 2022-й [47], 2023-й [48] та 2024-й [49] роки, демонструють показники діяльності БЕБ загалом, а не відомості в розрізі щодо окремих територіальних управлінь.

Водночас у Положенні про територіальні управління Бюро економічної безпеки України чітко зазначено, що «4. Територіальне управління відповідно до покладених на нього завдань: ... 28) інформує суспільство про результати своєї діяльності шляхом висвітлення їх на офіційному вебсайті територіального управління ...; (а) 9. Керівник територіального управління: ... 17) звітує Директору БЕБ про результати діяльності територіального управління» [144].

У цьому контексті варто звернути увагу на особливості створення територіальних управлінь. Так, Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» було прийнято 28 січня 2021 року [125], а набрання чинності цим актом відбулося 25 березня 2021 року [189]. Проте створення нормативно-правової основи для практичної організації територіальних управлінь БЕБ, на наш погляд, варто пов'язувати з іншою датою – 21 січня

2022 року, яка відбулася майже через рік після видання названого Закону. Адже саме цією датою, відповідно до ст. 21 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», ст. 14 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», п. 14 Положення про Бюро економічної безпеки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 жовтня 2021 року № 1068, з метою забезпечення належної роботи територіальних управлінь [144], БЕБ було видано наказ № 14 «Про затвердження Положення про територіальні управління Бюро економічної безпеки України». Цей наказ було зареєстровано в Міністерстві юстиції України 3 лютого 2022 року за № 133/37469.

На сьогодні сформовані та функціонують загалом дев'ять територіальних управлінь БЕБ (ТУ БЕБ). Їх розміщення та компетенція визначені відповідно до адміністративного устрою України (тобто розподіляються за окремими областями, виняток становить місто Київ, у якому наявне власне ТУ БЕБ). Причому територіальні управління представлені на території України нерівномірно, а саме функціонують: ТУ БЕБ у Вінницькій області; ТУ БЕБ у Волинській області; ТУ БЕБ у м. Києві; ТУ БЕБ у Київській області; ТУ БЕБ у Закарпатській області; ТУ БЕБ у Львівській області; ТУ БЕБ в Одеській області; ТУ БЕБ у Полтавській області; ТУ БЕБ у Чернівецькій області [18]. Тобто на східній лівобережній Україні діє лише одне територіальне управління (Полтавське). З різною щільністю покрито територіальними управліннями БЕБ також й області центральної та західної України.

Звіт про діяльність БЕБ за 2024 рік наводить такі дані про кадровий потенціал та укомплектованість цього органу загалом: фактична чисельність працівників БЕБ станом на 1 січня 2025 року становила 1224 працівники (центральный апарат – 533 особи; територіальні управління БЕБ – 691 особа). Станом на 1 січня 2024 року чисельність працівників БЕБ становила 1059 працівників. Порівняно з минулим роком фактична чисельність працівників БЕБ зросла на 165 працівників. Рівень укомплектованості БЕБ станом на

1 січня 2025 року становить 30,6 % (станом на 1 січня 2024 року – 26,5 %) [49, с. 65]. Отже, показник приросту кількості персоналу (щодо укомплектування БЕБ загалом) за 2024 рік становить близько 5 %. Таким чином, у сукупності наведені показники свідчать не лише про неповний штат, а й про уповільнення темпів комплектування структури ТУ БЕБ.

Наразі сайти територіальних управлінь БЕБ містять більш детальні відомості про кількісний склад власного персоналу та завершені конкурсні відбори. Також на сайтах розміщено відомості про діяльність ТУ БЕБ, їх поточні (квартальні) плани роботи та Звіти про виконання. Так, відповідні звіти за 2024-й рік мають 7 територіальних управлінь БЕБ; за 2023–2024 роки лише одне – ТУ БЕБ у Полтавській області; звіти щодо діяльності двох територіальних управлінь БЕБ (у Вінницькій та Львівській областях) взагалі у відповідних частинах сайтів не розміщені.

Загалом викладені дані свідчать про: недостатню укомплектованість штату БЕБ; неповну структуру БЕБ щодо функціонуючих територіальних управлінь; а також відсутність реальної накопиченої статистики, придатної для якісного порівняння показників роботи всіх територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України, як самих із собою, так і один з одним. Своєю чергою означені факти підтверджують висновки щодо значних ускладнень оцінювання діяльності ТУ БЕБ із «запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки» з позицій виявлення динаміки кількісних показників функціонування цих суб'єктів.

Повертаючись до другої схеми оцінювання успішності діяльності, звернемо увагу на те, що вона вимагає обґрунтованої логічної й методологічної відповідності між заявленою метою, способом її досягнення та індикатором очікуваного результату. Причому опис бажаних досягнень має бути чітко конкретизованим незалежно від того, якісний це показник чи кількісний. Так, наведений вище приклад щодо «Vision Zero» виносить основний критерій оцінювання безпосередньо в назву концепції – «Бачення нуль». Причому «нуль» у цьому випадку є не кількісним, а саме якісним

«критерієм». Але досягнення такого результату щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки вочевидь є неможливим. Такі завищені вимоги законодавство й не декларує. Проте в такому разі логічним буде очікувати на закріплення в чинних нормативно-правових актах принаймні «критеріїв», «еталонів», «стандартів», «індикаторів» або інших «показників», які можна використовувати для оцінки досягнень ТУ БЕБ. З огляду на зазначене, спробуємо проаналізувати відповідне законодавство стосовно згадування перелічених категорій.

Так, на сьогодні наказ БЕБ, від 21 січня 2022 року № 14 існує в редакції наказу № 119, виданого Бюро економічної безпеки України від 20 квітня 2023 року. Водночас, попри внесені зміни, чинне Положення про територіальні управління Бюро економічної безпеки України, як і на момент свого видання, містить структуру з дев'яти пунктів, у яких визначено: правовий статус територіальних управлінь БЕБ (п. 1); нормативно-правову основу діяльності територіальних управлінь БЕБ (п. 2); завдання територіальних управлінь БЕБ (п. 3); компетенцію територіальних управлінь БЕБ (п. 4–6); відомості про особливості правового статусу керівника територіального управління БЕБ (п. 7); діяльність заступників керівника територіального управління БЕБ (п. 8); компетенцію керівника територіального управління БЕБ (п. 9). Структура чинного Положення про територіальні управління БЕБ, окремих пунктів щодо «критеріїв» оцінки діяльності ТУ БЕБ не містить.

Це Положення не містить також і слів «критерій», «еталон», «стандарт», «індикатор» або «показник». Слово «результат» зустрічається в означеному акті двічі. Обидві згадки вже були процитовані вище. У них ідеться про інформування суспільства та звітування директору БЕБ. Отже, чітко закріплених критеріїв оцінки діяльності територіальних управлінь БЕБ у Положенні немає, а будувати розмірковування про відповідні «критерії» наразі можна виключно виходячи зі змісту п. 3 цього акта, у якому закріплено завдання ТУ БЕБ.

Для пошуку відповідних «критеріїв» оцінки варто розглянути й інші нормативно-правові акти більшої юридичної сили. Так, у Положенні про Бюро економічної безпеки України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 6 жовтня 2021 року № 1068, слово «критерій» не використовується жодного разу. Проте в чинному Законі України «Про Бюро економічної безпеки України» слово «критерій» у різних відмінках зустрічається 22 рази.

Зокрема, про критерії йдеться в ст. 12 Закону України «Про БЕБ України» – «Застосування ризик-орієнтованого підходу». Згідно з ч. 2 цієї статті, «*критерії* ризику, що використовуються під час застосування ризик-орієнтованого підходу, поділяються на *критерії*, пов'язані з правопорушником, характером і видом протиправної дії, галузевими особливостями системних кримінальних явищ, фінансовими втратами держави від оптимізації сплати податків тощо. *Критерії* ризиків визначаються Бюро економічної безпеки України самостійно» [125].

Наведена цитата цікава одразу з двох причин. По-перше, вона переконливо доводить, що згадування критеріїв ще не свідчить про те, що ці критерії слугують саме для оцінки роботи БЕБ, або його територіальних управлінь. По-друге, у цьому випадку зазначені критерії взагалі не призначені для оцінювання як такого. Натомість вони фактично становлять певну класифікацію необхідну для організації подальшої роботи БЕБ. Слід зауважити, що запропонована класифікація не є вичерпною, що забезпечує БЕБ можливості її самостійного творчого використання у власній практиці.

Наступне згадування «критеріїв» міститься в ст. 15 Закону про БЕБ – «Порядок призначення та звільнення Директора Бюро економічної безпеки України». У зазначеній статті здебільшого йдеться про «критерії» доброчесності та професійної компетентності, які використовуються під час добору на посаду Директора Бюро. Такий саме контекст застосування слова «критерій» характерний і для ст. 19 Закону про БЕБ – «Працівники Бюро економічної безпеки України».

Найбільш цікавим для нашого дослідження є закріплення критеріїв у ст. 35 вказаного Закону – «Контроль за діяльністю Бюро економічної безпеки України та його підзвітність». У ч. 6 зазначеної статті, зокрема, ідеться: «Комісія з проведення оцінювання затверджує та оприлюднює *критерії* і методику проведення оцінювання ефективності діяльності Бюро економічної безпеки України виходячи із завдань, покладених на Бюро відповідно до цього Закону, у тому числі *критерії* визнання неналежним виконання обов’язків Директором Бюро економічної безпеки України та *критерії* неефективності діяльності Бюро економічної безпеки України» [125]. Отже, як і в попередньому випадку, про критерії законодавець згадує не як конкретний «інструмент» оцінювання, а як «засіб» класифікування.

Слушне пояснення розбіжностей між категоріями «інструмент» та «засіб» наводить, наприклад, III Gemini. Спираючись на узагальнені штучним інтелектом дані, «інструментом варто вважати конкретний об’єкт або пристрій, який *використовується для виконання дії*, тоді як засіб – це більш загальне поняття, що може означати спосіб, метод або сукупність інструментів, які *застосовуються для досягнення певної мети*». Відповідно до цієї логіки можна стверджувати, що Закон наводить не готову еталонну норму критерію, а пропонує лише класифікацію критеріїв, відповідно до якої має виводитись еталонне значення певного показника оцінювання.

Ще одним цікавим спостереженням, яке витікає з наведених відомостей, є те, що законодавець пропонує використовувати для оцінки діяльності БЕБ не критерії ефективності, тобто свідчення досягнень, а критерії неефективності роботи Бюро. У такий спосіб законодавець фактично підтверджує неможливість попередження всіх правопорушень у сфері функціонування економіки, або ж погоджується з тим фактом, що кількість таких правопорушень подекуди взагалі може втрачати прямий зв’язок із показниками діяльності БЕБ (внаслідок різноманітних об’єктивних причин, таких як недосконалість статистики, зміни законодавства, вплив воєнних дій на криміногенну ситуацію на певній території тощо).

З наведеної вище цитати також випливає, що суб'єктами створення критеріїв можуть бути різні визначені законодавством особи. Відтак, на формування деяких «критеріїв», пов'язаних із діяльністю БЕБ, безпосередньо Бюро не має жодного впливу. Крім того, оскільки робота БЕБ вочевидь повинна оцінюватися за попередній період, а відповідні критерії та методику оцінювання (аудиту) має затверджувати Комісія, яка згідно із Законом створюється вже після цього періоду, виникає певна логічна невідповідність. Адже постає питання стосовно того, як можна досягти бажаного результату, якщо немає завчасно заданого чіткого опису того, чого маєш досягти.

Узагальнюючи викладене, можна констатувати такі вихідні положення дослідження.

По-перше, наявність заздалегідь чітко та методологічно якісно сформовані критерії оцінювання успішності діяльності й виконуваних завдань не лише забезпечують необхідну інформацію для прийняття подальших управлінських рішень, а й позитивно впливають на поточну діяльність, спонукаючи виконавця до належної активності.

По-друге, чинне національне законодавство щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки оперує категорією «критерії» передусім у значенні «засоби» класифікації, а не «інструменти» оцінювання. Таким чином, поняття «критерій» є багатозначним, а його зміст потребує розкриття й уточнення.

По-третє, визначення та застосування критеріїв оцінювання безпосередньо залежить від мети певної діяльності та умов, за яких ця діяльність реалізується. Зважаючи на те, що одне та інше може змінюватись відповідно до ситуації, виникає потенційна можливість збігу обставин, за яких «критерій» оцінювання може бути змінений, або навіть сформований вже після здійснення певних робіт. Проте, попри очевидну логічну заплутаність такого підходу, означений варіант застосування критеріїв оцінювання ніяк не зменшує їх цінності для прийняття подальших управлінських рішень. Крім того, інколи він є необхідним для забезпечення

адекватного управлінського реагування на зміну реальних оточуючих обставин.

По-четверте, критерії оцінювання діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки мають ускладнення щодо реалізації обох, найбільш активно застосовуваних підходів оцінювання. У межах методологічної моделі, яка передбачає встановлення чіткої відповідності між наявною метою та чітко вимірюваним критерієм як інструментом оцінки її досягнення, виявляється, що в чинному національному законодавстві перелік таких критеріїв для територіальних управлінь БЕБ відсутній. Крім того, законодавство залишає відкритими питання: хто, як та коли має такі критерії сформувати та в якому вигляді їх закріпити? Щодо іншої моделі – застосування критеріїв оцінки, заснованій на порівнянні динаміки показників діяльності, то для територіальних управлінь БЕБ вона на сьогодні з об'єктивних причин здебільшого ускладнена або недоступна.

З огляді на викладене, можна стверджувати, що на сучасному етапі розвитку, коли активно продовжується становлення та розбудова Бюро економічної безпеки України, визначення критеріїв оцінювання діяльності територіальних управлінь БЕБ становить не лише наукову, а й практичну проблему, розв'язання якої необхідне для успішного подальшого інституційно-функціонального вдосконалення БЕБ.

Слід зазначити, що питанню формування критеріїв оцінювання діяльності різних державних органів присвячували свої роботи не лише правники-адміністративісти, а й учені з інших галузей знань (економісти, дослідники у сфері управління тощо), а також практики, посадовці, політики й закордонні консультанти, зокрема з міжнародних організацій, які надають свою допомогу Україні на її шляху до вступу в ЄС.

Проблематика визначення критеріїв у різних сферах діяльності слугувала предметом вивчення таких учених, як С. Альперт, В. Антонов, І. Артим, О. Бандурка, М. Біденко, А. Бова, Ю. Больбіт, М. Вавринчук,

В. Василенко, І. Вернидубов, А. Гура, В. Гусаров, О. Джафарова, В. Долежан, О. Дрозд, А. Єфремов, В. Кінзбурська, О. Князюк, Є. Кобко, Ю. Ковбасюк, В. Коломієць, А. Кондратьєв, Є. Крапивін, С. Лапта, О. Линдюк, О. Литвинов, О. Мажула, М. Мичко, О. Музичук, В. Олуйко, А. Полянський, С. Пономарьов, Ю. Почепцов, Л. Приходченко, О. Рєзнік, М. Руденко, В. Сапунков, Г. Ситник, В. Тацій, О. Толочко, В. Трощинський, В. Черней, М. Чеховська, С. Шатрава, П. Шумський, В. Ярема та ін.

У контексті цього дослідження корисними були такі сучасні науково-інформаційні матеріали, як наукова стаття «Критерії оцінювання ефективності взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів» (А. Стеблянко; 2020 рік) [202]; дисертація «Адміністративно-правові засади оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки України» (Н. Андрійченко; 2020 рік) [7]; офіційний документ планування «Стратегія інституційного розвитку Бюро економічної безпеки України до 2027 року» (Бюро економічної безпеки України; 2024 рік) [152]; дисертація «Адміністративно-правові інструменти забезпечення економічної безпеки в Україні» (О. Першин; 2025 рік) [114] тощо.

Попри важливість проблематики визначення критеріїв оцінювання діяльності територіальних управлінь БЕБ щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, системні та поглиблені дослідження в цьому напрямі фактично не проводились. Причиною такого стану справ є порівняно молодий вік власне Бюро економічної безпеки України та відсутність укомплектованої структури його територіальних управлінь.

Водночас значення окресленої проблеми наразі більш широке, ніж діяльність виключно БЕБ. Так, одним із завдань у сфері фінансової безпеки держави, визначених Стратегією економічної безпеки України на період до 2025 року, є «розбудова ефективної моделі боротьби зі злочинами в

економічній сфері шляхом забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України» [167]. Цілком закономірно, що належне забезпечення діяльності БЕБ навряд чи досягне високої ефективності без чіткого визначення критеріїв успішності її здійснення, адже буде незрозумілим, що саме необхідно забезпечувати.

Водночас і власне БЕБ у Стратегії інституційного розвитку Бюро економічної безпеки України до 2027 року наголошує на необхідності розроблення окремих критеріїв оцінки.

Про початок БЕБ робіт над виробленням зазначеної Стратегії наприкінці липня 2022 року повідомив Кабінет Міністрів України. КМУ зазначає, що в процесі підготовки акта були проведені стратегічні сесії зі співробітниками структурних підрозділів БЕБ, залучено до взаємодії секторальну робочу групу (яка діяла з метою забезпечення системного підходу до реалізації реформи в секторі економічної безпеки України ще із червня 2022 року), під час напрацювань було заплановано створення відповідної дорожньої карти, здійснювалися обговорення ініціатив з міжнародними партнерами для активного залучення донорської підтримки й ефективного планування фінансування. Виконання напрацьованих документів мало постійно моніторитися та корегуватися з огляду на нові ризики й зміни зовнішніх обставин і глобальні тренди. На думку фахівців Бюро, за сприяння міжнародних партнерів, БЕБ здатне запровадити системний підхід у превенції та боротьбі з економічними правопорушеннями. Робота над виробленням Стратегії є першою складовою вибудовування співпраці з міжнародними партнерами на засадах стабільності, відповідальності, прогнозованості й ефективності [210].

Напрацювання Стратегії тривало близько півтора року. 1 січня 2024 року Бюро економічної безпеки України власним наказом № 1 затвердило фінальний документ щодо реалізації подальшого інституційного розвитку БЕБ.

Серед стратегічних ініціатив інституційного розвитку БЕБ закріплена й така ціль функціонального забезпечення діяльності БЕБ, як розроблення комплексу критеріїв та кваліфікаційних вимог до аналітиків і детективів на основі найкращих європейських та світових практик. Крім того, механізмом реалізації Стратегії також передбачено розроблення критеріїв оцінювання ефективності діяльності та контролю відповідно до визначених законодавством напрямів і внутрішніх індикаторів. План відповідних дій затверджено наказом БЕБ на трирічний період до 2027 року [24; 152, с. 20].

Наведені відомості засвідчують, що успішність діяльності БЕБ є не лише питанням одного державного органу, а й безпосередньо пов'язана із більш масштабними категоріями та планами, такими як Стратегія економічної безпеки України; або міжнародні відносини (адже сприяння забезпеченню інвестиційної привабливості для міжнародних інвесторів є одним з пріоритетів БЕБ [152, с. 9]). З огляду на те, що формування критеріїв оцінювання діяльності ТУ БЕБ нині знаходиться на етапі розвитку, наведена особливість додає актуальності обраній нами темі дослідження.

Мета роботи полягає у виявленні специфіки критеріїв оцінювання діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки.

Предмет вивчення становлять адміністративно-правові норми, які регулюють критерії оцінювання діяльності ТУ БЕБ щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки.

У межах опрацювання проблемної ситуації слід визначити сутність змісту поняття «критерій»; схарактеризувати сучасний стан критеріїв оцінювання діяльності ТУ БЕБ щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки; на основі зроблених висновків запропонувати шляхи вдосконалення критеріїв оцінювання діяльності територіальних управлінь БЕБ на цьому етапі розвитку Бюро.

Для вивчення нормативно-правових актів і наукових джерел застосовано метод неформалізованого (традиційного) аналізу документів [23].

Вивчення критеріїв оцінювання має зводитись до двох напрямів, а саме: визначення змісту цього поняття та власне виявлення критеріїв, що безпосередньо застосовуються для оцінки.

Почнемо з розгляду сутності поняття «критерій». Так, національне законодавство має понад півсотні різноманітних нормативно закріплених термінів, до складу яких входить вказане слово. Ідеться про такі терміни, як «критерій ризику», «критерій пошуку», «критерії оцінки», «критерії безпеки», «критерії сталості», «критерії акредитації», «критерій граничного стану», «критерії класифікації посад», «критерії оцінки відповідності» тощо [186]. Проте оскільки жоден з них не міститься в сукупності тих нормативно-правових актів, якими безпосередньо регулюється діяльність БЕБ, усі вони мають у контексті нашого дослідження виключно інформаційну цінність.

Так, зміст терміна «критерій» визначено, наприклад, наказом Міністерства охорони здоров'я України в документі, що має назву «Критерії акредитації закладів охорони здоров'я». Згідно з цим документом, критерій – це показник, який обраховується у відсотках як співвідношення набраної закладом суми до максимально можливої суми балів під час оцінювання досягнення стандартів [74].

Отже, у межах тлумачення поняття «критерій» в наведеному визначенні використано такі структурні елементи: 1) ідентифікатор – пояснює сутність категорії «критерій» та засвідчує, що останній є показником; 2) зміст – вказує, яким чином визначається або створюється критерій; 3) призначення – вказує на те, для чого цей критерій використовується.

Ще одне визначення категорії «критерій» наведено, наприклад, у Порядку обліку об'єктів культурної спадщини, затвердженому наказом

Міністерства культури України. Прибравши зі змісту терміна складові, які стосуються специфіки його спрямування, отримаємо таке роз'яснення: «критерії – (це) сукупність ознак об'єкта ..., класифікації його за типами та видами, ..., яким він має відповідати для набуття (об'єктом певного) правового статусу...» [149].

Як і попередній розглянутий термін, наведене поняття закріплене на підзаконному рівні та має схожу структуру викладення: 1) ідентифікатор – ознака об'єкта; 2) зміст – відповідність ознаки встановленій класифікації; 3) призначення – слугує для присвоєння правового статусу.

Водночас у цьому контексті йдеться не про один критерій, а про оцінку сукупності ознак, наявність яких необхідна для прийняття певного управлінського рішення, що обґрунтовує здійснення відповідної адміністративної дії.

Водночас уже наведених даних достатньо для того, аби стверджувати, що критерії за своєю природою неуніверсальні, а розробляються для формалізації процесу прийняття рішень щодо окремих задач. Причому очевидно, що якщо такі задачі повторювані чи циклічні, то і «критерії» можуть використовуватись до того моменту, поки не зміняться умови застосування або кінцева мета. У такому разі питання щодо того, яка кількість «критеріїв» потрібна для прийняття одного управлінського рішення та як часто такі «критерії» мають уточнюватися, залишаються відкритими.

Різноманітність сфер застосування «критеріїв» оцінки обумовлює доцільність з'ясування загальнонаукового тлумачення цієї категорії. З цього приводу укладачі «Великої української енциклопедії» стверджують, що критерій – це «ознака (властивість, правило), за якою оцінюється певне явище, дія, ідея, виноситься рішення щодо їх відповідності / невідповідності заданим вимогам» [24].

Термін «критерій» має іншомовне походження. На цьому наголошує, наприклад, онлайн словник іншомовних слів В. Лук'янюка. Зокрема, у виданні зазначено, що слово «критерій» походить з грецької мови, де воно

означало «засіб судження». В українській мові слово «критерій» має такі значення: 1) мірило для визначення, оцінки предмета, явища; ознака, взята за основу класифікації; 2) критерій істини – мірило достовірності знань, їхньої відповідності об'єктивній дійсності [198].

Отже, словники та енциклопедії фактично підтверджують обґрунтовані нами вище положення щодо застосування критеріїв як підстав для прийняття певного рішення чи класифікування.

Причому фактично розглядаючи критерії як інструменти або засоби оцінки, загальнонаукові джерела розширюють пояснення сутності цієї категорії, визначаючи критерій як мірило, ознаку, властивість або правило. Таким чином, ураховуючи наведені тлумачення критерію як показника, індикатора, стандарту чи еталона, ми отримуємо доволі широкий перелік синонімічних, але не ідентичних за своїм значенням характеристик категорії «критерій».

Співвідносячи всі ці категорії між собою, можна констатувати, що далеко не кожна ознака, властивість, мірило чи показник є критерієм. Проте кожне правило, індикатор, стандарт та еталон становлять критерій. Останні хоча й викладені в різних формах, але мають одне й те саме кінцеве призначення – корегування певної діяльності. Таким чином, можна стверджувати, що категорія «критерій» є родовою для перелічених понять і як основна, вочевидь, не може визначатися через конструкти, які є похідними від неї.

Для перевірки наведених вище наших спостережень порівняємо їх також із деякими науковими розвідками, які спрямовані на вивчення сутності категорії «критерій», що були зроблені передусім у правоохоронній та безпековій сферах.

Так, О. Мажула в науковій статті «Критерізація економічної безпеки держави» зауважує, що критерій слугує параметром, за яким здійснюється добір показників, які зможуть досить точно схарактеризувати рівень і стан

економічної безпеки. Крім того, критерії не є статичними, а змінюються відповідно до умов [82, с. 127].

Наведене підтверджує сформульовані нами висновки, за винятком того, що О. Мажула ідентифікує категорію «критерій» як «параметр». По суті представлена цитата є однією із закономірних спроб представників наукового товариства розкрити сутність категорії «критерій».

Водночас у науковій літературі багато й інших прикладів щодо намагань визначити критерії оцінювання. Так, 2020 року, досліджуючи критерії оцінювання ефективності взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів, А. Стеблянюк пропонує класифікацію відповідних «критеріїв», відносячи до них: 1) зменшення частки латентної злочинності; 2) стан інформаційного забезпечення; 3) швидкість реагування фінансових установ на запит правоохоронних органів надати певну інформацію; 4) стан співробітництва з іншими суб'єктами системи протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом; 5) кількість складених обвинувальних актів; 6) економічний ефект; 7) громадська думка [202, с. 80].

Наведений перелік не лише наводить приклад наукового класифікування, а й демонструє, що кінцевий оцінюваний параметр є комплексним. Причому він може охоплювати такі елементи, які на перший погляд і не мають безпосереднього стосунку до оцінюваного результату, але без яких оцінка буде неповною. Так, у наведеному прикладі складовою оцінки «ефективності взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами» пропонується прийняти «громадську думку». Тобто значення надається параметру, який фактично не бере безпосередньої участі у формуванні оцінюваної діяльності, тобто не чинить на неї прямого впливу. Але висунутий параметр безперечно має тісний зв'язок з основною метою означеної діяльності, адже в кінцевому загальному підсумку громадськість є однією із зацікавлених сторін щодо належної організації названої взаємодії.

Зазначена особливість змушує замислитись щодо сутності оцінювання. З цього приводу, наприклад, О. Панова зазначає, що оцінювання є завершальною стадією будь-якого управлінського процесу. Фактично йдеться про інструмент, за допомогою якого можливо зіставити очікувані та реальні (отримані) результати, здійснити аналіз факторів і чинників, які позитивно чи негативно впливають на досягнення поставлених цілей, визначити ефективність заходів, проведених у межах реалізації управлінських рішень. Оцінювання дає змогу відповісти на низку важливих питань, зокрема зрозуміти, чи були виконані поставлені завдання, наскільки ефективним є здійснення конкретних запланованих заходів і наскільки стабільним буде результат [98, с. 378].

Загалом ми погоджуємось із викладеним, але з тим доповненням, що сприймаємо адміністративно-управлінську активність держави не як реалізацію окремих проєктів, а як постійну діяльність. У такому разі оцінювання є не лише завершальною стадією управлінського процесу, а й початковим моментом для обґрунтування рішень щодо подальших управлінських дій.

У контексті визначення критеріїв оцінки діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України все викладене доводить доцільність пошуку критеріїв у документах щодо планування та звітування ТУ БЕБ. Для відповідного аналізу розглянемо документи ТУ БЕБ у Полтавській області. Нагадаємо, що звітність саме цього територіального управління БЕБ наразі доступна за найбільш тривалий звітний період. Так, звітність ТУ БЕБ складається з поквартальних парних документів, а саме поточного плану роботи ТУ БЕБ на певний квартал та звіту про виконання поточного плану роботи ТУ БЕБ за квартал. Проаналізуємо зазначені документи за IV квартал 2024 року.

Структура поточного плану містить такі графи: 1) завдання; 2) захід; 3) строк виконання; 4) індикатор виконання; 5) відповідальний виконавець;

6) підстава. Водночас структура звіту складається із 5 граф: 1) завдання; 2) захід; 3) строк виконання; 4) індикатор виконання; 5) результат виконання.

Поточний план і відповідний звіт ТУ БЕБ у Полтавській області за IV квартал 2024 року містили по 14 завдань. Одразу зазначимо, що для зручності оцінювання означені завдання, як і окремі заходи, варто нумерувати, чого наразі не зроблено.

Звіт ТУ БЕБ у Полтавській області за IV квартал 2024 року містить такі завдання та індикатори до їх виконання:

Завдання: 1. Виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних. Індикатори: 1.1. Створено аналітичні продукти; 1.2. Створено інформаційні матеріали;

Завдання: 2. Складання аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів з метою підвищення ефективності прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки. Індикатори: 2.1. Направлено відповідні рекомендації;

Завдання: 3. Забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави. Індикатори: 3.1. Забезпечено розгляд заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення з дотриманням вимог законодавства; 3.2. Забезпечено відшкодування завданої шкоди; 3.3. Забезпечено виявлення, розкриття розслідування кримінальних правопорушень, здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ.

Завдання: 4. Забезпечення прозорості діяльності ТУ БЕБ. Індикатори: 4.1. Підготовлено та розміщено у медіа, на офіційному вебсайті БЕБ, у соціальних мережах та месенджерах інформацію про діяльність ТУ БЕБ; 4.2. Забезпечено проведення і участь керівництва та працівників ТУ БЕБ у заходах з організаціями та медіа; 4.3. Забезпечено функціонування та постійне оновлення розділу ТУ БЕБ на офіційному вебсайті БЕБ. Відповідну інформацію надіслано для оприлюднення.

Завдання: 5. Забезпечення гарантій незалежності БЕБ. Індикатори: 5.1. Затверджено кошторис та план асигнувань (за винятком надання кредитів з бюджету) загального фонду бюджету на 2024 рік, внесення необхідних змін до них протягом IV кварталу 2024 року (за потреби).

Завдання: 6. Здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації ТУ БЕБ. Індикатори: 6.1. Проведено роботи із створення власних серверних потужностей із безперебійним живленням, системою кондиціонування та вентиляцією; 6.2. Забезпечено доступ користувачів до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів і банків (баз) даних; 6.3. Створено робочі місця, які підключено до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів і банків (баз) даних, що необхідні для проведення аналітичної роботи; 6.4. Встановлено програмне забезпечення для виявлення кіберзагроз на кінцевих точках та антивірусного захисту.

Завдання: 7. Забезпечення ефективності функціонування діловодства в ТУ БЕБ. Індикатори: 7.1. Сформовано відповідні реєстри; 7.2. Здійснено звітування про план роботи ТУ БЕБ за III квартал 2024 року. Здійснено планування на I квартал 2025 року; 7.3. Проведено випереджувальний моніторинг стану виконання документів, надаються щотижневі звіти керівнику ТУ БЕБ про стан виконавської дисципліни.

Завдання: 8. Організація роботи із зверненнями громадян та запитами на отримання публічної інформації. Індикатори: 8.1. Забезпечено реєстрацію та контроль за виконанням звернень громадян та запитів на отримання публічної інформації.

Завдання: 9. Реалізація державної політики з питань управління персоналом у ТУ БЕБ. Індикатори: 9.1. Призначення працівників на посади державної служби та за трудовим договором; 9.2. Проведено моніторинг щодо стану виконання індивідуальних програм професійного розвитку; 9.3. Здійснено заходи щодо адаптації новопризначених працівників; 9.4. Визначення результатів виконання завдань державними службовцями у

2024 році, визначення завдань і ключових показників державним службовцям на 2025 рік, складання індивідуальних програм на 2025 рік;
9.5. Затвердження графіка відпусток працівників ТУ БЕБ на 2025 рік.

Завдання: 10. Організація та проведення публічних закупівель ТУ БЕБ.
Індикатори: 10.1. Забезпечено діяльність уповноважених осіб (забезпечено закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти згідно з наявною потребою структурних підрозділів ТУ БЕБ згідно з чинним законодавством).

Завдання: 11. Ведення складського обліку та забезпечення належного зберігання матеріальних цінностей. Індикатори: 11.1. Здійснено видачу матеріальних цінностей згідно потреб структурних підрозділів; 11.2. Підготовлено відомості на видачу матеріальних цінностей; 11.3. Підготовлено акти списання матеріальних цінностей.

Завдання: 12. Підготовка будівлі, у якій розташоване ТУ БЕБ, до опалювального періоду 2024–2025 років. Індикатори: 12.1. Проведено поточний ремонт газового обладнання котельні, здійснено технічне обслуговування контрольно-вимірювальних приладів.

Завдання: 13. Проведення річної інвентаризації. Індикатори: 13.1. Проведено перевірку наявності майна (господарських засобів) установи (зважуванням, переліком, обміром тощо), одержані результати порівняно з даними бухгалтерського обліку.

Завдання: 14. Забезпечення дотримання антикорупційного законодавства. Індикатори: 14.1. Підготовлено звіт про стан виконання антикорупційної програми БЕБ; 14.2. Підготовлено інформацію керівнику ТУ БЕБ щодо вжитих заходів з виявлення конфлікту інтересів та пропозицій щодо зовнішнього та внутрішнього врегулювання конфлікту інтересів [46].

Наявність одного або більше індикаторів виконання для кожного із завдань, безперечно, позитивно впливає на оцінювання виконання й структурування звітів. Варто також підкреслити, що більшість завдань мають кількісне вираження результатів (тобто конкретизованих показників), інколи навіть більше ніж в одній одиниці вимірювання. Наприклад, відповідно до

завдання 1 було створено 23 аналітичних продукти на суму виявлених ризиків 420,7 млн грн.

Узагальнені результати діяльності ТУ БЕБ відображаються у звітах БЕБ. Проте більшість перелічених індикаторів і показників, на наш погляд, самі по собі не є критеріями досягнення цілей БЕБ, адже вони свідчать про виконану роботу, але не дають змогу визначити, чи було досягнуто мету діяльності ТУ БЕБ або Бюро загалом. Отже, перелічені показники потребують додаткового аналізу щодо їх динаміки для того, щоб вони справді використовувались як «критерії». Таким чином, перелічені вище показники лише умовно можна вважати «критеріями» оцінки динаміки результативності БЕБ.

У чинному законодавстві міститься й інший перелік критеріїв ефективності діяльності Бюро економічної безпеки України. Так, постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2022 року № 1398 затверджено Порядок проведення незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності Бюро економічної безпеки. У цьому документі, зокрема, закріплено такі групи критеріїв оцінювання: «1) забезпечення незалежності БЕБ та надання йому необхідних ресурсів; 2) діяльність БЕБ з виявлення зон ризиків у сфері економіки, здійснення оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення; 3) діяльність БЕБ у сфері забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави; 4) діяльність БЕБ із збирання та аналізу інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому та діяльність з планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до підслідності БЕБ; 5) діяльність БЕБ з виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням і використанням міжнародної технічної допомоги; 6) діяльність БЕБ зі складення аналітичних висновків і

рекомендацій для державних органів з метою підвищення ефективності прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки; 7) управління та організаційна спроможність БЕБ» [151].

Кабінет Міністрів України стверджує, що зазначена постанова видана відповідно до ч. 6 ст. 35 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України». Проте вказана стаття відносить затвердження критеріїв та методики проведення оцінювання ефективності діяльності БЕБ до компетенції Комісії з проведення зовнішнього незалежного оцінювання (аудиту) ефективності діяльності БЕБ. Пояснити таку розбіжність можна тим, що наведений вище перелік критеріїв насправді становить класифікацію, яка не містить чітко визначених кількісних чи якісних показників, а лише визначає групи факторів, які мають бути оцінені.

Узагальнення викладеного вище засвідчує, що критерій оцінювання є невід'ємною передумовою виконання управлінської діяльності. Причому хоча призначення категорії «критерій» інтуїтивно зрозуміле, але практика унормування та застосування критеріїв наразі все ще недостатньо опрацьована як на рівні законодавства, так і у сфері науково-теоретичного пізнання й обґрунтування.

Результати дослідження особливостей критеріїв оцінювання діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки переконливо засвідчують, що критерії оцінювання є обов'язковими складовими будь-якої адміністративно-управлінської діяльності та становлять інструменти й засоби виведення (отримання) обґрунтованих висновків щодо наявної ситуації або досягнень, які потрібні для прийняття подальших зважених управлінських рішень. Основною властивістю критеріїв є їх зв'язок із заявленою метою діяльності чи завданням, а також релевантність актуальним потребам та умовам. Критерії можуть закріплюватись у нормативно-правових актах будь-якого ступеня юридичної сили. Найбільш придатними для визначення критеріїв визнано акти

планування: концептуальні, стратегічні, короткострокові або поточні. Критерії існують у таких формах: індикатор, стандарт, еталон, норма, вимога, правило тощо.

Найбільш доречним є науковий підхід до визначення категорії «критерії оцінки діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України» як комплексної багаторівневої системи якісних або кількісних конкретизованих показників досягнення бажаного результату або класифікації, яка відповідає та не суперечить критеріям оцінювання ефективності діяльності БЕБ, формується з урахуванням актуальних умов і завдань територіальних управлінь БЕБ та забезпечує можливість виведення обґрунтованих висновків щодо успішності діяльності територіальних управлінь БЕБ і прийняття на їх основі управлінських рішень.

Критерії оцінювання діяльності територіальних управлінь БЕБ відрізняються від критеріїв оцінювання діяльності Бюро економічної безпеки України загалом. Існування цієї розбіжності зумовлене наявністю різних процедур оцінювання для БЕБ та для територіальних управлінь Бюро. Крім того, критерії оцінювання діяльності БЕБ наразі існують у вигляді засобу класифікації ознак діяльності БЕБ, що закріплений Кабінетом Міністрів України в постанові «Про затвердження Порядку проведення незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності Бюро економічної безпеки». Натомість критерії оцінювання діяльності територіальних управлінь БЕБ формуються на рівні власне територіальних управлінь і закріплюються в їх поточних квартальних Планах.

З метою вдосконалення наявних критеріїв варто запропонувати:

- запровадити погодження поточних квартальних Планів роботи територіальних управлінь БЕБ з Бюро економічної безпеки України. Такий підхід здатен підвищити методологічну єдність формування системи критеріїв оцінювання на різних ієрархічних рівнях структури БЕБ.

- унормувати ініціативу Кабінету Міністрів України щодо закріплення Порядку проведення незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності

Бюро економічної безпеки шляхом внесення відповідних змін до ч. 6 ст. 35 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України».

3.2. Шляхи розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки в умовах дії правового режиму воєнного стану

Економічна безпека в умовах воєнного стану є важливим компонентом загальної обороноздатності України. В умовах суттєвої нестачі ресурсів кожна гривня, що знаходиться в державному бюджеті, має бути використана ефективно, саме так, як того потребує небезпечна, динамічна ситуація в країні. Вплив корумпованих і недобросовісних чиновників є катастрофічним для економіки навіть у мирний час, а в умовах воєнного стану він призводить до найгірших наслідків, адже зменшує обороноздатність країни. Саме цим визначається необхідність і важливість адміністративно-правового регулювання діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. В умовах дії правового режиму воєнного стану від їх роботи залежить фінансова спроможність української держави в контексті виконання всіх покладених на неї обов'язків перед народом України та міжнародними партнерами. Покращення роботи територіальних підрозділів БЕБ шляхом підвищення ефективності їх адміністративно-правового регулювання є одним з факторів, що може посилити обороноздатність країни.

Першим кроком у межах дослідження адміністративно-правового регулювання діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України є визначення юридичної сутності та особливостей функціонування такого типу регулювання, як механізм управління органами державної влади

загалом. Умовно його можна вважати складною управлінською процедурою, реалізація якої відбувається шляхом використання спеціального юридичного механізму, що базується на сукупності обов'язкових для виконання нормативно-правових актів. Мета цієї процедури – успішне й ефективне управління суспільними відносинами в тій чи іншій сфері. Звернемо увагу на визначення адміністративно-правового регулювання, яке пропонує С. Г. Стеценко. Так, науковець тлумачить його як сукупність правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права [76; 203, с. 63]. Учений визначає зазначений тип регулювання як інструмент, що функціонує виключно у сфері суспільних відносин адміністративного права. Така точка зору є досить обмеженою, оскільки регулювання вказаного типу охоплює набагато ширше коло суспільних відносин, ніж ті, що знаходяться в межах адміністративного права. Своєю чергою В. В. Загуменник адміністративно-правовим регулюванням пропонує розуміти цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових заходів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних і юридичних осіб нормального функціонування громадянського суспільства й держави [2; 76]. Він наголошує на значущості цілеспрямованого адміністративно-правового впливу на суспільні відносини з метою забезпечення нормального функціонування суспільства й держави, розглядаючи регулювання будь-яких суспільних відносин, що, на противагу точці зору С. Г. Стеценка, вирізняється більшим масштабом і шириною наукового погляду, а отже, чіткіше окреслює суть поняття адміністративно-правового регулювання в загальному значенні. Водночас кожен із зазначених вище вчених подає конструктивну точку зору стосовно сутності поняття регулювання вказаного типу, окремо деталізуючи різні його аспекти. Після ретельного їх вивчення можна дійти висновку, що наведені визначення окреслюють поняття цього типу регулювання близько до його фактичної суті.

Таким чином, наведені концепції можна визнати слушними та взяти за основу для подальшого проведення дослідження. У зазначеному контексті С. Т. Гончарук вважає, що механізм адміністративно-правового регулювання – це система адміністративно-правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері державного управління [16; 32, с. 23]. У цьому випадку вчений дещо звужує поняття адміністративно-правового регулювання, обмеживши його рамками лише регулювання суспільних відносин у сфері державного управління. З цим твердженням досить складно погодитися, оскільки адміністративно-правове регулювання в загальному значенні охоплює як сферу державного управління, так і регулювання суспільних відносин, що мають місце в функціонуванні приватного сектору. Варто зазначити, що всі зазначені вчені використовували категорію «адміністративно-правові засоби» з метою надання визначення правової сутності досліджуваного в даній роботі типу регулювання. Як було зауважено, поняття адміністративно-правових засобів є широко використовуваним у формуванні визначень адміністративно-правового регулювання, у зв'язку з чим науково доцільним буде надати цьому поняттю розгорнутого визначення. Згідно з позицією С. Г. Брателя, засоби адміністративно-правового регулювання слід визначити як специфічні прийоми регулювання суспільних відносин, які зафіксовані в адміністративно-правовій нормі, та засоби впливу на поведінку осіб. До таких засобів належать: можливість надання суб'єктам правових відносин суб'єктивних прав, зобов'язання та заборона [16, с. 94]. Тобто, на думку вченого, засоби адміністративно-правового регулювання – це сукупність суб'єктивних прав, зобов'язань і заборон, що використовуються для впливу на поведінку осіб, з метою отримання заздалегідь спланованого бажаного результату. Також дослідник чітко окреслив правові межі існування та процесуального застосування вказаних засобів, задані виключно в межах законодавства, згідно з яким регулюється той чи інший тип суспільних відносин [16, с. 94]. Підсумовуючи аналіз розглянутих дефініцій

адміністративно-правового регулювання без прив'язки до сфери регулювання, варто зазначити, що всі вони є досить вичерпними та близькими до фактичної правової суті цього механізму. Також усі розглянуті вище визначення розкривають різні його аспекти під різними ракурсами, а отже, їх можна вважати такими, які містять конкретику та наукову визначеність і водночас частково збігаються з нашою науковою точкою зору стосовно формулювання визначення вказаного типу регулювання.

Повертаючись до розглянутих тверджень С. Г. Стеценка та С. Т. Гончарука стосовно адміністративно-правового регулювання, які визначають його юридичну суть і завдання в загальному його значенні як систему прав, зобов'язань та заборон, варто зауважити, що така точка зору також корелює з нашим поглядом на це поняття. Водночас вона досить точно описує його процесуальну природу, окреслює перелік виконуваних за допомогою нього завдань, а отже, на неї можна частково спиратись у процесі подальшого більш глибокого й детального дослідження правової природи зазначеного типу регулювання. Заглиблюючись у специфіку контексту вказаного поняття, що обумовлене сферою суспільних відносин, стосовно якої здійснюється таке регулювання, проаналізуємо точку зору В. В. Сокурєнка щодо адміністративно-правового регулювання в більш вузькому контексті, а саме в межах регулювання суспільних відносин у сфері оборони держави від будь-яких неправомірних посягань на її суверенітет чи територіальну цілісність. Варто зауважити, що досліджуючи регулювання вказаного типу через призму саме такого типу суспільних відносин, а саме забезпечення захисту територіальної цілісності та суверенітету України, учений визначає вказаний правовий процес як «цілеспрямований упорядковувачий вплив на відносини, що виникають у сфері оборони, який здійснюється публічною адміністрацією шляхом застосування правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів тощо) і пов'язується із встановленням конкретних прав та обов'язків суб'єктів відповідних відносин» [200]. У своєму визначенні В. В. Сокурєнко

використовує термін «правові засоби», надаючи водночас частковий їх перелік з метою уточнення, як саме він розуміє вказаний вище термін. Попри те, що його точка зору в більш детальному контексті частково перегукується з поглядами вчених С. Г. Стеценка та С. Т. Гончарука, професор В. В. Сокурєнко уточнює у своєму визначенні, що такий тип регулювання у сфері публічних відносин щодо оборони України може здійснюватися виключно публічною адміністрацією. Тому така процедура залежно від сфери публічних відносин, що регулюються, матиме різних виконавців, і, як наслідок, використовуватимуться різні види правових засобів. Ураховуючи викладене, можна дійти висновку про те, що суспільні відносини, які регулюються, є визначальним фактором стосовно вибору типу правових заходів, які застосовуються в контексті адміністративно-правового регулювання, а також у визначенні кола осіб, що здійснюватимуть таке регулювання.

У межах наступного кроку цього дослідження розглянемо поняття адміністративно-правового регулювання через призму конкретно визначеної сфери публічних відносин, що регулюються, яка є безпосередньо предметом вивчення вказаної роботи так, як стосується роботи територіальних підрозділів правоохоронного органу України, які здійснюють свою діяльність в умовах правового режиму воєнного стану. До сфери відносин, що регулюється, та виконавців, які визначаються зумовленим фактором, також додається ще один особливий критерій, що певним чином впливає на специфіку регулювання, а саме вид правового режиму, що діє в державі на момент здійснення управління органом державної влади. Наприклад, ідеться про правовий режим військового стану, надзвичайну ситуацію в екологічній сфері чи у сфері охорони здоров'я тощо, або відсутність однієї з таких ситуацій. З огляду на викладене вище, доцільним і логічним у межах наукової послідовності здійснення цього дослідження буде вивчення адміністративно-правового регулювання саме правоохоронної системи. Так, С. Г. Братель у своїй науковій роботі схаактеризував вказане поняття як

«сукупність юридичних засобів, за допомогою яких забезпечується правовий вплив на суспільні відносини» [16]. Це визначення є загальним і не відображає особливості регулювання суспільних відносин саме в правоохоронній сфері. Адміністративно-правове регулювання правоохоронної діяльності можна визначити правовим механізмом управління суспільними відносинами в правоохоронній сфері, що реалізується уповноваженими на те органами державної влади шляхом використання спеціалізованих правових засобів. У досліджуваній сфері суспільних відносин найважливішою метою регулювання є спроможність правоохоронців здійснити необхідний правовий вплив на певних представників соціуму таким чином, щоб було можливо виконати поставлені завдання. Як наслідок можна дійти висновку, що адміністративно-правове регулювання правоохоронної сфери має налічувати широкий перелік засобів примусу такого вектора спрямованості й вагомості впливу, які є необхідними і достатніми для успішної реалізації покладених на правоохоронні органи повноважень.

У межах дослідження адміністративно-правового регулювання діяльності правоохоронних органів науковий інтерес становить аналіз визначення регулювання, поданого в роботі І. Городецької, що має здебільшого узагальнюючий характер, проте визначає певний перелік ознак адміністративно-правового регулювання. Дослідниця стверджує, що «використання логіко-семантичного аналізу й узагальнення наукових позицій щодо розуміння розглянутого поняття дозволяє виокремити в наведених вище визначеннях те спільне, що їх характеризує, а саме адміністративно-правове регулювання: 1) може визначатися як вплив (правовий, владний) на суспільні відносини, тобто дія (функціонування) прав; 2) здійснюється за допомогою комплексу засобів; 3) передбачає певну мету (досягнення цілей)» [34]. Сформулювавши тлумачення досліджуваного в цій праці типу регулювання, І. Городецька визначила його ознаки та систематизувала їх. Попри те, що всі вони містилися і в інших визначеннях вказаного терміна, які

було розглянуто вище, систематизований перелік ознак вказаного процесу в них не було виокремлено. Крім того, науковець надає лаконічні, але точні визначення кожній з приведених нею ознак, що фактично підбиває підсумки у формуванні наукової ясності стосовно вказаного типу регулювання.

З огляду на предмет дослідження нашої наукової роботи, доцільно визначити правову суть поняття адміністративно-правового регулювання Бюро економічної безпеки України в умовах дії правового режиму воєнного стану. Для об'єктивного та предметного формулювання зазначеного визначення варто передусім проаналізувати адміністративно-правові засади діяльності БЕБ, їх специфіку, обумовлену особливостями підслідності, правового режиму, що діє в країні в період сьогодення, сформулювати тлумачення власне БЕБ, встановити суть суспільних відносин, що регулюються, та здійснити інші необхідні кроки в межах представленого дослідження.

Визначення правової сутності Бюро економічної безпеки в чинному законодавстві представлене в ст. 1 Закону України «Про Бюро економічної безпеки» від 28 січня 2021 року, відповідно до якого воно є «центральною органом виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави» [125]. Таким чином, згідно з принципом причиново-наслідкового зв'язку, логічним є твердження про те, що адміністративне регулювання стосовно БЕБ відбувається саме у сфері суспільних відносин щодо протидії економічним правопорушенням. Аналізуючи завдання вказаного правоохоронного органу, варто розглянути норми ст. 4 профільного закону, що регулює напрями діяльності Бюро економічних розслідувань, згідно з якою вони полягають у: 1) виявленні зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних; 2) оцінюванні ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацюванні способів їх мінімізації та усунення; 3) наданні пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної

діяльності у сфері економіки; 4) забезпеченні економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави; 5) збиранні та аналізі інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначенні способів запобігання їх виникненню в майбутньому; 6) плануванні заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до його підслідності; 7) виявленні та розслідуванні правопорушень, пов'язаних з отриманням і використанням міжнародної технічної допомоги; 8) складанні аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів з метою підвищення ефективності прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки [125]. Успішне виконання такого широкого переліку завдань потребує наявності досить широких повноважень. Тому, відповідно до профільного Закону, Бюро економічної безпеки наділено спеціальним достатньо широким переліком повноважень. Серед них можна визначити такі: «1) здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування в межах передбаченої законом підслідності; 2) інформаційно-пошукова та аналітично-інформаційна робота з метою виявлення та усунення причин й умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Бюро економічної безпеки України; 3) інформаційна взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами судової влади, іншими державними органами, підприємствами, установами та організаціями, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями; 4) розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання за вчинення кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності; 5) збирання, оброблення та аналіз інформації щодо кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності; 6) залучення в межах компетенції у передбачений законодавством спосіб, зокрема на

договірних засадах, кваліфікованих спеціалістів та експертів, у тому числі іноземців; 7) здійснення міжнародного співробітництва з компетентними органами іноземних держав на підставі законів і міжнародних договорів України; 8) забезпечення роботи з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників Бюро економічної безпеки України; 9) формування аналітичних матеріалів з метою оцінювання загроз і ризиків вчинення (зростання кількості) кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності; 10) витребовування та одержання у встановленому законом порядку від інших правоохоронних і державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій інформації, необхідної для виконання повноважень Бюро економічної безпеки України; 11) ініціювання в компетентних органах іноземних держав розгляду справ про захист прав та інтересів держави з питань, що стосуються виконання обов'язків Бюро економічної безпеки України (за потреби Бюро має право залучати до такого розгляду експертів за відповідними напрямками); 12) приймання нормативно-правових актів з питань, що належать до компетенції Бюро економічної безпеки України; 13) звітування про свою діяльність у порядку, визначеному цим Законом, та інформування суспільства про результати своєї роботи; 14) укладання міжнародних договорів міжвідомчого характеру з відповідними органами іноземних держав; 15) у випадках, визначених законом, здійснення провадження в справах про адміністративні правопорушення, прийняття рішення про застосування адміністративних стягнень; 16) використання гласних і негласних штатних та позаштатних працівників на підставах і в порядку, встановлених законом, дотримуючись умов добровільності й конфіденційності таких відносин, матеріально та морально заохочує осіб, які надають допомогу в запобіганні, виявленні, припиненні та розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Бюро економічної безпеки України; 17) укладання договорів відповідального зберігання з підприємствами, установами, організаціями з метою зберігання речових

доказів, вилучених у процесі досудового розслідування, які потребують особливих умов зберігання; 18) здійснення інших повноважень, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України, цим Законом та іншими законами України» [125].

Повертаючись до аналізу сутності адміністративно-правового регулювання роботи територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки, окремо розглянемо механізм правового регулювання БЕБ цього типу. Він складається з широкого переліку нормативно-правових актів щодо функціонування досліджуваного органу державної влади. До них належать Конституція України, закони України «Про Бюро економічної безпеки України», «Про оперативно-розшукову діяльність», Кримінальний процесуальний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Податковий кодекс України, Бюджетний кодекс України, закони України «Про доступ до публічної інформації», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про статус народного депутата України», «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду», «Про банки і банківську діяльність», «Про державну таємницю», «Про запобігання корупції», «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про звернення громадян», «Про Національну поліцію», «Про очищення влади», «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про державну службу», «Про інформацію», постанови КМУ від 29 листопада 2022 року № 1333 «Про затвердження Положення про проходження служби особами, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України»; від 12 травня 2021 року № 510 «Про утворення Бюро економічної безпеки України»; від 6 жовтня 2021 року

№ 1068 «Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України»; від 12 грудня 2018 року № 1062 «Про затвердження Основних засад здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів та внесення змін до постанови КМУ від 28 вересня 2011 р. № 1001», від 18 серпня 2021 року № 872 «Питання Ради громадського контролю при Бюро економічної безпеки», від 27 грудня 2024 року № 1509 «Про затвердження Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки», розпорядження КМУ від 29 листопада 2024 року № 1183-р «Про затвердження персонального складу Ради громадського контролю при Бюро економічної безпеки», Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [195]. Безпосереднє управління Бюро економічної безпеки України належить до компетенції директора цього правоохоронного органу відповідно до ст. 16 Закону України «Про Бюро економічної безпеки», в якій це прямо визначено. Саме він є основним суб'єктом, що організовує, контролює та безпосередньо здійснює адміністративно-правове регулювання Бюро економічної безпеки. Від його професійності залежить робота як правоохоронного органу загалом, так і саме територіальних його підрозділів. Процес добору кандидатів на цю посаду вже є фактором, який тією чи іншою мірою визначає коефіцієнт корисної дії адміністративно-правового регулювання вказаного правоохоронного органу.

Згідно зі ст. 17 зазначеного вище Закону, директор Бюро економічної безпеки має певний перелік повноважень, а саме: «1) очолює Бюро економічної безпеки України та здійснює керівництво його діяльністю, забезпечує виконання покладених на нього завдань; 2) організовує роботу Бюро економічної безпеки України, визначає кількість заступників Директора Бюро економічної безпеки України та обов'язки першого заступника та заступників Директора Бюро економічної безпеки України; 3) координує і контролює діяльність центрального апарату та територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України; 4) затверджує структуру і штатну чисельність центрального апарату та територіальних управлінь Бюро

економічної безпеки України; 5) здійснює повноваження керівника державної служби в Бюро економічної безпеки України; 6) призначає на посади та звільняє з посад першого заступника та заступників Директора Бюро економічної безпеки України, інших працівників центрального апарату Бюро економічної безпеки України, керівників територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України та їх заступників; 7) застосовує дисциплінарні стягнення на осіб, які мають спеціальні звання центрального апарату Бюро економічної безпеки України, на підставі рішення дисциплінарної комісії; 8) визначає порядок заохочення осіб, які надають допомогу в запобіганні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Бюро економічної безпеки України; 9) визначає відповідно до законодавства в межах граничної чисельності переліки посад у центральному апараті та територіальних управліннях Бюро економічної безпеки України, що підлягають заміщенню особами, які мають спеціальні звання; 10) вносить на розгляд у визначеному законодавством порядку подання про відзначення державними нагородами України працівників Бюро економічної безпеки України; 11) встановлює порядок реєстрації, оброблення, зберігання та знищення відповідно до законодавства отриманої Бюро економічної безпеки України інформації, вживає заходів для запобігання несанкціонованому доступу до інформації з обмеженим доступом, а також забезпечує додержання законодавства про доступ до публічної інформації, розпорядником якої є Бюро економічної безпеки України; 12) в межах компетенції приймає рішення про заохочення та застосування дисциплінарних стягнень до свого першого заступника та заступників, керівників підрозділів центрального апарату та територіальних управлінь, їх заступників, інших працівників Бюро економічної безпеки України; 13) забезпечує охорону державної таємниці відповідно до вимог режиму секретності, кіберзахист, технічний та криптографічний захист інформації і здійснює контроль за його станом; 14) у встановленому законодавством порядку присвоює ранги державним службовцям Бюро

економічної безпеки України та спеціальні звання працівникам Бюро економічної безпеки України; 15) вносить на розгляд Президента України подання про присвоєння спеціальних звань вищого начальницького складу Бюро економічної безпеки України; 16) представляє Бюро економічної безпеки України у відносинах з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, органами іноземних держав, міжнародними та іноземними організаціями; 17) бере участь у засіданнях Верховної Ради України, її комітетів, тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України; 18) бере участь з правом дорадчого голосу в засіданнях Кабінету Міністрів України; 19) забезпечує відкритість і прозорість діяльності Бюро економічної безпеки України відповідно до цього Закону та інших законів України, звітує про діяльність Бюро економічної безпеки України у порядку, визначеному цим Законом; 20) видає у межах повноважень накази і розпорядження, надає доручення, що є обов'язковими для виконання працівниками Бюро економічної безпеки України; 21) забезпечує виконання Бюро економічної безпеки України функцій головного розпорядника бюджетних коштів, передбачених бюджетним законодавством; 22) затверджує перспективні, поточні та оперативні плани роботи Бюро економічної безпеки України; 23) здійснює інші повноваження, передбачені цим Законом та іншими законами України» [125]. Перелік повноважень керівника цієї державної інституції надзвичайно широкий, водночас кількість поставлених перед ним завдань у межах управління БЕБ є значною. Вони варіюються від забезпечення безпосередньої ефективності роботи БЕБ у напрямі протидії злочинам в економічній сфері до організації роботи цього відомства, розпорядження коштами тощо.

Повертаючись до аналізу адміністративно-правових засад функціонування Бюро економічної безпеки, варто визначити його статус та окреслити, який саме тип правоохоронного органу він становить. Відповідно до ст. 14 профільного Закону України «Бюро економічної безпеки України», є юридичною особою публічного права та здійснює свої повноваження через

центрального апарату і територіальних управлінь» [125]. Оскільки шляхи розвитку регулювання територіальних відділень БЕБ є одним з головних аспектів цього дослідження, то розглянемо визначення правової суті цих правоохоронних підрозділів, яке подано в зазначеному вище Законі, а саме: «територіальні управління Бюро економічної безпеки України є юридичними особами публічного права, мають самостійний баланс, рахунки в органах Державної казначейської служби України, печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням» [125]. З цього визначення випливає, що БЕБ мають певний рівень самостійності, оскільки є юридичними особами публічного права, що характеризує певним чином формат адміністративно-правового регулювання, здійснюваного стосовно них. З'ясовуючи, який саме тип правоохоронного органу становить Бюро, варто зазначити, що він є класичним правоохоронним органом, тому його особовий склад має спеціальні звання, а отже, вид адміністративно-правового регулювання, здійснюваного стосовно нього, буде такий як в органі державної влади зі службою особливого характеру. Відповідно, він має всі особливості, притаманні регулюванню суспільних відносин у правоохоронній сфері, серед яких варто підкреслити загальні особливості, що притаманні регулюванню органам державної влади такого типу. Усі правоохоронні органи зазвичай очолюють голови відомств. У їх складі зазвичай присутні служби, уповноважені на проведення дисциплінарних проваджень. Такі органи державної влади підпадають під парламентський контроль, процесуальний контроль з боку прокуратури в межах здійснення досудових розслідувань. Водночас вони мають у своєму складі підрозділи внутрішньої безпеки, діяльність яких спрямована на протидію можливим неправомірним діям з боку правоохоронців, або ж, навпаки, стосовно них. Варто зазначити, що служба в правоохоронних органах є державною службою особливого характеру, яка передбачає можливі ускладнення оперативної ситуації, що потребують негайного реагування, що обумовлює понаднормовий характер несення служби, особливо в умовах

функціонування правового режиму воєнного стану. Розглянувши діяльність БЕБ через призму описаних критеріїв, варто зазначити, що особливості його функціонування цілком підпадають під них, а отже, адміністративно-правове регулювання БЕБ буде подібним до своїх аналогів, що регулюють діяльність інших правоохоронних органів.

Наступним кроком у процесі дослідження буде аналіз пріоритетів та основних завдань БЕБ. Вони полягають у «забезпеченні національних інтересів у сфері економічної безпеки та підтриманні сталого розвитку економіки країни, забезпеченні її стійкості в умовах негативних виявів, спричинених як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками криміногенного характеру, зокрема протидія зовнішньому впливу на економічну безпеку України з боку російської федерації та інших країн, інтеграція України у європейську систему протидії правопорушенням у сфері економіки» [195]. У контексті пріоритетів БЕБ можна зробити певні припущення щодо його підслідності, сфери компетенції, якою обмежуються його повноваження. Для встановлення наукової ясності конкретизуємо зазначені вище постулати щодо діяльності БЕБ. Підслідність БЕБ чітко визначена чинним законодавством, а саме нормами КПК України.

Відповідно до ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України, детективи органів Бюро економічної безпеки України здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених такими статтями Кримінального кодексу України: ст. 199 «Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, що існують у паперовій формі, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів»; ст. 200 «Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення»; ст. 201-1 «Контрабанда лісоматеріалів та цінних порід дерев»; ст. 201-3 «Контрабанда товарів»; ст. 201-4

«Контрабанда підакцизних товарів»; ст. 203-2 «Незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей»; ст. 204 «Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів»; ст. 205-1 «Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців»; ст. 206 «Протидія законній господарській діяльності»; ст. 212 «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)»; ст. 212-1 «Ухилення від сплати ЄСВ та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»; ст. 218-1 «Доведення банку до неплатоспроможності»; ст. 219 «Доведення до банкрутства»; ст. 220-1 «Порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності»; ст. 220-2 «Фальсифікація фінансових документів та звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи»; ст. 222 «Шахрайство з фінансовими ресурсами»; ст. 222-1 «Маніпулювання на організованих ринках»; ст. 223-1 «Підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів»; ст. 224 «Виготовлення, збут та використання підроблених цінних паперів (крім державних цінних паперів)»; ст. 229 «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару»; ст. 231 «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю»; ст. 232 «Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках»; ст. 232-1 «Незаконне використання інсайдерської інформації»; ст. 232-2 «Приховування інформації про діяльність емітента»; ст. 233 «Незаконна приватизація державного, комунального майна», а також ст. 191 (якщо предметом кримінального правопорушення є бюджетне відшкодування), ст. 206-2, 210, 211 Кримінального кодексу України, у разі якщо досудове розслідування таких кримінальних правопорушень не віднесено до

підслідності Державного бюро розслідувань чи Національного антикорупційного бюро України; ст. 191 (крім випадку, передбаченого пунктом 2 частини третьої цієї статті) та ст. 364 Кримінального кодексу України, за умови що розмір предмета такого кримінального правопорушення або завданої ним шкоди становить від п'ятисот до двох тисяч розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення кримінального правопорушення, та його вчинено службовою особою державного органу, органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 %, та досудове розслідування такого кримінального правопорушення не віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань чи Національного антикорупційного бюро України. Якщо під час розслідування кримінальних правопорушень, зазначених у пунктах 1, 2 і 3 цієї частини, будуть встановлені кримінальні правопорушення, передбачені ст. 192, 358, 366, 369 Кримінального кодексу України, вчинені особою, стосовно якої здійснюється досудове розслідування, або іншою особою, якщо вони пов'язані з кримінальними правопорушеннями, вчиненими особою, стосовно якої здійснюється досудове розслідування, такі 2 правопорушення можуть розслідуватися детективами органів Бюро економічної безпеки України, у разі якщо досудове розслідування таких кримінальних правопорушень не віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань чи Національного антикорупційного бюро України [195]. Підслідність БЕБ охоплює майже всі наявні типи суспільних відносин у країні. Тому діяльність його територіальних підрозділів є запорукою порядку, стабільності в соціумі, а також у державі загалом.

Аналізуючи більш детально адміністративно-правове регулювання територіальних підрозділів БЕБ, варто зазначити, що станом на момент проведення дослідження в Україні налічується дев'ять територіальних підрозділів даного правоохоронного органу, що говорить само за себе про нестачу кадрів і ресурсів для повномасштабного розгортання діяльності

вказаної інституції в кожній з областей України. Така ситуація негативно позначається на роботі бюро. Вочевидь варто враховувати, що «становлення, кадрове укомплектування центрального апарату Бюро і розбудова його територіальних управлінь відбувається в умовах війни росії проти України. На час повномасштабного вторгнення росії в Україну БЕБ пропрацювало три місяці і було укомплектоване трохи більш ніж на 30 % від його граничної кадрової чисельності» [195]. Аналізуючи стратегію розвитку Бюро економічної безпеки, варто зауважити, що однією з ключових проблем є аналітична діяльність цього правоохоронного органу, що недостатньо забезпечена інформаційно та технологічно. У недостатньому обсязі для новоствореного органу здійснюється фінансування діяльності БЕБ. Низькі видатки не дозволяють доукомплектувати штат, швидко розробити та впровадити власну автоматизовану інформаційну систему, розвивати матеріально-технічну базу БЕБ; у більшості областей України БЕБ тимчасово не здійснює свої повноваження [195]. Серед викликів і загроз, що розглядаються у вказаному документі, ідеться також про «невизначеність тривалості та інтенсивності збройної агресії російської федерації проти України, унаслідок чого виникають безпекові, організаційні та інші проблеми, що впливають на здатність органу ефективно виконувати свої функції із забезпечення економічної безпеки держави, недоліки і прогалини законодавства, що регулює порядок здійснення інформаційно-аналітичної, оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень, погіршення ситуації у сфері економічної безпеки в областях України, де БЕБ тимчасово не здійснює свої повноваження, а також на тимчасово окупованій території України. Недотримання встановлених законом гарантій щодо незалежності БЕБ, достатнього фінансового та матеріально-технічного його забезпечення» [195]. Зазначені виклики суттєво ускладнюють роботу Бюро економічної безпеки. Частина з них прямо та опосередковано здійснює вплив на процес адміністративно-правового регулювання вказаного відомства. Ураховуючи

кількість і серйозність наявних викликів, очевидним видається розуміння того, що розв'язання всіх зазначених проблем лежить у площині різнобічного комплексного підходу, суть якого полягає передусім у збільшенні фінансування вказаного правоохоронного органу до рівня необхідного і достатнього, для того, щоб Бюро здійснювало свої функції належним чином. Крім того, вочевидь, якщо розробниками стратегії розвитку цього відомства визначено, як один з основних недоліків, прогалини в чинному законодавстві, то варто створити робочу групу з представників уряду та депутатів з метою формування законодавчої бази, спрямованої на ліквідацію таких прогалин і приведення законодавства в правоохоронній сфері до норм, які є необхідними для ефективної роботи цього органу. Питання технологічного забезпечення та розширення штату до необхідної кількості мусить бути детально розглянуто на спільних зустрічах керівництвом БЕБ з представниками влади з метою швидкого його врегулювання, оскільки питання економічної безпеки загалом є стратегічним для держави, особливо в умовах правового режиму воєнного стану.

На практиці з метою розвитку адміністративно-правового регулювання та матеріально-технічного і фінансового забезпечення Бюро економічної безпеки мають бути реалізовані такі заходи: «Впровадження в діяльність БЕБ сучасних міжнародних практик аналітичної діяльності та створення ефективної моделі виявлення ризиків і протидії кримінальним правопорушенням у сфері економіки, інтеграція в національну модель аналітичної розвідки відповідно до міжнародних стандартів задля найкращої реалізації завдань, покладених на БЕБ, забезпечення високої професійної компетентності аналітиків БЕБ, безпосередній автоматизований доступ до інформаційних і довідкових систем, реєстрів і баз даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, забезпечення функціонування єдиної інформаційної системи БЕБ та автоматизація виявлення ризиків, які загрожують економічній безпеці держави, інтеграція в міжнародну систему протидії

економічній злочинності та налагодження ефективної співпраці з відповідними компетентними органами Європейського співтовариства та інших країн-партнерів у сфері аналітичної діяльності, впровадження механізму взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування з метою підвищення їх спроможності реагувати на ризики у сфері економіки, зокрема вживати заходів для їх мінімізації та усунення, створення ефективної системи протидії ризикам у сфері економіки на національному рівні шляхом запровадження та періодичного проведення комплексу заходів з оцінювання таких ризиків, впровадження моніторингу цільового використання коштів, наданих Україні країнами ЄС та іншими міжнародними партнерами, з метою своєчасного реагування на виявлені ризики у вказаній сфері» [195].

Підсумовуючи, зазначимо, що реформа адміністративно-правового регулювання діяльності територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки полягає передусім у збільшенні кількості територіальних підрозділів до такої, щоб орган мав територіальне представництво в кожній з областей України. Водночас ліквідація прогалин у законодавстві безпосередньо стабілізує процес адміністративно-правового регулювання БЕБ та підвищить успішність здійснюваних ним заходів. Також фінансова складова завжди та в усьому відіграє вирішальну роль, і діяльність БЕБ не є винятком. Попри сучасну проєвропейську концепцію здійснення правоохоронної діяльності працівниками територіальних підрозділів БЕБ, нестача фінансів, паливо-мастильних матеріалів, технічного забезпечення та інших критично необхідних речей може стати фактором, що нівелюватиме всі зусилля. Робота БЕБ на практиці полягає у функціонуванні інституту детективів, які самостійно розслідують справу, здійснюють оперативно-розшукові заходи, процесуальну роботу, тобто замикають на собі цикл усіх процедур, пов'язаних з розслідуванням кримінальних проваджень. Задля ефективного регулювання територіальних підрозділів кількість детективів мусить бути логічно співмірною кількості розслідуваних кримінальних проваджень. Це

необхідно для забезпечення своєчасності розслідувань та їх якості. Водночас у період складної безпекової ситуації, обумовленої війною, та надмірного навантаження на особовий склад БЕБ, керівництву країни й цього відомства доцільно було б розглянути можливість додаткового матеріального або іншого виду заохочення його працівників. Такий крок дозволить забезпечити більш стійку мотивацію до несення служби, вплине на психологічний стан і атмосферу в колективі, а отже, покращуватиме працездатність і ефективність роботи детективів БЕБ.

Таким чином, саме в площині практичної реалізації зазначених факторів знаходяться шляхи розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Висновки до розділу 3

Дослідження шляхів удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки сприяло отриманню таких висновків.

Доведено, що критерії оцінювання є обов'язковими складовими будь-якої адміністративно-управлінської діяльності та становлять інструменти й засоби виведення (отримання) обґрунтованих висновків щодо наявної ситуації або досягнень, які потрібні для прийняття подальших зважених управлінських рішень. Основною властивістю критеріїв є їх зв'язок із заявленою метою діяльності чи завданням, а також релевантність актуальним потребам та умовам. Критерії можуть закріплюватись у нормативно-правових актах будь-якого ступеня юридичної сили. Найбільш придатними для визначення критеріїв визнано акти планування: концептуальні,

стратегічні, короткострокові або поточні. Критерії існують у таких формах: індикатор, стандарт, еталон, норма, вимога, правило тощо.

Обґрунтовано науковий підхід до визначення категорії «критерії оцінки діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України» як комплексної багаторівневої системи якісних або кількісних конкретизованих показників досягнення бажаного результату або класифікації, яка відповідає та не суперечить критеріям оцінювання ефективності діяльності БЕБ, формується з урахуванням актуальних умов і завдань територіальних управлінь БЕБ та забезпечує можливість виведення обґрунтованих висновків щодо успішності діяльності територіальних управлінь БЕБ і прийняття на їх основі управлінських рішень.

З'ясовано, що критерії оцінювання діяльності територіальних управлінь БЕБ відрізняються від критеріїв оцінювання діяльності БЕБ України загалом. Існування цих розбіжностей підтверджено наявністю різних процедур оцінювання для БЕБ та для територіальних управлінь Бюро. Крім того, критерії оцінювання діяльності БЕБ наразі існують у вигляді засобу класифікації ознак діяльності БЕБ, що закріплений Кабінетом Міністрів України в постанові «Про затвердження Порядку проведення незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності Бюро економічної безпеки». Натомість критерії оцінювання діяльності територіальних управлінь БЕБ формуються безпосередньо на рівні територіальних управлінь і закріплюються в їх поточних квартальних планах.

З метою вдосконалення критеріїв оцінювання діяльності територіальних управлінь БЕБ України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки запропоновано: а) запровадити погодження поточних квартальних планів роботи територіальних управлінь БЕБ з Бюро економічної безпеки України. Такий підхід забезпечить методологічну єдність формування системи критеріїв оцінювання на різних ієрархічних рівнях структури БЕБ; б) унормувати ініціативу Кабінету Міністрів України щодо закріплення Порядку проведення незалежної оцінки

(аудиту) ефективності діяльності Бюро економічної безпеки» шляхом внесення відповідних змін до ч. 6 ст. 35 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України».

Наголошено, що реформа адміністративно-правового регулювання діяльності територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки полягає передусім у збільшенні кількості територіальних підрозділів до такої, щоб орган мав територіальне представництво в кожній з областей України. Водночас ліквідація прогалин у законодавстві безпосередньо стабілізує процес адміністративно-правового регулювання БЕБ і підвищить успішність здійснюваних ним заходів. Також фінансова складова завжди та в усьому відіграє вирішальну роль, і діяльність БЕБ не є винятком. Попри сучасну проєвропейську концепцію здійснення правоохоронної діяльності працівниками територіальних підрозділів БЕБ, нестача фінансів, паливо-мастильних матеріалів, технічного забезпечення та інших критично необхідних речей може стати фактором, що нівелюватиме всі зусилля. Робота БЕБ на практиці полягає у функціонуванні інституту детективів, які самостійно розслідують справу, здійснюють оперативно-розшукові заходи, процесуальну роботу, тобто замикають на собі цикл усіх процедур, пов'язаних з розслідуванням кримінальних проваджень. Задля ефективного регулювання територіальних підрозділів кількість детективів мусить бути логічно співмірною кількості розслідуваних кримінальних проваджень. Це необхідно для забезпечення своєчасності розслідувань та їх якості. Водночас у період складної безпекової ситуації, обумовленої війною, та надмірного навантаження на особовий склад БЕБ, керівництву країни й цього відомства доцільно було б розглянути можливість додаткового матеріального або іншого виду заохочення його працівників. Такий крок дозволить забезпечити більш стійку мотивацію до несення служби, вплине на психологічний стан і атмосферу в колективі, а отже, покращуватиме працездатність і ефективність роботи детективів БЕБ.

ВИСНОВКИ

У **висновках** представлено новий підхід до вирішення наукової задачі стосовно з'ясування адміністративно-правових засад діяльності територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що відображено в теоретичних та практичних напрацюваннях, які викладено як у пунктах наукової новизни, так і у висновках.

1. З'ясовано, що поняття «правопорушення у сфері функціонування економіки» та «економічні правопорушення» наразі не мають законодавчо визначеної дефініції, а перелік відповідних деліктів стосується різних галузей права (кримінального, адміністративного тощо) і вирізняється різноманітністю та динамічністю, що становить значну небезпеку для суспільства й держави, адже не дозволяє організовувати «запобігання» та «протидію» відповідним правопорушенням, орієнтуючись на один лише попередній досвід і накопичену статистику. Обґрунтовано, що враховуючи обидві наведені вище особливості, ефективне забезпечення функціонування економіки та підтримання економічної безпеки держави потребують проактивного, належним чином урегульованого адміністративно-правового підходу, зміст і сутність якого мають бути спрямовані на запобігання відповідним правопорушенням. Враховуючи той факт, що БЕБ України є порівняно новим створеним органом, на який покладено протидію правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави, а також те, що впровадження ризик-орієнтованого підходу вимагає урахування передусім актуальних загроз і ризиків (які за своєю суттю є динамічними), в осяжному майбутньому варто очікувати на необхідність методологічного вдосконалення Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу, до якого доцільно залучати практичних фахівців, науковців, зацікавлених осіб і громадськість.

2. Здійснено аналіз позицій учених-правознавців щодо розуміння сутності категорій «суб'єкт», «суб'єкт права», «суб'єкт правовідносин», на підставі чого встановлено, що суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки слід розглядати як реальних учасників таких суспільних відносин. Доведено, що на сьогодні в нашій державі функціонує доволі значна кількість суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, у зв'язку з чим їх запропоновано розглядати як цілісну систему. З огляду на значну кількість таких суб'єктів, їх правовий статус розглянуто з урахуванням групової належності, а саме:

- 1) загальні суб'єкти: Верховна Рада України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, комітет з питань антикорупційної політики, комітет з питань бюджету, комітет з питань економічного розвитку, комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки, комітет з питань правоохоронної діяльності, комітет з питань фінансів, податкової та митної політики; Президент України та Рада національної безпеки і оборони України; Кабінет Міністрів України;
- 2) міністерства України: Міністерство фінансів України, Міністерство економіки України, Міністерство юстиції України;
- 3) інші центральні органи виконавчої влади: Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна, Державна аудиторська служба України; Державна служба фінансового моніторингу України; Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів;
- 4) правоохоронні органи: Міністерство внутрішніх справ, Національна поліція, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, прокуратура, Державне бюро розслідувань, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України;
- 5) органи судової влади: загальні, господарські та адміністративні суди.

Встановлено, що провідне місце в системі суб'єктів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки посідають територіальні підрозділи БЕБ України. Визначено основні особливості, що

обумовлюють провідне місце територіальних підрозділів БЕБ України в досліджуваній системі.

3. Доведено, що адміністративно-правовий статус територіальних підрозділів БЕБ України складається з декількох ключових елементів: 1) цільовий блок, який визначає основне призначення органу, включає цілі та завдання, для досягнення яких створюється орган; 2) організаційний блок, який описує внутрішню структуру органу та охоплює такі аспекти, як: порядок утворення та ліквідації; підпорядкованість і взаємодія з іншими органами; наявність структурних підрозділів; штатний розпис; 3) компетенційний блок – є найважливішим елементом, оскільки визначає обсяг повноважень органу та його посадових осіб. Компетенція включає: а) предмет відання – коло питань, які орган може вирішувати; б) права та обов'язки – сукупність повноважень, які орган може реалізовувати; форми й методи діяльності – способи, якими орган виконує свої функції (наприклад, видання наказів, проведення перевірок); 4) гарантії діяльності – відповідна система засобів, що забезпечують безперебійну та ефективну роботу органу, до яких варто віднести: незалежність у межах своєї компетенції; правовий захист посадових осіб; фінансове та матеріально-технічне забезпечення; 5) юридична відповідальність, що визначає наслідки за порушення законодавства посадовими особами органу. Вона може бути дисциплінарною, адміністративною, цивільною або кримінальною залежно від характеру порушення.

4. Обґрунтовано тенденції щодо оновлення понятійно-категоріального апарату, притаманного науці адміністративного права, зокрема стосовно заміни категорій «форма» та «метод» на «правовий інструментарій». Здійснено порівняльний аналіз цих категорій, унаслідок чого встановлено їх взаємозв'язки. Доведено доцільність у контексті досліджуваного питання використовувати категорію «адміністративно-правові інструменти». Здійснено аналіз позицій учених-правознавців щодо розуміння сутності цієї категорії, з урахуванням чого сформовано авторське бачення сутності

адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України. Зазначено, що адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України, варто розглядати як багатогранну систему засобів, яка інтегрує традиційні та інноваційні механізми впливу на суб'єктів економічної діяльності задля забезпечення стабільного розвитку національної економіки та захисту економічних інтересів держави. Констатовано доцільність розглядати адміністративно-правові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України, з урахуванням їх групової належності. Здійснено аналіз найважливіших, на думку автора, адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України.

5. Констатовано, що сукупність ризиків і загроз економічній безпеці держави потребує комплексного аналізу й управління ними з метою мінімізації їхнього впливу та забезпечення стабільного розвитку економічної системи, що передусім передбачає необхідність здійснення діяльності територіальними підрозділами БЕБ України щодо їх виявлення й оцінки. Розкрито значення й сутність діяльності щодо виявлення ризиків і загроз економічній безпеці, що здійснюється територіальними підрозділами БЕБ України. З'ясовано, що в контексті запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави територіальними підрозділами БЕБ України набуває особливого значення, оскільки така діяльність дозволяє розробити ефективні стратегії управління ризиками, спрямовані на мінімізацію втрат та запобігання виникненню нових ризиків і загроз. Надано авторське бачення сутності діяльності щодо оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави територіальними підрозділами БЕБ України. Визначено окремі способи

мінімізації ризиків і загроз економічній безпеці держави, що застосовують територіальні підрозділи БЕБ України.

6. Здійснено аналіз позицій щодо розуміння сутності категорії «підвідомчість», зокрема шляхом зіставлення зі схожими за своєю суттю правовими категоріями. Встановлено, що підвідомчість вказує на повноваження територіальних підрозділів БЕБ України стосовно здійснення інформаційно-пошукової й аналітично-інформаційної роботи з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню як кримінальних, так й адміністративних правопорушень. Наголошено на важливості правильного розуміння сутності причин та умов, що сприяють учиненню відповідного різновиду правопорушень. Надано авторське бачення щодо сутності причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України. Зауважено, що такі причини й умови виявляються й усуваються територіальними підрозділами БЕБ України внаслідок здійснення інформаційно-пошукової та аналітично-інформаційної роботи за відповідними напрямками, оскільки саме вона дозволяє своєчасно ідентифікувати ризики та загрози економічній безпеці, оцінити тенденції розвитку протиправної діяльності у сфері функціонування економіки, а також виробити сучасні ефективні інструменти для їх мінімізації та за можливості повної нейтралізації. Вказано, що інформаційно-пошукова й аналітично-інформаційна робота з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України, взаємопов'язана, оскільки обидва з них пов'язані з оперуванням значним обсягом інформації, з огляду на що вони в обох випадках позначені як «інформаційні». Наголошено, що інформаційно-пошукову роботу територіальних підрозділів БЕБ України слід розглядати як первинну, адже її результатом є встановлення необхідних для подальшої діяльності даних. Надано авторське визначення сутності інформаційно-пошукової роботи з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, підвідомчих територіальним

підрозділам БЕБ України. Схарактеризовано основні компоненти аналітично-інформаційної роботи територіальних підрозділів БЕБ України щодо виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень. Сформовано авторську позицію стосовно розуміння сутності аналітично-інформаційної роботи з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, підвідомчих територіальним підрозділам БЕБ України.

7. Аргументовано значущість взаємодії територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. Здійснено аналіз позицій учених-правознавців щодо розуміння сутності взаємодії в загальному значенні, а також взаємодії між правоохоронними органами. Розкрито сутність взаємодії територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. Окреслено основні напрями взаємодії територіальних підрозділів БЕБ України з іншими правоохоронними органами в зазначеній сфері, а саме: інформаційна взаємодія, що включає налагодження доступу та подальше використання інформаційних систем, реєстрів, баз даних тощо, а також спільний обмін необхідною інформацією; надання рекомендацій правоохоронним органам щодо усунення ризиків і загроз вчинення правопорушень у сфері функціонування економічної безпеки; проведення спільних операцій, оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій; залучення фахівців правоохоронних органів до здійснення досудового розслідування правопорушень у сфері функціонування економіки; надання правоохоронними органами матеріалів, необхідних для розслідування правопорушень у сфері функціонування економіки; проведення спільних робочих зустрічей, нарад, семінарів, тренінгів тощо; здійснення нормативного забезпечення діяльності щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки; обмін досвідом з питань запобігання

правопорушенням у сфері функціонування економіки та забезпечення економічної безпеки загалом.

8. Доведено, що критерії оцінювання є обов'язковими складовими будь-якої адміністративно-управлінської діяльності та становлять інструменти й засоби виведення (отримання) обґрунтованих висновків щодо наявної ситуації або досягнень, які потрібні для прийняття подальших зважених управлінських рішень. Основною властивістю критеріїв є їх зв'язок із заявленою метою діяльності чи завданням, а також релевантність актуальним потребам та умовам. Критерії можуть закріплюватись у нормативно-правових актах будь-якого ступеня юридичної сили. Найбільш придатними для визначення критеріїв визнано акти планування: концептуальні, стратегічні, короткострокові або поточні. Критерії існують у таких формах: індикатор, стандарт, еталон, норма, вимога, правило тощо. З'ясовано, що критерії оцінювання діяльності територіальних управлінь БЕБ відрізняються від критеріїв оцінювання діяльності БЕБ України загалом. Існування цих розбіжностей підтверджено наявністю різних процедур оцінювання для БЕБ та для територіальних управлінь Бюро. Крім того, критерії оцінювання діяльності БЕБ наразі існують у вигляді засобу класифікації ознак діяльності БЕБ, що закріплений Кабінетом Міністрів України в постанові «Про затвердження Порядку проведення незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності Бюро економічної безпеки». Натомість критерії оцінювання діяльності територіальних управлінь БЕБ формуються безпосередньо на рівні територіальних управлінь і закріплюються в їх поточних квартальних планах.

9. Встановлено, що адміністративно-правове регулювання запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки реалізується державою на рівні видання законів і підзаконних нормативно-правових актів. Відповідна нормотворча робота, зокрема, реалізується як частина політичної міжнародної взаємодії. У межах означеної діяльності держава врегульовує: правовий статус (іноді – створення) державних органів і чітке встановлення їх повноважень; залучення наявних державних органів до активної взаємодії

щодо запобігання окремим, чітко ідентифікованим видам правопорушень у сфері функціонування економіки; впровадження ризик-орієнтованого підходу щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки.

З метою вдосконалення критеріїв оцінювання діяльності територіальних управлінь БЕБ України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки запропоновано: а) запровадити погодження поточних квартальних планів роботи територіальних управлінь БЕБ з Бюро економічної безпеки України. Такий підхід забезпечить методологічну єдність формування системи критеріїв оцінювання на різних ієрархічних рівнях структури БЕБ; б) унормувати ініціативу Кабінету Міністрів України щодо закріплення Порядку проведення незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності Бюро економічної безпеки» шляхом внесення відповідних змін до ч. 6 ст. 35 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право : підручник / Ю.П. Битяк (кер. авт. код.), В.М. Гаращук, В.В. Богущкий та ін. ; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2013. 656 с.
2. Адміністративне право України: основні категорії та поняття : навчальний посібник / В.І. Загуменник, В.В. Мусієнко, В.В. Проценко ; за заг. ред. О.Х. Юлдашева. Київ: Поліграфіст, 2010. 512 с.
3. Адміністративне право України: Підручник: За заг. ред. д.ю.н., проф. Коломоєць Т.О. Київ: «Істина», 2008. 457 с.
4. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції : Навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури». 2016. 336 с.
5. Акімова Л.М. Сутнісна характеристика основних загроз в економічній безпеці держави. *Державне урядування: удосконалення та розвиток*. 2016. № 10. URL: ogy.de/rijh
6. Андрєєва О.Б. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень у сучасних умовах: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 1999. 156 с.
7. Андрійченко Н.С. Адміністративно-правові засади оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки України: дис. ... д-ра філос., 081 «Право». Суми, 2020. 234 с.
8. Антонов В.О. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія / В.О. Антонов; наук. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ: ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
9. Басс В.О. Інститут підвідомчості справ про адміністративні правопорушення – його адміністративно-правова характеристика та удосконалення. *Правоохоронна діяльність: конституційні та адміністративно-правові аспекти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (25 жовтня 2013 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2013. С. 12–14.

10. БЕБ виявило понад мільйон пачок сигарет та обладнання для виготовлення на 4 тютюнових виробництвах. Обшуки тривають. *Бюро економічної безпеки України*. URL: ogy.de/xmf2.

11. БЕБ виявлено зловживань з бюджетними коштами на понад 1 млрд грн. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/beb-viyavleno-zlovzhivan-z-byudzhetnimi-koshtami-na-ponad-1-mlrd-grn.html>.

12. БЕБ та КМЄС обговорили проєкт Аналітичного звіту щодо підвищення інституційної спроможності Бюро економічної безпеки України. *Бюро економічної безпеки України*. URL: ogy.de/vzoe

13. Білобров Т. В. Адміністративно-правовий статус Департаменту кіберполіції Національної поліції України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 209 с.

14. Бондаренко Н.О. Класифікація економічних злочинів (на основі Кримінального кодексу України). *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2004. № 26. С. 160-164.

15. Боровик А.В. Адміністративно-правові методи діяльності Національної поліції в умовах Євроінтеграції: навч. посіб./А. В. Боровик, М. М. Макаренко, О. Ю. Дрозд та ін. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 304 с.

16. Братель С.Г. Адміністративно-правове регулювання правоохоронної сфери. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*: тези доп. VIII Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Харків, 6 груд. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Консультац. місія Європейського Союзу. Харків : ХНУВС, 2019. С. 93-94.

17. Бурак О.В. Організаційно-правові засади діяльності спеціалізованих судів в контексті європейських стандартів: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10. Київ, 2010. 190 с.

18. Бюро економічної безпеки України (державні сайти країни – офіційний сайт БЕБ), «Головна / Територіальні управління». URL: <https://esbu.gov.ua/terytorialni-upravlinnia>

19. Бюро економічної безпеки України (офіційний сайт БЕБ), «Діяльність / Оцінювання ризиків у сфері економіки». URL: <https://esbu.gov.ua/diialnist/otsiniuvannia-ryzykiv-u-sferi-ekonomiky>
20. Бюро економічної безпеки: аналіз. *EQUITY*. URL: [ogy.de/7kzv](https://equity.gov.ua/7kzv)
21. Васильєв В.М. Адміністративно-правовий механізм протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності в Україні: автореф. дис. ... док. юр. наук: 12.00.07. Харків, 2019. 42 с.
22. Ведунг Е. Оцінювання державної політики і програм / пер. з англ. В. Шульга. Київ: Всеуато, 2003. 350 с.
23. Велика українська енциклопедія (е-ВУЕ – електронна версія), «Костенко Н.В. Аналіз документів». URL: https://vue.gov.ua/Аналіз_документів
24. Велика українська енциклопедія (е-ВУЕ – електронна версія), «Критерій». URL: <https://vue.gov.ua/Критерій>
25. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.] Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
26. Вовк Д.О., Єфіменко І.А. Економіка і право: проблеми розуміння співвідношення. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2011. № 5/2011. С. 135-146.
27. Войціховський А. Міжнародне право : підручник / МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. 544 с.
28. Волокітенко І.О. організаційно-правові основи діяльності підрозділів превентивної служби Національної поліції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 4. С. 187–191.
29. Гаєнко В.І., Литвинов О.М. Деякі міркування щодо організації взаємодії на досудовому розслідуванні. *Право і безпека*. 2003. № 2'3. С. 58–60.

30. Гарбузов В. В. Адміністративно-правовий статус підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07, Запоріжжя, 2016. 23 с.

31. Гладкий Д.Є. Підвідомчість і підсудність цивільних справ. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 21 черв. 2024 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ ; Нац. акад. правових наук України. Харків : ХНУВС, 2023. С. 214–217.

32. Гончарук С. Т. Адміністративне право України. Загальна та Особлива частини : навч. посіб. Київ : НАВС, 2000. 240 с.

33. Горбач Д.О. Адміністративно-правовий статус Національної гвардії України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. 22 с.

34. Городецька І. Сутність адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. *Форум права*. 2016. № 1. С. 60–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_1_12

35. Господарський процесуальний кодекс України: закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.

36. Гуторова Н.О., Романов С.Ю. Злочини в сфері економіки (проблеми кримінологічної і кримінально-правової класифікації). *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. № 14. С. 3–8.

37. Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посіб. / Е.Ф. Демський. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 496 с.

38. Денищук Д.Є. Адміністративно-правова охорона державної таємниці в Державній кримінально-виконавчій службі України : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Кропивницький, 2024. 283 с.

39. Джафарова О.В., Шатрава С.О., Артеменко І.А. Економічна безпека України як складова забезпечення національної безпеки. *Науковий*

вісник публічного та приватного права. 2024. Випуск 4. С. 88-93. DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.4.15>

40. Дрозд О.Ю. Повноваження Бюро економічної безпеки України: деякі проблеми нормативно-правового врегулювання. *Науковий вісник ДДУВС*. 2021. Спеціальний випуск № 2. С. 100-106.

41. Економічна безпека держави: навчально-методичний посібник / Живко З.Б., Черевко О.В., Копитко М.І., Зачосова Н.В., Живко М.О., Серeda В.В., Занора В.О., Бівець А.В.; за ред. Живко З.Б. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2019. 240 с.

42. Зазулінський В.С. Адміністративно-правові засади запобігання та протидії ризикам економічної безпеки України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2024. 207 с.

43. Зайченко В.В., Лаптева А.В. Роль і місце правоохоронних органів у правовій державі. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2013. Вип. 23. С. 419–424.

44. Закон і Бізнес (Газета правової спрямованості, онлайн версія), «Новини: 01.03.2023. Михалков Т. Ризикові хлопці. У БЕБ розповіли, як застосовують ризик-орієнтовний підхід на прикладі ПДВ». URL: <https://zib.com.ua/ua/155082.html>

45. Заморська Л.І. Відносно визначення норми права: поняття, структура, функції : дис. ... кандидата юрид. наук : спец. 12.00.01. Одеса, 2009. 190 с.

46. Звіт про виконання Поточного плану роботи Територіального управління БЕБ у Полтавській області за IV квартал 2024 року. URL: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/2025/Plany-ta-zvity-potochni/zvit-potochnyi-TU-Poltava-4-kv-2024.pdf>

47. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за 2022 рік (відповідно до статті 35 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України»). *Бюро економічної безпеки*. URL: ogy.de/bol7

48. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за 2023 рік (відповідно до статті 35 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України»). *Бюро економічної безпеки*. URL: ogy.de/9ebf

49. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за 2024 рік (відповідно до статті 35 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України»). *Бюро економічної безпеки*. URL: ogy.de/8hsp

50. Зобнів А. До проблеми визначення поняття формування кадрового резерву Бюро економічної безпеки України. *Наукові записки львівського університету бізнесу та права*. 2023. Вип.37. С. 522-526.

51. Інформаційно-аналітична діяльність. *Бюро економічної безпеки*. URL: ogy.de/oufx

52. Іщенко І. В. Національна поліція як суб'єкт реалізації превентивної функції держави: адміністративно-правовий аспект: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2024. 497 с.

53. Канібер Ю.М. Поняття та види економічних злочинів в контексті розвитку правової держави. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Сер.: Право*. 2012. № 12. С. 289-292.

54. Кантор Н.Ю. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням у сфері економіки як основа забезпечення економічної стабільності держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2015. № 824. С. 39-44.

55. Карапетян О.М., Колесніков А.П., Олійничук Р.П. Застосування ризик-орієнтованого підходу у практичній діяльності детективів Бюро економічної безпеки. *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. № 2. С. 23-26. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2024.2.5>

56. Карпенко О.І. Забезпечення економічної безпеки національних економік в умовах глобальної регіоналізації: дис. ... доктора філософії: 292. Київ, 2023. 275 с.

57. Керівництво із застосування ризик-орієнтованого нагляду (неофіційний переклад). FATF. 2021. 104 с.

58. Киргізова В.С. Поняття економічних злочинів у правовій доктрині та законодавстві, їх диференціація. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 5 (2024). С. 710-715. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.109>

59. Кікінчук В.Ю. Форми взаємодії Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення публічної безпеки та порядку в державі. *Право.и*. 2017. № 1. С. 81–86.

60. Кінзбурська В.О. Адміністративно-правові засади взаємодії державних органів та інститутів громадянського суспільства в процесі здійснення реформ : дис. ... кандидата юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2021. 247 с.

61. Кіяшко Ю. Роль та значення взаємодії суб'єктів правоохоронної діяльності з питань протидії явищу економічної злочинності. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 20–21 трав. 2021 р.). Суми: СумДУ. 2021. С. 446–450.

62. Клемпарський М.М. Щодо визначення особливостей взаємодії Вищої ради правосуддя з іншими державними органами та органами суддівського самоврядування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 384–387.

63. Ковальчук Я.С. Поняття та елементи адміністративно-правового статусу працівників Бюро економічної безпеки України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023. Том 34 (73). № 1. С. 49–55.

64. Кодекс адміністративного судочинства України: закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.

65. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X (із змінами). *Відомості Верховної Ради Української*

РСП (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

66. Коломоєць Т.О., Кременова Д.С., Колпаков В.К. Адміністративно-правове регулювання реалізації економічної функції держави та економічна функція адміністративного права: питання співвідношення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 2/2022. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-2/44>

67. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

68. Коросташова І.М. Організаційно-правові засади контролю в митній службі України : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2006. 209 с.

69. Кошиков Д.О. Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2021. 485 с.

70. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (із змінами). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст. 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

71. Кримінальний процес : підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц [та ін.] ; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шилю. Харків : Право, 2013. 824 с.

72. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В.Я. Тація. Харків : Право, 2012. 768 с.

73. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

74. Критерії акредитації закладів охорони здоров'я : додаток (із змінами) до Наказу Міністерства охорони здоров'я України від 14.03.2011 р. № 142 (із змінами). Зареєстровано в Міністерстві юстиції України

06.06.2011 р. за № 679/19417. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0679-11#Text>

75. Кройтор О. М. Адміністративно-правовий статус патрульної поліції як суб'єкта профілактики правопорушень: дис. ... доктора філософії: 08 «Право». Львів, 2023. 208 с.

76. Кузьменко С. Г., Буга Г. С. Поняття адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. *Право та державне управління*, 2023. № 4. С. 317-321.

77. Купрій В., Паливода Л. Громадська експертиза та громадський моніторинг діяльності органів влади : навч. посіб. Київ: Макрос, 2011. 200 с.

78. Левченко Ю.О. Конспект та План проведення лекційного заняття з дисципліни: Кримінологія (Тема: Теорія запобігання злочинності). Кафедра кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС. Київ. 2015. 17 с. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/kkvp/lectures/kriminolog/6.docx>

79. Лисенко С.О. Інсайдерські загрози інформаційній безпеці у виконавчому провадженні. *Право.UA*. 2020. № 2. С. 48–53.

80. Люх В.В. Адміністративно-правовий статус правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансової безпеки держави. *Юридична наука*. 2020. № 1. С. 132–136.

81. Люх В.В. Адміністративно-правові засади оптимізації діяльності правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансової безпеки України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 204 с.

82. Мажула О.В. Критерізація економічної безпеки держави. *Економіка та держава*. 2015. № 11/2015. С. 126-130.

83. Макарчук В.В. Адміністративно-правовий статус правоохоронних органів як суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки і оборони. *Правовий часопис Донбасу*. 2021. № 2 (75). С. 35-44.

84. Максюта А.О. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Бюро економічної безпеки України. *Правові Новели*. 2022. № 22. С. 103-109.

85. Марцеляк О.В. Конституційно-правовий статус інституту омбудсмана: світовий досвід та українська модель : дис. ... доктора юр. наук: спец. 12.00.02. Харків, 2004. 473 с.

86. Марченко М.Ю. Адміністративно-правові засади здійснення адміністративного нагляду як одного із напрямків превентивної діяльності Національної поліції: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2024. 209 с.

87. Методичні рекомендації щодо організації роботи із запобігання корупції юридичних осіб, що належать до сфери управління МВС / [Автор. кол.: Моргунов О.А., Романюк П.І., Бортник С.М. та ін.]; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Київ : ІНФОТЕХ, 2023. 104 с.

88. Митрофанов І.І., Гайкова Т.В. Загальна характеристика та види злочинів у сфері господарської діяльності. *Вісник КДПУ імені Михайла Остроградського*. 2009. № 4. Ч. 2. С. 154-157.

89. Могилевська Л. До проблеми взаємодії Національної поліції з громадськістю та іншими органами державної влади у сфері забезпечення прав і свобод дитини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 225–229.

90. Музичук О.М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні : моногр. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 654 с.

91. Мунтян С.М. Адміністративно-правові засади запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2024. 243 с.

92. На Львівщині БЕБ зробило дві контрольні закупівлі авто зі залученням викривача, щоб викрити «благодійників». *Щоденний Львів*. URL: oggy.de/2wow

93. Обаль О.О. Взаємодія правоохоронних, контролюючих та інших органів при розслідуванні економічних злочинів : дис. ... док. філ-ї : 081 – Право. Харків, 2021. 227 с.

94. Оголошення про проведення лекції керівника ТУ БЕБ у м. Києві Віталія Драгунова. *Бюро економічної безпеки*. URL: ogy.de/5rws

95. Односталко Д.В. Система публічного управління у сфері економічної безпеки України: дис. ... доктора філософії : 28. Одеса, 2023. 229 с.

96. Організація економічного співробітництва та розвитку: *Міністерство закордонних справ України*. URL: ogy.de/gh3y

97. Організація судових та правоохоронних органів: підручник для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. Закладів / І.Є. Марочкін, Н.В. Сібільова, В.П. Тихий та ін. За ред. І.Є. Марочкіна, Н.В. Сібільової. Харків: ТОВ «Одіссей», 2007. 528 с.

98. Панова О.О. Забезпечення публічної безпеки в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків : Панов. 510 с.

99. Панова О.О. Забезпечення публічної безпеки в Україні: адміністративно-правовий аспект : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 516 с.

100. Парханов Г.Р. Адміністративно-правові засади превентивної діяльності Національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ. 2019. 238 с.

101. Патерило І.В. Адміністративно-правові інструменти діяльності публічної адміністрації України : : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2015. 448 с.

102. Пахомов В.В. Адміністративно-правове забезпечення контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин: монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А.М. Куліша. Суми : Сумський державний університет, 2016. 549 с.

103. Перевірки БЕБ: що потрібно знати керівникам. *LIGA ZAKON*. URL: ogy.de/d3xj

104. Перунін В. М. Виявлення, оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави територіальними підрозділами бюро економічної безпеки України. *Право та державне управління*. 2024. № 4. С. 552–557.

105. Перунін В. М. Контрольно-наглядова діяльність територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України у сфері запобігання економічним правопорушенням. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 2. С. 120–124.

106. Перунін В. М. Контрольно-наглядові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи Бюро економічної безпеки України. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у XXI сторіччі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18–19 лют. 2025 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2025. С. 71–73.

107. Перунін В. М. Поняття ризиків і загроз економічній безпеці держави. *Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20–21 квіт. 2023 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 144–146.

108. Перунін В. М. Профілактично-просвітницька діяльність територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України у сфері запобігання економічним правопорушенням. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18–19 верес. 2024 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2024. С. 136–139.

109. Перунін В. М. Роль та значення запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки в умовах сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 5. С. 394–398.

110. Перунін В. М. Сутність адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що

застосовують територіальні підрозділи бюро економічної безпеки України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 824–826.

111. Перунін В. М. Критерії оцінювання діяльності територіальних управлінь бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. *Право та державне управління*. 2025. № 1. С. 394–401.

112. Перунін В. М. Характеристика адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи Бюро економічної безпеки України. *KELM*. 2025. № 3 (71). С. 132–138 (Республіка Польща).

113. Першин О.В. Економічна безпека як ключовий елемент державної політики: поняття, зміст та особливості. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 22-23 верес. 2021 р.) Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 176-178.

114. Першин О.В. Адміністративно-правові інструменти забезпечення економічної безпеки в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2025. 265 с.

115. Питання Міністерства економіки: постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 459. *Офіційний вісник України*. 2014. № 77. ст. 2183.

116. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ: підручник / За ред. канд. юрид. наук Ю.Ф. Кравченка. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 1999. 702 с.

117. Подорожній Є.Ю. Особливості юридичної відповідальності у трудовому праві України : дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.05. Харків, 2016. 426 с.

118. Поліцейська діяльність: адміністративно-правове регулювання: навчальний посібник / Ю.А. Хатнюк, О.Б. Мороз, В.В. Бондар, М.Ю.

Самченко, С.С. Гнатюк, Є.В. Кобко ; за ред. Ю.С. Назара. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 632 с.

119. Полянський А.О. Адміністративно-правові засади взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами : дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.07. Суми, 2021. 406 с.

120. Попович В.М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки: монографія. Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2004. 524 с.

121. Поптанич Ю. Адміністративно-правові аспекти регулювання діяльності підрозділів Національної поліції України, що здійснюють запобігання правопорушень у фінансовій сфері та галузях економіки. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8/2018. С. 101-105.

122. Порадник для працівників поліції щодо попередження правопорушень серед підлітків / Журавель Т.В., Мальована Т.І., Строева Н.М., Янковець В.В.; за ред. Т.В. Журавель. Київ: Видавництво: ФОП Буря О.Д. Надруковано: ФОП Савісько І.С., 2016. 36 с.

123. Представники бізнесу та державних структур зустрілися під час круглого столу «Контроль без тиску: як побудувати довіру під час війни?». *Бюро економічної безпеки України*. URL: ogp.gov.ua/ckkk

124. Про Антимонопольний комітет України: закон України від 26.11.1993 № 3659-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50. Ст. 472.

125. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 р. № 1150-IX (із змінами). *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2021, № 23, ст. 197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>

126. Про Бюро економічної безпеки України: Пояснювальна записка до проекту Закону України від 02.07.2020 № 3087-д. URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/052f8d6b-6308-4c0b-ab40-6784d77b63d8](https://itd.rada.gov.ua/052f8d6b-6308-4c0b-ab40-6784d77b63d8).

127. Про Державне бюро розслідувань: закон України від 15.11.2015 р. № 794-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 6. Ст. 55.

128. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: закон України від 23.12.1993 № 3781-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.

129. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII (із змінами). *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 49, ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

130. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX (із змінами). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2020, № 25, ст. 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

131. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI (із змінами). *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2013, № 32, ст. 412. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>

132. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення уповноваженими посадовими особами Бюро економічної безпеки України: наказ Бюро економічної безпеки України від 20.09.2022 № 234. *Офіційний вісник України*. 2022. № 88. Ст. 5508.

133. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: спільний наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: ogy.de/x199

134. Про затвердження Інструкції про порядок приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесені законом до підслідності Бюро економічної безпеки України: наказ Бюро

економічної безпеки України від 23.03.2022 № 58. *Офіційний вісник України*. 2022. № 37. Ст. 2031.

135. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: ogy.de/27cg

136. Про затвердження Положення про аналітичні продукти Бюро економічної безпеки України: наказ Бюро економічної безпеки України від 26.05.2023 № 170. *Бюро економічної безпеки України*. URL: ogy.de/0ymy

137. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2016 № 43. *Офіційний вісник України*. 2016. № 12. Ст. 506.

138. Про затвердження Положення про Державну податкову службу України та Державну митну службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 227. *Офіційний вісник України*. 2019. № 26. Ст. 900.

139. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2019 № 537. *Офіційний вісник України*. 2015. № 62. Ст. 2028.

140. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878. *Офіційний вісник України*. 2015. № 89. Ст. 2972.

141. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України: постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 375. *Офіційний вісник України*. 2014. № 69. ст. 1936.

142. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 228. *Офіційний вісник України*. 2014. № 54. Ст. 1455.

143. Про затвердження Положення про Національну поліцію: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877. *Офіційний вісник України*. 2015. № 89. Ст. 2971.

144. Про затвердження Положення про територіальні управління Бюро економічної безпеки України : Наказ Бюро економічної безпеки України від 21.01.2022 р. № 14 (із змінами). Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 03.02.2022 р. за № 133/37469. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0133-22/ed20230731#Text>

145. Про затвердження Порядку взаємодії АРМА і Бюро економічної безпеки України щодо виявлення та розшуку активів: наказ Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Бюро економічної безпеки України від 22.02.2022 № 54/50. *Офіційний вісник України*. 2022. № 40. Ст. 2208.

146. Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Бюро економічної безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України: наказ Бюро економічної безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України від 22.11.2022 № 342/760. *Офіційний вісник України*. 2022. № 97. Ст. 6075.

147. Про затвердження Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України: наказ Бюро економічної безпеки України від 01.02.2023 № 36. *Офіційний вісник України*. 2023. № 25. Ст. 1434.

148. Про затвердження Порядку надання Державною податковою службою України інформації з Державного реєстру фізичних осіб – платників податків про доходи фізичних осіб на запити Бюро економічної безпеки України: наказ Бюро економічної безпеки України, Міністерства фінансів України від 31.08.2022 № 206/265. *Офіційний вісник України*. 2022. № 72. Ст. 4382.

149. Про затвердження Порядку обліку об'єктів культурної спадщини : Наказ Міністерства культури України від 11.03.2013 р. № 158 (із змінами).

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 01.04.2013 р. за № 528/23060.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0528-13/ed20240412#n412>

150. Про затвердження Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки: постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2024 № 1509. *Офіційний вісник України*. 2025. № 8. ст. 647.

151. Про затвердження Порядку проведення незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності Бюро економічної безпеки: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 р. № 1398. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1398-2022-п#top>

152. Про затвердження Стратегії інституційного розвитку Бюро економічної безпеки України до 2027 року: Наказ Бюро економічної безпеки України від 01.01.2024 р. № 1. URL: <https://esbu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-stratehii-instytutsiinoho-rozvytku-biuro-ekonomichnoi-bezpeky-ukrainy-do-2027-roku>

153. Про затвердження Технічного регламенту з підтвердження відповідності пакування (пакувальних матеріалів) та відходів пакування: Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 24.12.2004 р. № 289. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25.01.2005 р. за № 95/10375. (Наказ скасовано на підставі Розпорядження КМ № 317-р від 08.04.2025 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0095-05#Text>

154. Про інформацію: закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

155. Про Кабінет Міністрів України: закон України від 27.02.2014 № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 22. Ст. 222.

156. Про комітети Верховної Ради України: закон України від 04.04.1995 № 116/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 19. Ст. 135.

157. Про медіа: закон України від 13.12.2022 № 2849-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 47–50. Ст. 120.

158. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: закон України від 10.11.2015 р. № 772-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 1. Ст. 2.

159. Про Національне антикорупційне бюро України: закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051.

160. Про національну безпеку України : закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

161. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

162. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 № 442. *Офіційний вісник України*. 2014. № 74. Ст. 2105.

163. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання: постанова Верховної Ради України від 29.08.2019 № 19-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 35. Ст. 147.

164. Про попередній звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих протиправних дій посадових осіб органів державної влади, інших державних органів та суб'єктів господарювання державного сектору економіки, що могли завдати шкоди економічній безпеці України: постанова Верховної Ради України від 30.10.2024 № 4045-IX. *Офіційний вісник України*. 2024. № 109. Ст. 6926.

165. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

166. Про Раду національної безпеки і оборони України: закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.

167. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11.08.2021 р. № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#n2>

168. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. *Офіційний вісник України*. 2020. № 75. Ст. 2377.

169. Про скасування деяких наказів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.04.2025 р. № 317-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-2025-p#Text>

170. Про Службу безпеки України: закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.

171. Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року: рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11.08.2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 21. Ст. 964.

172. Про Стратегію національної безпеки України: рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020. *Офіційний вісник України*. 2020. № 75. Ст. 2377.

173. Про судоустрій і статус суддів: закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

174. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.

175. Про Фонд державного майна: закон України від 09.12.2011 № 4107-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 28. Ст. 311.

176. Про центральні органи виконавчої влади: закон України від 17.03.2011 № 3166-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385.

177. Протидія економічним злочинам та транскордонним фінансовим схемам: керівництво Бюро економічної безпеки України долучилось до робочої зустрічі за участі ДПС та ДСФМУ. *Бюро економічної безпеки України*. URL: ogy.de/hvaz

178. Протокол (Юридичний інтернет ресурс), «Сервіси для юристів / Закони / Кодекс України про адміністративні правопорушення: Стаття 6. Запобігання адміністративним правопорушенням». URL: https://protocol.ua/ua/kodeks_ukraini_pro_administrativni_pravoporushennya_statya_6/

179. Путілова С.А. Процесуальний порядок виконання запиту (доручення) про міжнародно-правову допомогу на території України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Випуск 4 (29). Том 2. С. 207–211.

180. Пчелін В.Б. Організація адміністративного судочинства України: правові засади : дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2017. 485 с.

181. Пчелін В.Б. Організація адміністративного судочинства України: правові засади : монографія. Харків : У справі, 2017. 488 с.

182. Пчелін В.Б. Правоохоронні органи як суб'єкти адміністративних процесуальних правовідносин із правовим статусом позивача. *Форум права*. 2017. № 5. С. 336–341.

183. Пчеліна О.В. Щодо поняття та сутності взаємодії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності. *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. 2015. Вип.: лютий. С. 167–172.

184. Пчолкін В.Д. Поняття, сутність та завдання взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ. *Проблеми взаємодії територіальних і транспортних органів внутрішніх справ у попередженні та розкритті злочинів* : Тези доп. наук.-практ. конф., 23 трав. 2003 р. Л., 2004. С. 93–104.

185. РАДА (Верховна Рада України online – Офіційний вебпортал парламенту України), «Законодавство України / Термінологія законодавства /

Пошук у назвах термінів (правопорушення)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term?find=1&text=правопорушення>

186. РАДА (Верховна Рада України Online – Офіційний вебпортал парламенту України), «Законодавство України / Термінологія законодавства: Пошук у назвах термінів (критер)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term?find=1&text=критер>

187. РАДА (Верховна Рада України online. Офіційний вебпортал парламенту України), «Законодавство України / Термінологія законодавства: Пошук у назвах термінів (запобігання)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term?find=1&text=запобігання>

188. РАДА (Верховна Рада України. Законодавство України), «Картка документа: Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/361-20>

189. РАДА (Верховна Рада України. Законодавство України), «Картка документа: Про Бюро економічної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1150-20>

190. РАДА (Верховна Рада України. Законодавство України), «Термінологія законодавства: Термін "Посібник із запобігання та протидії корупції"». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/36047>

191. Рекуненко О. Особливості забезпечення державно-правового регулювання у галузі фінансів. *Юридичний вісник*. 2025. № 2025/1. С. 116-123. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v1.2025.15>

192. Ринажевський Б.М. Адміністративно-правове регулювання діяльності військової служби правопорядку у Збройних Силах України: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2010. 339 с.

193. Рождественська О.С. Особливий суб'єкт інформаційних правовідносин (загальнотеоретичний аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Харків, 2008. 190 с.

194. Рувін О.Г. Адміністративно-правові засади здійснення контролю за діяльністю судово-експертних установ України: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.07. Суми, 2021. 410 с.
195. Сайт Бюро економічної безпеки <https://esbu.gov.ua/>
196. Сектор комунікації. *Бюро економічної безпеки*. URL: ogy.de/ir3q
197. Сиймовський Р. М. Адміністративно-правовий статус Бюро економічної безпеки України як суб'єкта протидії порушенням бюджетного законодавства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. Серія: Право. Випуск. 87. Ч. 3. С. 169-174. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/325206>.
198. Словник іншомовних слів (Тлумачний словник іншомовних слів Володимира Лук'янюка Online), «Критерій». URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=10560&action=show>
199. Соколовський О.В. Адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ України по протидії злочинам, пов'язаним з тероризмом: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2010. 178 с.
200. Сокурєнко В.В. Поняття адміністративно-правового регулювання в сфері оборони. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2014. № 2. С. 177-182.
201. Створення Центру протидії податковим правопорушенням й фінансово-податковий моніторинг: у БЕБ обговорили співпрацю з ДСФМ та ДПС. *Бюро економічної безпеки*. URL: ogy.de/stpy
202. Стеблянко А.В. Критерії оцінювання ефективності взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Правові горизонти*. 2020. Вип. 21 (34). С. 76-81. DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i21.p76>
203. Стеценко С.Г. Адміністративне право України : навчальний посібник. Київ: Атіка, 2007. 624 с.
204. Стрижак А.О. Загальна характеристика стану наукової розробленості проблеми безпеки дорожнього руху. *Вісник кримінологічної*

асоціації України. 2023. №2 (29). С. 289-300. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.2.23>

205. Судові та правоохоронні органи України: Навчальний посібник / П.Д. Біленчук, І.І. Котюк, А.П. Гель, Г.С. Семаков, Н.М. Ахтирська, С.М. Круль / За заг. ред. П.Д. Біленчука. Київ : Атіка, 2011. 328 с.

206. Сучасні економіко-правові ризик-орієнтовані засоби регулювання розвитку ринку фінансових послуг : монографія / За ред. Н.М. Внукової, С.В. Глібка. Харків : НДІПрЗІР НАПрНУ, 2020. 304 с.

207. Тіщенко В.В. Концептуальні основи розслідування корисливо-насильницьких злочинів: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.09. Одеса, 2003. 445 с.

208. Управління органами Національної поліції України: підручник / за заг. ред. В.В. Сокурєнка; О.М. Бандурка, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова та ін.; передм. В.В. Сокурєнка. Харків: Стильна типографія, 2017. 580 с.

209. Уртаєва Л.Г. Теоретико-правові засади запобігання фінансовим правопорушенням: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 198 с.

210. Урядовий портал (Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України), «Новини / БЕБ формує Стратегію інституційного розвитку на 2022-2027 роки, 25.07.2022». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/beb-formuie-stratehiiu-instytutsiinoho-rozvytku-na-2022-2027-roky>

211. Федоров Е.В. Формування економічної безпеки України в контексті сучасних глобальних викликів : дис. ... доктора філософії: 292. Київ, 2023. 292 с.

212. Фелик В. Адміністративно-правове забезпечення профілактичної діяльності Національної поліції України: автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07. Х., 2017. 42 с.

213. Філіпенко Н.Є. Методика виявлення причин та умов учинення злочинів у процесі експертного дослідження. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994–2019 рр.)* : зб. тез доп. на міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя створення

ун-ту, Харків, 22 листоп. 2019 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. С. 474–477.

214. Філіпенко Н.Є. Співвідношення поняття «взаємодія» і «координація» в теорії оперативно-розшукової діяльності. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2009. Спецвипуск. Ч. 2. С. 79–88.

215. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди; ред. В.І. Шинкарук та ін. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

216. Форостяний А.В. Профілактична функція міліції як органу дізнання: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2010. 218 с.

217. Франчук В.В. Кримінально-правові засоби охорони економіки України: монографія. Львів, ЛьвДУВС, 2016. 244 с.

218. Хаустова М. Суб'єкт права як елемент правової системи суспільства. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 3. С. 29–38.

219. Хомишин І.Ю. Адміністративно-правові аспекти вдосконалення співпраці ОВС та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення правопорядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2010. 198 с.

220. Шатрава С.О. Проблемні аспекти запобігання корупції під час проходження служби в органах національної поліції. Поліцейська діяльність в Україні та в європейських країнах: сучасні стандарти та можливості для їх уніфікації : Collective monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2021. С. 467-490.

221. Шатрава С.О., Джафарова О.В., Тилічко І.В. Законність застосування заходів адміністративного примусу в діяльності правоохоронних органів: питання теорії та практики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6. С. 417-420. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-6/104>.

222. Шатрава С.О., Парханов Г.Р. Принципи превентивної поліцейської діяльності: поняття, зміст та їх класифікація. *Право і безпека*. 2019. № 3 (74). С. 41-47.

223. Шатрава С.О., Чишко К.О. Міжнародні інструменти інституційного забезпечення запобігання та протидії корупції: становлення, зміст та перспективи реалізації в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 670-673. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/159>.

224. Швачка Г.О. Правова природа нормативних актів Автономної Республіки Крим: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Харків, 2004. 191 с.

225. Шевченко В.М. Адміністративно-правові інструменти здійснення превентивної діяльності Національною поліцією України: дис. ... доктора філософії: 081 «Право». Харків, 2024. 251 с.

226. Шевчук В.М. Методика розслідування контрабанди: проблеми теорії та практики: моногр. Харків: Гриф, 2003. 280 с.

227. Шендрик В.В., Крепаков І.О. Аналіз співвідношення понять «профілактика», «попередження», «припинення» та «запобігання злочинів». *Форум права*. 2011. № 1. С. 1129-1139.

228. Шепетько С.А., Клименко О.А. Напрями удосконалення нормативно-правового забезпечення координації та взаємодії у сфері боротьби з організованою злочинністю. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2017. Вип. 34. С. 15–27.

229. Шкіндюк В.І. Адміністративно-правові засади взаємодії та координації у сфері правоохоронної діяльності на регіональному рівні: : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2022. 210 с.

230. Шульга С.В. Адміністративно-деліктні відносини в Україні в умовах євроінтеграції : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2018. 36 с.

231. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 4 : Н-П. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2002. 720 с.

232. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 5 : П.-С. Київ : Вид-во «Юридична думка», 2003. 736 с.

233. Юридична енциклопедія : у 6 т. / [редкол. : Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. Київ: Українська енциклопедія, 2004. Т. 6. 770 с.

234. About us. Background. *European Union External Action*. URL: ogy.de/mqqx.

235. Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union : Communication from the commission to the European Parliament, the European Council and the Council. Brussels, 17.6.2022. COM(2022) 407 final. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:790c4aab-ee22-11ec-a534-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF.

236. Road safety Sweden (site with participation: Government Offices Sweden and World Health Organization), «About the conference / «Vision Zero - no fatalities or serious injuries through road accidents» (Vision Zero Academy, 14.10.2019)». URL: <https://www.roadsafetysweden.com/about-the-conference/visionzero---no-fatalities-or-serious-injuries-through-road-accidents/>.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Перунін В. М. Сутність адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи бюро економічної безпеки України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 824–826.
2. Перунін В. М. Виявлення, оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави територіальними підрозділами бюро економічної безпеки України. *Право та державне управління*. 2024. № 4. С. 552–557.
3. Перунін В. М. Критерії оцінювання діяльності територіальних управлінь бюро економічної безпеки України щодо запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки. *Право та державне управління*. 2025. № 1. С. 394–401.
4. Перунін В. М. Контрольно-наглядова діяльність територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України у сфері запобігання економічним правопорушенням. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 2. С. 120–124.
5. Перунін В. М. Характеристика адміністративно-правових інструментів запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи Бюро економічної безпеки України. *KELM*. 2025. № 3 (71). С. 132–138 (Республіка Польща).
6. Перунін В. М. Роль та значення запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки в умовах сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 5. С. 394–398.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Перунін В. М. Поняття ризиків і загроз економічній безпеці держави. *Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20–21 квіт. 2023 р.).* Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 144–146.

8. Перунін В. М. Профілактично-просвітницька діяльність територіальних підрозділів Бюро економічної безпеки України у сфері запобігання економічним правопорушенням. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18–19 верес. 2024 р.).* Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2024. С. 136–139.

9. Перунін В. М. Контрольно-наглядові інструменти запобігання правопорушенням у сфері функціонування економіки, що застосовують територіальні підрозділи Бюро економічної безпеки України. *Перспективні напрями розвитку юридичної науки у XXI сторіччі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18–19 лют. 2025 р.).* Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2025. С. 71–73.